

Edgren, H.
Jämnförande Grammatik omfattande Sanskrit, Grekiska, Latin och Gotiska.

Jämförande Grammatik,

omfattande

Sanskrit, Grekiska, Latin och Gotiska.

Af

HJALM[illegible]DGREN,
Professor i germanska språk och sanskrit
vid Göteborgs Högskola.

I.

Ljudlära och Nominal stambildningslära.

GÖTEBORG.
WETTERGREN & KERBERS FÖRLAG.

GÖTEBORG.
GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1893.

FÖRORD.

Vid mina föreläsningar öfver indoeuropeisk grammatik vid Göteborgs Högskola har behofvet af en kort lärobok i detta ämne, lämpad för sådana studerande vid våra högskolor, som i sin filosofie kandidat-examen vilja innesluta ämnet 'sanskrit och jämförande indoeuropeisk språkforskning', gjort sig kändt. Att åtminstone tillnärmelsevis afhjälpa detta behof — så mycket mera aktuelt, som nybörjaren ej utan stor svårighet kan gripa sig an med Brugmanns digra Grundriss — är föreliggande arbetes främsta afsikt. Jag hoppas emellertid det skall kunna tjäna äfven språkmän i allmänhet, hvilka ej haft tillfälle syssla med indoeuropeisk grammatik och likväl önska en öfversiktlig framställning af dess metoder och resultat.

Till Brugmanns stora arbete ('Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen), hvilket svårligen kan undvaras af någon som vill tränga djupare in uti den indoeuropeiska språkforskningen, ville denna korta lärobok vara en blygsam inledning. Den skiljer sig emellertid från detsamma dels däruti, att den, såsom beräknad för nybörjaren, förutsätter blott hvad som för denne bör vara kändt, och dels genom hela stoffets anordning och uppställning. Särskildt må i senare hänseendet här påpekas, att ljudförhållandenas systematiska indelning uti 'normalförhållande', 'aptering' och 'analogibildning', vansklig så till vida som gränsen mellan dessa kategorier ofta är oviss eller flytande, gjorts för att åtminstone framhålla önskvärdheten att i hvarje fall vetenskapligt klassificera. Jag är ej omedveten om, att vissa förhållanden, som här kallas 'normala' till sitt ursprung kunna

vara apterings- eller analogibildningar (liksom ju äfven dessa båda kunna i viss mån kallas psykiskt befryndade); men genom att innefatta under 'normalförhållande' hvad som i allmänhet, utan mera tillfälligt störande orsak, blifvit regel har väl denna betänklighet väsentligen förminskats. — Påpekas bör äfven, att jag funnit skäl låta alla specialregler föregås af allmänt orienterande förklaringar, i hvilka de i hvarje särskildt ämne rådande principerna framhållas, och hvilka därför böra af lärjungen särskildt bevaras i minnet. Genom detta förfarande har ock mycket i detaljreglerna, som redan fått sin förklaring i hufvudsak, kunnat återgifvas i fint tryck.

Utom till Brugmanns verk, står jag äfven — för att ej nämna specialgrammatikor och afhandlingar — i förbindelse till Henrys 'Précis de grammaire comparée du grec et du latin', Kings and Cooksons 'Introduction to the Comparative Grammar of Greek and Latin' och Noreens 'Utkast till föreläsningar i urgermansk judlära'. Ur alla dessa arbeten, men särskildt ur Brugmanns, har jag fritt hämtat exempel. Hänvisningar till speciella arbeten och afhandlingar hafva i allmänhet utelämnats, då Brugmanns, ofvan särskildt anbefallda, arbete rikeligen innehåller sådana.

Genom gröfre och finare stilar har jag sökt skilja hvad som bör medtagas i ett mera öfversiktligt första genomgående af läroboken, och hvad som kan lämnas till en andra kurs.

Licentiaten E. Lindberg vid Göteborgs Högskola har vänligen bistått mig vid korrekturläsningen af detta häfte, hvarför egnas honom förbindlig tack. Med erkänsla bör äfven omnämnas den beredvillighet, hvarmed Göteborgs Handelstidnings tryckeri tillgodosett arbetets rätt kinkiga typografiska kraf.

Göteborg i Juni 1893.

Hjalmar Edgren.

INNEHÅLL.

sid.

II. Formlära (93—123):

INLEDNING.

A. Jämförande språkforskning.

1. **Den jämförande språkforskningen** har till omedelbar uppgift att genom en strängt vetenskaplig jämförelse mellan befryndade tungomåls skilda språkföreteelser reda dessas inbördes förhållanden och så vidt möjligt spåra deras orsaksenliga utveckling ur *en* källa, det gemensamma urspråket. Sitt stöd lånar härvid den jämförande språkforskningen dels från de jämförda tungomålens *språkliga minnesmärken,* som innehålla — om än ofta i otillräcklig mängd — det för jämförelsen nödiga materialet, dels från *fonetiken,* som redogör för språkljudens fysiologiska och akustiska vilkor, samt dels från *språkfilosofien,* hvilken söker språklifvets psykologiska och etnologiska betingelser.

[2.] **Den historiska språkforskningen,** som har till speciell uppgift att spåra och förklara enskilda språks evolution genom olika tidskeden, står som en självständig vetenskap bredvid den jämförande, om än båda i flera punkter samverka och beröra hvarandra, och den jämförande äfven måste i viss mån vara historisk. Båda bidraga för öfrigt till lösningen af språkfilosofiens stora uppgifter: redandet af det mänskliga språkets lifsbetingelser i allmänhet, af tankens evolution med och genom språket, samt af detsammas uppkomst. Därjämte bidraga de äfven, hvar i sin mån, till lösningen af många etniska och historiska problem.

3. **Den jämförande grammatiken,** som framställer språkforskningens slutsatser med hänsyn till det inbördes förhållandet mellan vissa befryndade tungomåls ljud, former och uttryckssätt, sönderfaller i trenne afdelningar:

I. *Ljudläran* (l. *fonologien*), som behandlar de jämförda språkens ljudförhållanden;

II. *Formläran* l. *morfologien*, som behandlar de jämförda språkens formbildningar (stambildning och böjning); och

III. *Ordfogningsläran* l. *syntaxen*, som behandlar de jämförda språkens satsfogningsförhållanden.

Anm. Till den jämförande grammatiken kan ock räknas *betydelseläran* l. *semasiologien*; men denna har knappast ännu upptagits till vetenskaplig behandling.

B. Jämförande indoeuropeisk grammatik, dess omfång.

4. **Indoeuropeiska språk.** Jordens skilda tungomål grupperas med mer eller mindre tillförlitlighet i vissa mer ändels mycket stora språkfamiljer, så olika till både material och byggnad, att de med vår närvarande kunskap måste anses vara sins emellan alldeles obesläktade. Bland dessa språkfamiljer benämnes en, som omfattar några af Asiens och flertalet af Europas språk, den *indoeuropeiska*[1]

5. Den indoeuropeiska språkfamiljen förutsätter ett gemensamt *urspråk*. Om det indoeuropeiska urspråket känna vi intet mera, än vi på hypotesens väg kunna däraf återställa. Det sönderföll för flera årtusenden sedan — vi veta ej med visshet när, hvar, hur, eller i hvad ordning — uti flere dotterdialekter, hvilka äfven i sin tur slocknat utan att kvarlämna direkta spår af sig självfva. Men dessa dotterdialekter ha äfven de som *sekundära urspråk* gifvit upphof (om ock ej alltid omedelbart) åt flera yngre i skrift bevarade eller ännu lefvande språkfamiljer eller språkgrupper af skilda munarter, hvilka nu tillsammans utgöra den stora indoeuropeiska språkfamiljen.

[1] *M[illegible]* användes stundom i [illegible] eller mera begränsad mening än ofvan.

[2] Tyska filologer föredraga benämningen den [illegible]*manska*, andra den [illegible], som [illegible] mera egentligt användes om indoeuropeiskans asiatiska gren.

[6.] Dessa den indoeuropeiska familjens språkgrupper äro, i all korthet beskrifna, följande:

I. **Den indiska,** omfattande: — a. *Sanskrit,* det öfre Indiens en gång af de bildade talade (nu dess lärda) språk, med en litteratur, hvars äldsta minnesmärken, de tidigaste Vedahymnerna, nå upp till femton à tjugu århundraden f. Kr.; — b. *Prākritdialekterna,* af hvilka den förnämsta är *pāli,* buddhismens heliga språk; — c. *Indiens nyare dialekter* (hindī, hindustanī, bengāli m. fl.).

II. **Den persiska** eller **iranska,** med litterära minnesmärken från omkring ett årtusende före vår tideräkning, samt omfattande: — a. *Avesta* (mindre egentligt 'Zend'), den heliga Avesta-skriftens språk; — b. *Gammalpersiska,* de achæmenidiska kilinskrifternas språk; — c. *Nypersiska* och andra nyare dialekter.

Den indiska och den persiska gruppen, hvilka i språkligt såväl som geografiskt hänseende ligga hvarandra nära och otvifvelaktigt länge sammanhängt efter deras utgrening ur den gemensamma stammen, kallas vanligen med ett gemensamt namn den *ariska* eller den *asiatiska* gruppen.

III. **Den armeniska,** med minnesmärken från vår tideräknings femte århundrade, samt omfattande de armeniska dialekterna.

IV. **Den grekiska,** med en litteratur, hvars äldsta minnesmärken (delar af Homeros) antagligen nå upp emot det tionde århundradet f. Kr., samt omfattande: — a. *De joniska dialekterna* (gammal- och nyjoniskan samt attiskan); — b. *De utomjoniska dialekterna* (doriskan, æoliskan m. fl.); — c. *Medeltids-* och *nygrekiskan.*

V. **Den albanesiska** (stammande från illyriskan), med en helt ung litteratur från det sjuttonde århundradet e. Kr.

VI. **Den italiska,** omfattande: — a. *Latinet* med litterära minnesmärken från fjärde århundradet f. Kr.; — b. *De umbrisk-samnitiska* dialekterna (förnämligast umbriskan och oskiskan) med inskrifter från de sista århundradena f. Kr.

VII. **Den keltiska** med minnesmärken från nionde århundradet e. Kr.

VIII. **Den germanska,** omfattande: — a. *Gotiskan,* känd hufvudsakligen genom Wulfilas bibelöfversättning från midten af fjärde århundradet e. Kr.; — b. *Gammalnordiskan*

med dess senare dialekter; — c. *Västgermanska dialekterna* (hög- och lågtyskan, angelsaxiskan etc.) i deras olika skeden.

Gotiskan och gammalnordiskan räknas ofta såsom utgörande en *ostgermansk* gren gent emot den *västgermanska*, men deras speciella samhörighet är ej till fullo ådagalagd.

IX. **Den baltisk-slaviska,** med litterära minnesmärken från nionde århundradet e. Kr.

7. **Frågan om urspråkets förgrening.** — Rörande den historiska gången af urspråkets förgrening och spridning känna vi intet med visshet. Man har väl antagit och sökt bevisa, att det folk, som en gång talat detsamma bott i det inre af Asien i närheten af Hindu-Kuh och därifrån genom flera utvandringar, hvilkas ordning man sökt på olika vis bestämma, spridt sig öfver Europa samt Persien och Indien. Men detta antagande, som ännu fasthålles af flera forskare, bekämpas likväl af kanske än flera, som förlägga det indoeuropeiska urhemmet till Europa snarare än Asien [1], samt antaga att urspråket sönderfallit i skilda munarter snarare genom gradvis utbredning och därmed följande omgestaltning, än till följe af bestämda folkvandringar [2]. Dessutom hafva äfven röster höjt sig för den åsikt, att de folk, som talat eller tala de indoeuropeiska språken, ej få anses som en homogen, utan som en blandad ras, hvars ena del fått sig sitt indoeuropeiska tungomål påtvingadt af den andra; och att följaktligen de studerade språkföreteelserna ej samtliga låta sig redas och förklaras, utan att hänsyn tages till obesläktade språks inflytelser [3].

8. **Språkmaterialets ofullständighet.** — Det i skrift bevarade språkmaterialet, om ock inom det indoeuropeiska området vida rikare, än inom något annat språk-

---

[1] Jfr isht *Schrader:* Sprachvergleichung und Urgeschichte; samt *Penka:* Die Herkunft der Arier.

[2] Jfr *Johannes Schmidt:* Die Verwandtschaftsverhältnisse der indogermanischen Sprachen.

[3] Jfr *Penka:* Die Herkunft der Arier.

område, är dock äfven där mycket ofullständigt. Ej blott att alla direkta spår af både det primära och de sekundära urspråken ha utplånats, utan äfven de kvarlefvande språkgruppernas litterära minnesmärken, hvilka ensamt gifva oss nyckeln till deras historia, äro af så olika ålder, att de äldsta (sanskritspråkets) nå bortåt fyratio århundraden tillbaks i tiden, men de yngsta (albanesiskans) blott tre, medan de öfriga, med århundradens tidsskilnad sins emellan, i ålder ligga mellan dessa båda. Därtill kommer dels, att vi rörande de i skrift bevarade äldre språkens uttal ega så ofullständiga uppgifter, att vi blott hypotetiskt kunna återställa det; och dels att de munarter eller folkdialekter, hvilka för det mesta likt en bred ström framflutit vid litteraturspråkens sida och tillfört dem näring, utom i några få viktiga undantagsfall äro nästan eller alldeles okända.

9. **Begränsning af område.** — En fullständig jämförande grammatik öfver de indoeuropeiska språken skulle rätteligen uttömmande behandla deras inbördes förhållanden under hela deras kända utveckling. Ett så vidlyftigt verk har emellertid aldrig blifvit utarbetadt. Genom ett hittills antaget bruk omfattar de indoeuropeiska språkens grammatik vanligen, om ock med någon latitud, dessa språks äldsta tillräckligt dokumenterade skeden; och dess mål är snarare att på jämförelsens väg spåra de sålunda betraktade äldre språkens utveckling ur ett gemensamt urspråk, än att följa deras senare lif, en uppgift som lämnats åt speciellt historiska grammatikor. Den söker med andra ord att reda och förklara de jämförda språkens historiska utgångsstadium och att sålunda lägga den breda grundvalen för ett fortsatt arbete. Det finnes emellertid intet skäl, hvarför denna begränsning skulle förblifva permanent, hvarför, med ett ord, ej hela det indoeuropeiska språkfältets olika uppmätningar skulle, så att säga, fogas ihop till en sammanhängande karta.

C. Jämförande indoeuropeisk grammatik, dess historia.

10. **Franz Bopp.** — Det var den store språkforskaren Franz Bopp, hvilken för föga mer än ett halft århundrade sedan genom sitt epokgörande verk »Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslawischen, Gotischen und Deutschen» (första uppl. 1833—52) lade en varaktig grund för den vetenskap, som fått namn af Jämförande Språkforskning, och särskildt för den Jämförande Indoeuropeiska Grammatiken [1].

[11.] Förtjänsten af Bopps epokgörande arbete är tvåfaldig. Först och främst ådagalade han däri en gång för alla med systematisk utförlighet de jämförda språkens samhörighet på grund af gemensamma språkformer och gemensamt språkmaterial. För det andra uppställde han för språkformernas gradvisa utveckling ur enkla rötter medels sammansättning (agglutination), i synnerhet af verbal- med pronominalrötter, vissa teorier, hvilka, om än senare i detalj modifierade, dock i sina hufvuddrag nästan enhälligt blifvit af språkvetenskapens auktoriteter antagna såsom för densamma grundläggande.

Ur språkforskningens nuvarande synpunkt var emellertid Bopps metod så till vida otillräcklig, som han vid ordens och formernas jämförelse leddes mera af sitt skarpa språksinnes omedelbara ingifvelser, än af omsorgsfullt utredda fonetiska eller andra principer. Han var visserligen ej främmande för tanken, att alla språkförvandlingar betingas af rationella orsaker. Tvärtom antydde han ofta tillvaron af dylika orsaker. Men han sökte ej på fysiologisk eller annan grund i detalj utreda desamma, hvarför

---

[1] Redan 1816 hade Bopp i sitt arbete »Über die Sanskritsprache» bevisat sanskritspråkets och de klassiska språkens samhörighet (för öfrigt därförinnan påpekad äfven af andra).

äfven allmänna uttryck, såsom »förstärkning», »försvagning», »fonetiskt förfall», »oregelbundna undantag» m. fl. fingo gälla såsom tillfyllestgörande förklaringar. Det kunde ej gerna vara annorlunda. Bopps stora mål var att bevisa de indiska, persiska och europeiska hufvudspråkens frändskap och att uppdaga de ledande dragen af deras byggnad. Och när han i och med detta ändamåls fullbordande lagt grundvalarne till en ny vetenskap, lämnade han åt framtiden att vidare utbilda densamma och fullkomna dess detaljer.

12. **Den vetenskapliga fonologiens upprinnelse.** — Den indoeuropeiska språkvetenskapens utveckling befordrades därnäst i väsentligaste mån af försöken att för släktformernas likheter och olikheter finna bestämda ljudregler. Uppslaget därtill hade, redan innan Bopps arbete såg dagen, gifvits af dansken *Rask,* då han i sina arbeten (»Veiledning till det Islandske eller gamle Nordiske Sprog», 1811, och andra) bebådat senare upptäckter rörande ljudskridning och afljud; men framför allt af den ryktbare germanske språkforskaren **Jacob Grimm,** då han i sitt stora verk »Deutsche Grammatik» (1819—1831), hvarmed han blef den historiska grammatikens grundläggare, utförligt behandlade de germanska dialekternas inbördes förhållanden, äfvensom deras förhållande till de klassiska språken, och därvid till full visshet ådagalade den under Grimms namn bekanta ljudskridningslagen (§ 173), samt på utförligare vis behandlade de germanska språkens af- och omljudsförhållanden.

Det var senare förnämligast Pott, som genom sitt vidlyftiga arbete »Etymologische Forschungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen etc.» (1833—36; 1859—76) vidare befordrade utvecklingen af en vetenskaplig indoeuropeisk ljudlära. Benfey, Kuhn, Curtius och andra bidrogo äfven kraftigt därtill.

Man sökte väl knappast ännu grundligt utreda de

uppställda ljudreglernas inre anatomisk-fysiologiska eller psykologiska betingelser; men nödvändigheten af att underställa alla språkliga jämförelser de funna reglernas pröfning blef dock mer och mer erkänd; och ett för framtiden fruktbärande hjälpmedel till en mera vetenskaplig behandling af ljudförhållandena gafs äfven språkforskningen med Brückes »Grundzüge der Physiologie und Systematik der Sprachlaute» (1856).

13. **August Schleicher.** — Den indoeuropeiska språkforskningens hufvudsakliga rön sedan utgifvandet af Bopps stora verk sammanfattades med självständig behandling af August Schleicher i hans »Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen» (1861; 4:de uppl. 1870).

[14.] Då Bopps jämförande grammatik hufvudsakligen undersökt det för de indoeuropeiska språken gemensamma, behandlade Schleichers kompendium mera lagarna för de enskilda språken såsom grenar af en gemensam stam, hvarvid han likväl på det hela antog Bopps uppfattning af de indoeuropeiska språkens byggnad, om han äfven i vissa mindre betydande fall afvek från sin föregångare.

Hans arbetes mest kännetecknande drag, såsom jämfördt med Bopps, äro för öfrigt följande tvenne. Då Bopp åt de jämförda språkens inbördes ljudförhållanden ägnat blott ett kort kapitel, ägnade däremot Schleicher åt detta viktiga ämne ungefär hälften af sitt arbete (mer än 300 sid., 4:de uppl.). Med hänsyn vidare till det förhållande, att de indoeuropeiska språkens stambildnings- och böjningssystem ha sin rot i urspråket, där båda i sin helhet fullt utbildats, innan detsamma upplöstes i skilda dialekter, sökte Schleicher hypotetiskt uppställa de i hans grammatik behandlade släktordens och släktformernas urtyper. Ehuru hans sålunda framkonstruerade indoeuropeiska urformer numera måste anses förfelade, blef likväl det uppslag

han gifvit i hög grad fruktbärande för hela den senare utvecklingen af den indoeuropeiska språkforskningen.

15. **Fonologiens vidare utbildning.** — Arbetet har emellertid raskt fortgått i alla riktningar. Bland mera följdrika framsteg, som därvid gjorts, förtjäna i synnerhet trenne — alla befordrade af den Schleicherska urformsmetoden — att här omnämnas:

a. Verner uppvisade 1877 (Kuhns Zeitschr. XXIII) tonviktens öfverensstämmande läge i det indoeuropeiska urspråket och urgermanskan, samt förklarade i sammanhang därmed fullt rationelt vissa som godtyckliga undantag behandlade afvikelser från Grimms ljudskridningslag (jfr § 173. 2). Denna lysande upptäckt befordrade ett djupare och i hög grad fruktbärande studium af akcentens betydelse i ljudläran, samt skärpte krafvet på en vetenskapligt rationel förklaring af hvarje språkföreteelse, äfven af dem, som vanligen kallas »undantag».

b. Verners upptäckt följdes i spåren af en annan föga mindre betydande. Flera språkforskare (ibland dem E. Tegnér i Lund) kommo ungefär samtidigt till den likväl först af Collitz (Bezzenb. Beitr. II. 305, III. 177 ff.) uttalade och till sina följder framställda åsikten, att palatalernas förekomst framför *a*-vokalen i sanskrit förklaras däraf, att denna vokal där representerar ej blott ett äldre *a*, utan äfven, och i allmänhet just där gutturalens palatalisering försiggått, ett äldre *e* (jfr §§ 183. b, 196. b). Därmed var både palatalfrågan löst, och tillika ett ojäfvigt stöd gifvet åt den i utveckling varande teorien om *a*-, *e*- och *u*-vokalernas ursprunglighet, hvilken teori befordrats af Ascoli, Schmidt, Saussure, Brugmann, Osthoff och andra.

c. Kort förut hade Brugmann formulerat sin teori om stafvelsebildande konsonanter, l. »funktionsvokaler» (§ 123), hvilken kraftigt befordrat den ännu oafslutade utredningen af tonviktens och vokalseriernas inbördes förhållanden, d. v. s. af »afljudslagen» (§ 45 etc.), hvilken

småningom kullkastat den äldre från sanskrit-grammatici och Bopp ärfda »vokalstegrings»-teorien.

d. Dessa och andra upptäckter hafva sporrat till en allt mera genomträngande undersökning af språkljudens fysiologiska bildning och betoningens natur, äfvensom till ljudförändringarnas inre orsaker, hvilka, delvis ännu dolda, likväl i väsentlig mån äro att söka dels i betoningens inflytande (förnämligast på vokalernas färg eller bestånd), dels i närgränsande ljuds inflytande på hvarandra, och dels slutligen i en dessa orsaker korsande benägenhet att likbilda i sinnet associerade ord och former.

16. **Ljudlagars allmängiltighet.** — Med studiet af språkets ljudlagar uppstod äfven frågan om dessa lagars allmängiltighet. Redan 1876 framställde en Schleichers lärjunge, Leskien, den åsikt, att språkets ljudlagar äro i och för sig lika undantagslösa som naturlagarna; och hans mening, som fick stöd i ofvan beskrifna fonologiska upptäckter, hyllades snart af många yngre språkforskare. Rätteligen kan emellertid ljudlagars allmängiltighet endast fattas sålunda, att inom begränsade områden och tidsskeden alla ljud under lika fonetiska förutsättningar efter hand falla under likartad behandling, såvida ej dessa förutsättningars verkan upphäfves af andra angifbara orsaker, framför allt af analogibildningens makt.

Förklaringen till ljudlagarnas olika natur inom skilda geografiska områden och olika tidsskeden har en och annan forskare nog med skäl, om ock ännu utan afgjord framgång, velat söka i djupare liggande etniska och klimatiska inflytelser [1].

17. **Karl Brugmann.** — Den jämförande indoeuropeiska grammatikens nuvarande utveckling har ånyo blifvit behandlad i Karl Brugmanns just afslutade arbete »Grund

[1] Jfr isht. Scherer: *Zur Geschichte der deutschen Sprache*; Passy: *Étude sur les changements phonétiques et leurs charactères généraux* Gabelenz: *Die Sprachwissenschaft.*

riss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen».

Detta omfattande verk af närmare 2,000 sidor samlar åter, med självständig uppställning och ofta självständig tolkning, till ett ordnadt helt språkforskningens i många skilda publikationer kringströdda resultat rörande de indoeuropeiska släktspråkens inbördes fonologiska och morfologiska förhållanden (de syntaktiska äro under särskild behandling af Delbrück). Det skiljer sig, till följe af språkforskningens snabba utveckling, än mera från Schleichers arbete, än detta skilde sig från Bopps; och, om än alltid uppfördt på den grund Bopp lade, framstår dock Brugmanns system såsom i många både väsentliga och mindre viktiga delar skiljande sig från Bopps.

I öfrigt bör här tilläggas, att liksom olika meningar äro rådande angående vissa af Brugmann antagna teorier, så måste ock en eller annan af dessa modifieras enligt resultaten af de forskningar, hvilka pågått sedan hans arbete började utgifvas (1886).

I.

LJUDLÄRA.

I.

SPRÅKLJUD.

A. Språkljudens bildande och indelning i allmänhet.

18. **Språkljud** i allmän mening äro de af örat som ljud förnimbara luftdallringar, hvilka orsakas däraf, att den från lungorna genom luftstrupen samt mun- eller näshålan (eller bådadera) framsända luftströmmen mer eller mindre kraftigt häjdas, vare sig af de i struphufvudet anbragta röstbanden eller af munorganen (eller af bådadera), och hvilka genom sitt på flerfaldiga vis skiftande ljudintryck tjäna såsom tecken för människotanken.

[19.] Närmare beskrifvet, tillgår språkljudens bildning på följande vis:

Från lungorna framsändes genom luftstrupen en luftström af olika styrka. När denna framtränger mellan tvenne i struphufvudets inre hvarandra vågrätt mötande elastiska senband, de s. k. röst- eller stämbanden, hvilka vid vanlig andning ligga slappt åtskilda, men nu spänts och närmats hvarandra, sättes den antingen genom deras starkare spänning och däraf vid genomträngandet följande rytmiska vibrationer i en liknande dallring, hvilken i och för sig örat uppfattar som klangljud; eller får den genom deras slappare spänning en ojämn (icke-periodisk) svängrörelse, hvilken i och för sig örat förnimmer som hväsljud eller liknande.

Den i förra fallet bildade klangströmmen, hvars ton för öfrigt kan vara stark eller svag enligt röstbandssvängningarnas vidd, eller djup eller hög enligt deras snabbhet, fortsätter emellertid sitt lopp genom mun- eller näshålan, eller båda samtidigt; och den får därvid, till följe af munhålans genom de rörliga munorganen (underkäken, tungan, läpparna, gomseglet) på mångahanda vis förändrade form och däraf uppkomna bitoner och tonlösa gnid- eller stötljud, den mer eller mindre orena tonfärg, som kännetecknar olika vokaler och tonande konsonanter (hvilka senare, hvad

munorganen angår, bildas öfverhufvud som de motsvarande tonlösa). — Den åter i senare fallet framträngande klanglösa luftströmmen fortsätter antingen nästan ohämmad sitt lopp genom munhålan (*h*-ljuden), eller — långt vanligare — häjdas den mer eller mindre fullständigt af munorganen, och får då vid sin gnidning i olika pass, eller sin lössläppning efter fullständig afstängning, den ljudkaraktär, som kännetecknar olika tonlösa konsonanter.

Röstapparaten liknar således ett instrument med tvenne bälgar (lungorna), en tungpipa med rörliga tungor (röstbanden) och ett föränderligt resonansrum eller »ansattsrör» (mun- och näshålan).

20. **Språkljudens fysiologiska indelning.** — Till följe af röstorganens rörlighet och elasticitet kunna språkljuden varieras i oändlighet. I själfva verket äro ock de språkljud som förekomma så talrika, att någon fullständig uppdelning af desamma hör till det praktiskt omöjliga. Ej blott att de vanligen uppställda ljudtyperna kunna hos olika folk, af olika klasser och personer, eller vid olika tillfällen af användning, få en för örat mer eller mindre förnimbar skiftning af mångfaldigt slag, utan de genomlöpa äfven oftast, när de i tal förbindas med hvarandra, vissa öfvergångsstadier, där deras typiska natur ej längre bibehålles oförändrad.

För praktiska ändamål blir det därför nödvändigt att uppdela språkljuden i vissa stora med afseende på deras bildning bestämda klasser, och inom dessa åter uti vissa af det vanliga örat lätt skiljbara särljud. Äfven en sådan indelning blir naturligen olika för olika språk, då det ena tungomålet eger ljud, som det andra saknar. Följande allmänna indelning gäller emellertid för de i denna lärobok behandlade språken.

[21.] **Med hänsyn till röstbandens inverkan** uppdelas språkljuden i *tonande* (sonanta) och *tonlösa* (surda). De tonande ljuden, som uppstå genom röstbandens periodiska dallring och däraf orsakad ton, utgöras af alla vokaler utan undantag, samt af alla i förbindelse med ton, om än så lindrig, uttalade konsonanter. De tonlösa ljuden,

hvilka förutsätta, att röstbanden ej sättas i periodisk svängning, utgöras af alla öfriga konsonanter.

Anm. 1. Örat afgör genom öfning någorlunda lätt, om en konsonant är tonande eller tonlös. Åtskilliga med samma tecken angifna och föröfrigt hvarandra liknande konsonantljud kunna under olika förhållanden vara tonande eller tonlösa. Sålunda äro *g*, *d*, *b* såsom an- och midljud tonande i nordtyskan (liksom i vårdad tyska i allmänhet), där de uttalas med en lindrig intonation, men tonlösa i sydtyskan, där denna intonation saknas; *s* är i franskan tonande i *rose*, där dess hväsning tillika åtföljes af ton, men tonlöst i *son*, där endast hväsning förnimmes; *m*, *n*, *l*, *r* kunna blifva tonande eller tonlösa, allt efter som de förbindas med andra tonande eller tonlösa ljud: o. s. v.

Anm. 2. Det är redan påpekadt (§ 19), att tonljudens tonhöjd bestämmes af röstbandsdallringarnas relativa snabbhet.

[22.] **Med hänsyn till munorganens inverkan** indelas språkljuden uti olika klasser, dels (a) enligt munhålans relativa öppenhet eller förträngning genom munorganen; och dels (b) enligt förträngningens relativa bakre eller främre läge. Sålunda:

a. Med hänsyn till munhålans relativa öppenhet eller förträngning genom munorganen blifva språkljuden antingen:

öppna (vokaler och *h*), när ljudströmmen får ett fritt, om ock mestadels af tungan och läpparna modifieradt, lopp genom munkanalen (undantagsvis, såsom för de franska nasalvokalerna, genom både mun- och näskanalen); — eller

halföppna (frikativor l. gnidljud: ss. *s*, *f* etc.), när ljudströmmen genom munhålans förträngning af tungan eller läpparna framgår med en hörbar gnidning mot förträngningens (»passets») väggar; — eller

slutna (klusiler), när ljudströmmen, helt afspärrad genom tungan eller läpparna, antingen åter framsläppes genom dessas plötsliga öppnande (explosivor l. stötljud: ss. *k*, *t*, *p* etc.), eller ock medels gomseglets nedfällande

får sitt utlopp genom näshålan (explosivornas motsvarande nasaler: *n*, *m* etc.).

Anm. Nasalerna äro naturligen slutna endast med hänsyn till munhålan, då de få fritt utlopp genom näsan. Indelningen är här gjord af praktiska skäl.

b. Med hänsyn till förträngningens (eller afspärrningens) relativa läge kunna ljuden indelas uti:

gutturaler (bakre gomljud: ss. *k*, *g* etc.), hvilka uppstå genom tungryggens höjning mot eller till bakre gommen;

palataler (midgomljud: ss. sanskrit *c*, *j* = engelskt *ch*, *j*), hvilka uppstå genom mellersta tungryggens höjning mot eller till mellangommen;

lingualer (främre gomljud: ss. sanskrit *ṭ*, *ḍ*, liknande engelskt *t*, *d*), hvilka uppstå genom tungspetsens höjning mot eller till främre gommen;

dentaler (tandljud: ss. *s*, *t*, *d* etc.), hvilka uppstå genom tungspetsens höjning mot eller till öfre tandradens insida eller dess omedelbara närhet;

labialer (läppljud: ss. *p*, *f* etc.), hvilka uppstå antingen genom läpparnas relativa eller fulla sammanslutning (»bilabialer»: *f*, *b*, stundom *v*); eller genom underläppens och öfre tandradens nära anslutning (»labiodentaler»: vanliga *f*, *v*).

Ofvanstående benämningar antagas här blott af hänsyn till det i indoeuropeiska språkverk härskande bruket. Andra förekomma väl, ss.: 'postpalataler' = *gutturaler;* 'præpalataler' = *palataler;* 'cerebraler l. kakuminaler' = *lingualer* m fl., men äro ej så vanliga.

Indelningen är väl bäst lämpad för konsonanterna; men kan äfven användas för vokalerna (se § 25).

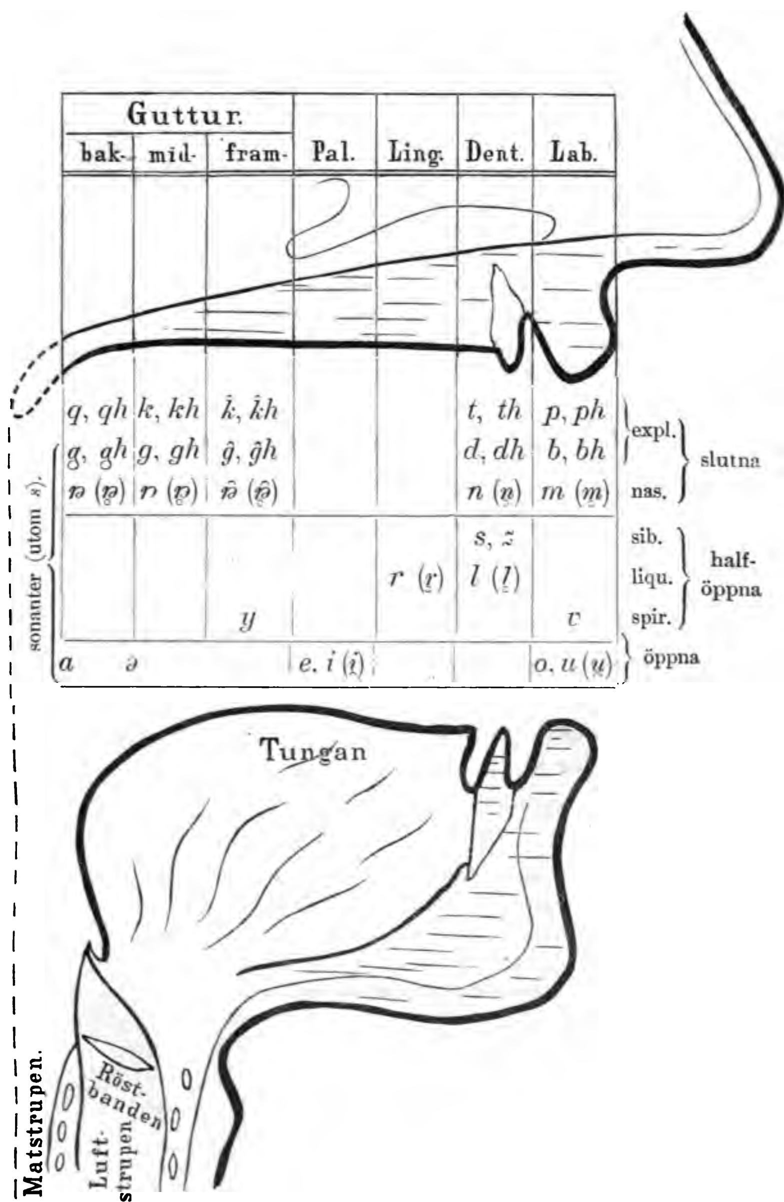
23. **Vokaler och konsonanter.** — Den vanliga indelningen i vokaler och konsonanter afser att skilja ljuden med hänseende ej till deras fysiologiska bildning, utan till deras funktion, i det vokalerna (självljuden) utgöra stafvelsens kärnpunkt, till hvilken konsonanterna (medljuden), som ej kunna bilda stafvelse, sluta sig. Denna indelning har ock sitt praktiska värde, blott man vid densamma iakttager, att vissa konsonanter

understundom få vokalisk funktion (näml. *r*, *l* och nasalerna, då vanligen i språkbruk tecknade *r̥*, *l̥*, *n̥* etc.), samt att, omvändt, understundom vissa vokaler få semi-konsonantisk funktion (näml. *i*, *u*, då vanligen i språkverk tecknade *i̯*, *u̯*).

24. **Diftonger.** — En diftong utgöres af två olika vokalljud uttalade med samma luftstötning sålunda, att den ena bibehåller sitt fulla ljud och betoning, medan den andra blifver fördunklad ('halfvokal'). Som diftongers svagare element fungera vanligen *i* eller *u* (ehuruväl äfven andra vokaler kunna förekomma: jfr spansk. *línea*, fransk. *noir*, *lui*). De kunna föregå eller följa sitt fullare vokalstöd (*ia* l. *ai* etc.). Då emellertid den fonetiska redogörelsen förenklas därigenom att *i*, *u* före vokal alltid behandlas i och för sig (ss. *i̯*, *u̯*), kommer i det följande att med **diftong** menas blott sådana förbindelser som *ai*, *au* etc., ej följda af vokal.

B. Det indoeuropeiska urspråkets ljud.

25. **Det indoeuropeiska urspråket** anses hafva egt följande 46 enkla typiska språkljud, hvilka här blifvit uppställda (naturligtvis med endast antydningsvis approximativ åskådlighet) enligt deras fysiologiska indelning, sådan denna angifvits i § 22: d. v. s., sålunda, att å ena sidan de ljudserier, hvilka bero på munhålans relativa öppenhet eller förträngning, ordnats hvar för sig, och att å den andra de, hvilka bero på förträngningens läge, likaledes ordnats hvar för sig.

Guttur.
bak- mid- fram- Pal. Ling. Dent. Lab.
q, qh k, kh k̂, k̂h t, th p, ph expl.
g, gh g, gh ĝ, ĝh d, dh b, bh
n (n) n (n) n̂ (n̂) n (n) m (m) nas.
slutna
s, z sib.
r (r) l (l) liqu.
y v spir.
half-öppna
a ə e. i (i) o, u (u) öppna
sonanter (utom s).
Tungan
Röst-banden
Luft-strupen
Matstrupen.

Det vill säga:

a. **Öppna** l. vokaler, alla, utom *ə*, långa eller korta: *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *ə* (af hvilka *i*, *u* kunde få konsonantisk funktion = *i̯*, *u̯*).

Uttal: *a*, *e*, *i* *o*, *u*, som i svenskan; — *ə*, ett fördunkladt ljud, ungefär likt *e* i 'hoppet'; — *i̯*, *u̯* som *i*, *u* uti 'piano', 'beduin' (med stark ton på följande vokal).

Diftonger. De enkla vokalerna bilda, genom sammansättning enl. § 24, diftongerna ăi, ĕi, ŏi; ău, ĕu, ŏu.

b. **Halföppna** l. frikativor: 1) spiranter: *y*, *v;* 2) liquidæ: *r*, *l* (hvilka äfven kunde få vokalisk funktion = *r̥*, *l̥*, korta l. långa)[1]; 3) sibilanter: *s*, *z*.

Uttal: *y*, som sv. *j;* *v*, *r*, *l*, *s*, som i svenskan (*r̥*, *l̥* ungef. som -*er*, -*el* i 'tapper', 'sabel'); *z*, som eng. *z* (tonande *s*).

c. **Slutna** l. explosivor och motsvarande nasaler:

1) gutturaler: (bakre l. velarer) *ŋ;* *g*, *gh;* *q*, *qh;* (midgutt.) *n;* *g*, *gh;* *k*, *kh;* (främre)[2] *n̂;* *ĝ*, *ĝh;* *k̂*, *k̂h;*

2) dentaler: *n;* *d*, *dh;* *t*, *th;*

3) labialer: *m;* *b*, *bh;* *p*, *ph*.

Nasalerna kunde äfven få vokalisk funktion = *ŋ̥*, *n̥*, *n̥̂*, *n̥*, *m̥* (alla korta l. långa).

Uttal: *g*, *q*, väl liknande *g*, *k* i sv. 'god, ko', tungroten dock närmare gomseglet, och explosivan afficierad af en labial biton (= *gu̯*, *qu̯*); — *ĝ*, *k̂* väl liknande *g*, *k* i 'kirgis' (tungan hän mot palatalställningen); *g*, *k*, *d*, *t*, *b*, *p*, som i svenskan; aspiratorna (*gh*, *qh* etc.), som enkla explosivor följda af *h;* nasalerna, med tungan i motsvarande explosivas ställning (i vokalisk funktion sammalunda, men med vokalisk klang: jfr sv. *katten* ungefär = *kattn̥*).

Anm. Nasalvokalernas förekomst är ej allmänt erkänd. Man sätter då i deras ställe *ə* + resp. nasal. Gränsen mellan t. ex. *n̥* och *ən* är väl ej alltid lätt att uppdraga; men kan emellertid bero på olika expirationstryck i närgränsande stafvelse (sålunda är väl eng. *fatten*, *father*

---

[1] Somliga antaga två slags *l*-ljud; ett som i skr. gifvit *l*, och ett som där gifvit *r* (156).

[2] Äfven kallade palataler (Brugm.), men oegentligt, så till vida som samma namn bibehålles för *c*, *j* etc. i skr.

vanl. = *fattn̥*, *fathr̥*, men sv. *faten*, *fader* vanl. = *fatən*, *fadər*, eng. *sabre* = *sabr̥*, men fr. *sabre* = *sabrə* o. s. v.); och med antagande af dynamisk betoning för urspråket (§ 33) möter så till vida ingen svårighet att äfven för detsamma antaga vokaliska nasaler, såväl som liquidæ.

[26.] **Tonlösa** äro öfversta radens explosivor (*q*, *qh*, *k*, *kh*, *k̂*, *k̂h*, *t*, *th*, *p*, *ph*) samt *s*; **tonande** de öfriga ljuden.

C. Dotterspråkens ljud.

27. **Ljudförlust.** I de här behandlade dotterspråken försvunno flera af urspråkets ljud mer eller mindre allmänt som sådana [1], i det de öfvergingo till närbesläktade, antingen redan från urspråket ärfda, eller eljes i dotterspråken nybildade, ljud.

Sålunda försvunno *ə* och *nasal-vokalerna* allmänt; *r̥*, *l̥* och *aspiratorna* allmänt utom i sanskrit; åtskilliga andra ljud mindre allmänt (ss. *ĕ*, *ŏ*, *z* i sanskrit); hvarjemte *bakre* och *främre gutturalerna* modifierades till sin ursprungliga karaktär; de förra allmänt genom att förlora sitt velara uttal och endast mindre allmänt genom att förlora äfven sitt labiala biljud (delvis bibehållet blott i latin och gotiska).

28. **Nya ljud.** — De i dotterspråken genom ljudförändringar uppkomna nya ljud, som ej förekommo i urspråket, äro (nya diftonger ej inberäknade):

a. **I sanskrit:** spiranterna *h*, *ḥ*; sibilanterna *ç*, *ṣ*; nasalen *ṅ* l. *ṁ* (»anusvāra»); palatalerna *ñ*; *j*, *jh*; *c*, *ch*; lingualerna *ṇ*; *ḍ*, *ḍh*; *ṭ*, *ṭh*.

Uttal: *h*, *ḥ*, som resp. tonande och tonlöst *h*-ljud; — *ç*, *ṣ*, som resp. palatalt och lingualt *sch* ljud; — *ṅ* (*ṁ*), som en halföppen nasal, rättande sig efter det följande halföppna ljudet; — *j*, *c*, *ñ*, som resp. *j*, *ch*, *n* i eng. 'just', 'church', 'inch'; — lingualerna, liknande våra dentaler efter *r* (d. v. s. med tungspetsen mot främre gomhvalfvet).

---

[1] Så vida nämligen vi kunna dömma af den oss öfverlämnade beteckningen, som emellertid i vissa fall möjligen angifver ljud, hvilka anses förlorade.

b. **I grekiskan:** spiritus asper ‘; vokalen υ (i sitt senare uttal); frikativorna χ, θ, φ.

Uttal: ‘, som *h;* — υ, i urgrek. som ieur. *u,* men senare (5:te årh. f. Kr.?) uti jon-att, som sv. *y;* — χ, ϑ, φ, i urgrek. väl som tonlösa aspirater, men senare som spiranter (tyskt gutt. *ch,* engelskt *th, f*).

c. **I latinet:** *h; f.*

d. **I gotiskan:** *h* (germ. χ); frikativorna *ʒ* (tecknad *g*), *đ* (tecknad *d*), þ, *ƀ* (tecknad *b*), *f.*

Uttal: h, som sv. *h; ʒ,* som *g* i tysk. *sagen,* när det uttalas som tonande *ch; đ, þ,* som eng. tonande och tonlöst *th* (i resp. *the, this*); *ƀ, f,* som bilab. *v* och *f.*

Anm. Dessutom märkes följande skrifsätt: *ai* för ĕ; *au* för ŏ; *ei* för ī. För att skilja dessa *ai, au* från diftongerna *ai, au,* tecknas de vanligen *aí, aú.*

[29.] Här nedan uppställas tabellariskt (enligt samma princip som i § 25) både urspråkets och dotterspråkens ljud. De indoeuropeiska ljud, som enligt ofvanstående § 27 i dotterspråken allmänt förvandlats till andra närbesläktade ljud, utmärkas därvid med en stjärna (hvilken, hvad de slutna bak- och framgutturalerna beträffar, sättes blott en gång för hela serien, om ock de förra i viss mån kunna sägas hafva bibehållit sig i latin och gotiska); och de ljud åter, som enligt ofvanstående § 28 i dotterspråken hafva nybildats af indoeuropeiska ljud, vare sig att dessa för öfrigt själfva fortlefvat eller ej, utmärkas därigenom att ett streck satts under desamma.

Guttur. *bak-	mid-	*fram-	Pal.	Ling.	Dent.	Lab.	
q, qh	k, kh	k̂, k̂h	c̠, c̠h̠	ṭ, ṭh	t, th	p, ph	expl. } slutna
g̊, g̊h	g, gh	ĝ, ĝh	j̠, j̠h̠	ḍ, ḍh	d, dh	b, bh	expl. } slutna
ŋ (ŋ̥)	ŋ(*ŋ̥)	ŋ̂ (ŋ̥̂)	ñ̠	ṇ̠	n (n̥)	m (*m̥)	nas. } slutna
			ç̠	ṣ̠	s, z		sib. } half-öppna
				r (r̥)	l (l̥)		liqu. } half-öppna
	χ̠, ʒ̠		y		Þ̠, đ̠	f̠, ƀ̠, v	spir. } half-öppna
a	*ə		e, i (i̥)			o, u (u̥), ʋ̠	} öppna

h sonant., utom χ, þ, f, ç, ç̣, ṣ, ṣ

Eller i detalj för de särskilda språken:

Sanskrit: vok.: ă, ā, e, ĭ, ō, ŭ; (āi, āu); halföppna: *y*, *v*, *r* (*r̥*), *l* (*l̥*); *ç*, *ṣ*, *s*; slutna: gutt. *n*; *g*, *gh*, *k*, *kh*; pal.: *ñ*; *j*, *jh*, *c*, *ch*; ling.: *ṇ*; *ḍ*, *ḍh*, *ṭ*, *ṭh*; dent. *n*; *d*, *dh*, *t*, *th*; lab. *m*; *b*, *bh*, *p*, *ph*; samt *h*, *ḥ* och *ṅ*, de två sista, såsom af växlande färg, utelämnade ur ofvanstående tabell.

Grekiskan: vok.: ă, ε, η, ĭ. ο, ω, ŭ; [dift. αι, ᾳ (ει för ē), ῃ, οι, ῳ; αυ, ευ, ηυ (ου för ū), ωυ, υι]; halföppna: (äldre *j*, *F* = *v*); χ, ϑ, φ; ρ, λ; σ, *z* (i ζ = *dz*); slutna: gutt. *n* (teckn. γ); γ, κ; dent. ν; δ, τ; lab. μ; β, π; samt spir. asper och lenis (ʽ, ʼ).

ζ, ξ, ψ blott tecken för *dz*, *ks*, *ps*.

Latin: vok.: ă, ĕ, ĭ, ŏ, ŭ, y; (*ae*, *au*, *oe*, *ui*; äldre ock *ai*, *oi*, *ou*); halföppna: *j*, *v*; *f*; *r*, *l*; *s*; slutna: gutt. *n* (teckn. *n*); *g*, *k* (vanl. tecknad *c*, *q*); dent. *n*; *d*, *t*; lab. *m*; *b*, *p*; samt *h*.

x, *z* blott tecken för *ks*, *sd*.

Gotiska: vok. ă, ĕ (ē teckn. *ai*), ĭ (ī teckn. *ei*), ŏ (ō teckn. *aú*), ŭ; (*ai*, *au*, *iu*); halföppna: *j*, *w*; *r*, *l*; *s*, *z*; *ʒ* (teckn. *g*), *đ* (teckn. *d*), *þ*; *f*, *ƀ* (teckn. *b*); slutna: gutt. *n* (teckn. *g*); *g*, *k*; dent. *n*; *d*, *t*; lab. *b*, *p*; *m*; samt *h*.

q tecken för *kw*; *hv* af oviss karaktär (= eng. *wh?*).

II.

BETONING (Akcent).

A. Om Betoning i allmänhet.

30. **Olika slags betoning.** Med tonvikt eller akcent förstår man framhäfvandet medels rösten af någon viss del af ett ord *(ordbetoning)*, eller af en sats *(satsbetoning)*. Tonvikten är till sin natur af tvenne skilda slag, nämligen:

a. **dynamisk** (l. kraftbetoning), då framhäfvandet betingas af den mellan röstbanden framträngande luftströmmens förhöjda styrka med thy åtföljande ökad tonstyrka (ej tonhöjd); eller

b. **melodisk** (stämbetoning), då framhäfvandet betingas af röstbandens olika stämning (spänning: jfr § 19) och däraf följande olika tonhöjd.

Kraft- och stämbetoningen äro vanligen förenade. Intet indoeuropeiskt språk använder uteslutande den ena eller andra, om ock endera är förhärrskande, och akcenten benämnes i enlighet därmed.

Anm. Kraftbetoningen kan för öfrigt vara **jämn** (»eingipfelig»), då den sker med fortlöpande expirationstryck; eller **bruten** (»zweigipfelig»), då den får två ansatser (som t. ex. 'så', uttryckande förundran = *sá͡à*). Stämbetoningen åter kan vara **stigande**, eller **fallande**, eller bådadera.

[31.] Hvarje två- eller flerstafvigt ord (och hvarje satstakt) i de indoeuropeiska språken eger i vanliga fall i och för sig någon på så vis framför hvarje annan betonad stafvelse, medan öfriga stafvelsers relativa framhäfvande kan vara mycket olika. För praktiska ändamål skiljer

man emellertid i allmänhet blott mellan tre betoningsgrader: den *högsta,* den *mellersta* och den *lägsta;* och man använder gerna för dessa tre grader olika namn, allt efter som tonen är dynamisk eller melodisk. Sålunda:

dynamisk ton:	melodisk ton:
1. *hufvudton;*	1. *högton;*
2. *biton;*	2. *midton;*
3. *tonlöshet.*	3. *lågton.*

32. **Tonviktens betydelse för ljudläran.** Tonvikten är för ljudläran (helst för läran om vissa vokalers inbördes förhållanden i besläktade ord) af största vikt, emedan olika betoning, om äfven på ännu ej tillräckligt utredt vis, vid ordens bildning och böjning föranledt olika ljudresultat. Full betoning har sålunda i allmänhet bättre skyddat en stafvelses ursprungliga fullhet än biton eller midton, och biton bättre än midton, medan tonlöshet och lågton gärna förorsakat »försvagning» eller vokalförlust (jfr § 45—6). Troligt synes äfven vara, att kraftbetoningen företrädesvis afficierat vokalernas kvantitet, men stämtonen deras kvalitet.

B. Urspråket och dotterspråkens betoning.

33. **Det indoeuropeiska urspråket** synes i sitt äldre skede hafva haft en hufvudsakligen *dynamisk* betoning, hvilken under språkets senare period blifvit *melodisk.*

[34.] *Till sitt läge* inom ordet var betoningen (hufvud- eller högtonen) hufvudsakligen *organisk*, ej stereotyp, som hos dotterspråken, sanskrit undantaget. Det vill säga, den var ej, som i grekiskan (med vissa viktiga undantag), latinet och gotiskan, alldeles oberoende af bildningen eller böjningen, bunden vid någon viss, för alla ord öfverhufvud enligt samma princip bestämd, stafvelse. Dess läge var tvärtom så beroende af ordbildningens och böjningens natur, att betoningen enligt vissa, för ordbildningen blott

delvis, för böjningen mera fullständigt utredda, principer väl ännu någorlunda regelbundet växlade mellan rot, stambildnings- och böjningsändelser, eller prefix (närmare härom i morfologien).

35. **Sanskrit** bevarade i hufvudsak urspråkets betoning i dess senare skede. Det vill säga, det egde *melodisk* betoning, hvars läge i väsentlig mån var *organisk* i ofvan antydda mening, om det ock i åtskilliga fall bestämts af senare analogibildningar.

36. **Grekiskan** ärfde likaledes moderspråkets *stämton;* men läget rubbades i väsentlig mån genom en i grekiskan öfverhandtagande benägenhet att begränsa detsamma till någon af ordets *sista tre stafvelser*, en benägenhet, hvilken vi finna i historisk tid vara språkets lag.

Trestafvelselagen fordrar för alla de grekiska dialekterna, att betoningen ej i något fall får flyttas längre tillbaka än till tredje stafvelsen från slutet, hvarvid jämväl är att iakttaga, att lång slutstafvelsevokal (såvida den ej uppkommit genom metathesis quantitatis) eller diftong (-αι, -οι, dock blott i optativer) äro att räkna såsom bildande två stafvelser. Alla dialekterna öfverensstämma äfven däruti, att de i personliga verbformer med högst få undantag flytta akcenten så långt tillbaka, som trestafvelselagen tillåter. Men för öfrigt skilja de sig mycket med hänsyn till betoningens läge.

[37.] För jonisk-attiskan gällde följande bestämmelser:

a. *Urspråkets betoningsläge bibehölls* vanligen i tvåstafviga ord med kort ultima, samt vid böjningen af enstafviga stammar, äfvensom (delvis) af ήρ-stammar i singularis. — Ex. (sanskrit-ord här valda att visa urspråkets betoning):

Skr.	Gr.
dáça	δέκα: 'tio'
saptá	ἑπτά: 'sju'
ahám	ἐγώ: 'jag'
nábhas 'mist'	νέφος: 'sky'
ajás 'drifvare'	ἀγός: 'ledare'
pắdam	πόδα } 'fot'
padás	ποδός } (ack., gen., lok.)
patsú	ποσί }
pitắ	πατήρ } 'fader'
pitáram	πατέρα } (nom., ack.)

b. *Betoningen flyttades* i öfriga fall för det mesta (liksom i verbet) så långt tillbaka, som trestafvelselagen tillät: — Ex.

Skr.	Gr.
mātắ	μήτηρ: 'moder'
paraçús	πέλεκυς: 'yxa'
bháramāṇas	φερόμενος: 'bärande'
varútram 'kappa' ...	ἔλυτρον: 'betäckning'
svắdīyān	ἡδίων: 'sötare'

Anm. Understundom låg redan urbetoningen där den af trestafvelselagen fordrades: — skr. *úttaras:* gr. ὕστερος 'senare'.

[38.] Från dessa hufvudregler finnas ej få afvikelser. Sålunda:

a. Äfven andra ord än de i 37 a. nämnda hafva stundom bibehållit urspråkets akcent: — Ex. skr. *rudhirás:* gr. ἐρυθρός 'röd'; skr. *iṣirás:* gr. ἱερός 'kraftig'.

b. Penultima betonas efter lång stafvelse och i perfektparticip på -μενος: — Ex. ἀγκύλος 'krokig', λελυμένος 'hafvande löst'.

c. Cirkumflex (en förening af akut och grav ^) faller regelbundet på lång vokal eller diftong i penultima före kort ultima, och ofta på lång ultima: δῶρον 'gåfva'; σῶμα 'kropp'; μοῖρα 'öde'; ὀστοῦν 'ben'; καλῶς 'skönt'.

d. Andra mera sporadiska afvikelser bero på mindre utredda förhållanden: skr. *ápa:* gr. ἀπό: 'bort'; *ájras:* gr. ἀγρός: 'fält'.

39. **Latinet.** Det italiska urspråket utbytte troligen sin ärfda betoning mot en *dynamisk*, som lades på ordens *första stafvelse: *fórtūna, *péperci *cónficere.*

Senare, fast ännu före latinets litteraturperiod, ersattes denna betoning af en ny likaledes dynamisk betoning på *endera af de två näst sista* stafvelserna, nämligen på penultima, om lång, eljes på antepenultima: *fortūna*, *pepércī*, *confícere*.

40. **Gotiskan** erhöll likaledes en stereotyp, från urspråket afvikande, betoning. Urgermanskan förändrade väl stämtonen till *kraftton*, men bevarade länge urspråkets *organiska* betoningsläge. Senare flyttades läget till *första stafvelsen* utom i sammansatta verb, där det föll på själfva verbets första stafvelse, en betoning, hvilken gotiskan synes hafva bibehållit. — Ex.: skr. *pitā́:* urgerm. **fađér*, got. *fádar;* skr. *sādáyāmi:* urgerm. **satíįō*, got. *sátja* 'jag sätter'; — got. *fra-líusa* 'frånlöser'.

III.

SPRÅKJÄMFÖRELSENS PRINCIPER.

41. **Ljudlagar.** — Ehuru jämförelsen af ord i skilda språk nödvändigtvis först utgår från den yttre öfverensstämmelse i form och mening, hvilken språksinnet omedelbart uppfattar såsom äfven betecknande frändskap, är likväl denna öfverensstämmelse i och för sig intet tillräckligt kriterium för en vetenskaplig ordjämförelse. Språksinnet, som ju för öfrigt kan vara mer eller mindre skärpt, råkar ej sällan i fara att sammanställa hvad som ej hör tillhopa och att skilja hvad som hör tillsamman. Många ord med slående form- och meningslikhet ega nämligen, enligt alla hittills uppdagade ljud- och analogilagar, ingen bevislig frändskap, medan å andra sidan befryndade ord i skilda språk kunna vara till sin form så olika, att de ega ytterst få, eller alls intet, ljud gemensamt.

Nu kan visserligen språkinstinkten ibland, helst i förra fallet, gifva ett riktigt utslag, där vetenskapen, som småningom måste bygga på pröfvade underlag, förhåller sig negativ; men det är först när den förra stöder sig på vetenskapens grundsatser, som den i mån af desammas fasthet kan vinna trygghet i sina spekulationer. Vetenskapen måste å sin sida förneka, åtminstone såsom varande bevisadt, det enhetliga ursprunget af sådana ord, hvilkas ljud ej till fullo motsvara uppdagade ljuglagars eller andra principers fordringar, hur förvillande lika än dessa ord för öfrigt må vara med hänsyn till både form och mening; medan den å andra sidan ej tvekar att såsom befryndade sammanställa ord, hvilkas ljud motsvara

dessa fordringar, hur olika än dessa ord till utseendet må vara, förutsatt endast att ett naturligt sammanhang mellan deras betydelser kan påvisas. Sålunda måste den vetenskapliga språketymologen förneka såsom bevisad samhörigheten af former så lika som skr. *path-* : eng. *path* 'stig', skr. *hṛt* : eng. *heart* 'hjärta', gr. θεός : lat. *deus* 'gud' m. fl.; medan han däremot ej kan tveka att, såsom till ursprung samhöriga, likställa så olika former som t. ex. skr. *dáça* : got. *taíhun* 'tio', skr. *áçvaḥ* : gr. ἵππος- 'häst', lat. *līs* : tysk. *streit*, hvilka till alla delar täcka hvarandra; eller gr. ἵημι 'kastar' : lat. *sero* 'sår', skr. *(sa)hásra* : gr. χίλιοι 'tusen', fransk. *larme*, sv. *tår*, hvilkas hufvudsakliga element äro identiska. Detta hindrar emellertid ej, att vissa ord, som ej kunna fonetiskt sammanställas, likväl kunna tänkas vara befryndade så till vida, som de härledts från skilda former af samma rot (jfr § 50).

42. **Varsamhet vid jämförelser.** — Vid uppställandet af rådande ljudförhållanden är det af vikt, att sins emellan jämförda ord äro af analog bildning, eller åtminstone att de jämförda ljuden enligt allmän analogi behandlas på lika vis. Sålunda är man fullkomligen berättigad att jämföra rotvokalen *a* i skr. *bhárāmi* 'jag bär' med ε i gr. φέρω 'jag bär' — båda primära presensbildningar —, men ej med ο i φορέω 'jag bär', som är en kausativ presensbildning. Däremot kan man väl jämföra rotkonsonanterna i *bhárāmi* och φορέω, då de i båda behandlas analogt. Likaledes kan man sammanställa både rotvokal och rotkonsonanter i genitivformerna skr. *padás*, lat. *pedis* 'fots', eller i de med olika suffix bildade orden skr. *kal-yas* 'frisk', gr. καλ-ός 'skön', enär roten i hvardera bildningen behandlas på analogt vis.

I själfva verket är det ofta svårt att i alla de jämförda språken (eller deras dialekter) finna fullkomligt parallela bildningar; och släktformer af olika bildning, såväl som obesläktade former med lika funktion, kunna

då i stället användas vid jämförelser, såvida de specielt jämförda ljuden eller språkelementen bestämmas af analoga principer.

Vidare bör jämförelsen mellan komparabla former vara grundad på behörig språkanalys, och den gjorda slutledningens allmängiltighet pröfvas af andra jämförelser. Sålunda äro t. ex. skr. *s-ánti,* gr. ἔ-ᾱσι (Hom.) och lat. *s-unt* ('äro') visserligen parallelformer så till vida, att de alla äro 3 pl. pres. ind. af samma rot. Men ἔᾱσι står enligt vanliga grekiska ljudlagar för ἐσ-αντι (som alltså bör läggas till grund för jämförelsen); och *sunt* är en analogibildning efter verb med 3 pl. på *-unt* (*s-ent*, den regelrätta formen, funnen i umbriskan). Likaledes kunna väl ackus.-formerna skr. *pā́dam* och gr. πόδα med rätt jämföras; men det vore förhastadt att därför uppställa regeln gr. ο = skr. *ā*, enär andra jämförelser visa att gr. ο vanligen svarar mot skr. *a*. Återstår då att förklara det ej så sällan återkommande förhållandet gr. ο = skr. *ā* — ett förhållande om hvars rätta natur man ännu tvistar (jfr § 81. 1).

43. **Analogibildningar.** — Afvikelser från allmänna ljudlagar låta sig ofta på tillfredsställande vis förklara såsom tillkomna genom en dessa lagar korsande benägenhet att likbilda vissa i sinnet på ett eller annat vis associerade språkformer, så som t. ex. gr. ἐσμέν (som borde varit εἰμέν: jfr εἰμί) bildats i analogi med ἐστί, eller fr. *aimons*, *aimez* (för **amons*, **amez*) med *aime* o. s. v. Om än dylika analogibildningar ofta föranleda ett utbyte af någon formell beståndsdel af ett ord mot någon därmed ej besläktad (såsom vid öfverflyttningen från en deklination till en annan), så att tydligen ingen jämförelse får förekomma, så åstadkomma de dock äfven ofta förändringar blott af särskilda ljud. Då inga lagar för dylika analogiförändringar äro uppställda, är det så mycket angelägnare att i hvarje fall, där analogibildning tillgripes

såsom förklaring för någon afvikelse från en uppställd ljudlag, tillse, det öfvertygande stöd, såsom parallelfall och dylikt, finnas för ett sådant förklaringssätt.

Anm. Det bör anmärkas, att stundom hvad som fullkomligt liknar analogibildning i själfva verket kan normalt förklaras såsom beroende därpå, att en ifrågavarande form uppstått, då de betonings- och ljudlagar, man är böjd döma den efter, ej mera voro rådande. Sålunda kan t. ex. väl *ap-peto* (som borde vara *ap-pito*, § 70. 2) synas hafva bildat sitt *e* efter *peto;* men möjligen har ock *ap-peto* bildats, när tonen ej längre (som i urit.) hvilade på *áp-*, utan på *é*.

IV.

URSPRÅKLIGA LJUDLAGAR.

44. Vid framställningen af de indoeuropeiska språkens inbördes ljudförhållanden utgår man visserligen numera från urspråkets ljud, sådana de enligt vetenskapens slutledningar vid urspråkets upplösning i distinkta dialekter förefunnits i urtyperna för de jämförda orden, och söker sedan i allmänhet förklara dotterspråkens afvikelser genom vissa för dessa språk betecknande ljudlagar eller analogibildningar. Emellertid egde äfven urspråket — själft en produkt af långa tidsåldrars utbildning — sina egna ljudlagar, utan hvilkas kännedom förhållandet mellan vissa släktformer i dotterspråken blifver dunkelt. Dessa ljudlagar kunna väl aldrig blifva till fullo uppdagade; men språkjämförelsen har emellertid gifvit uppslag till några utaf dem. Bland dessa äro de viktigaste antecknade här nedan.

A. Urspråkliga vokallagar.

[45.] **Afljud.** — Afljud (l. vokalväxling) kallas i allmänhet[1] den vokalväxling (inklusive vokalförlust), hvilken med en viss regelbundenhet framträder inom etymologiskt samhöriga delar af släktformer i samma språk, såsom t. ex. inom roten i de grekiska släktformerna *trép-ō*, *tróp-os*, *trap-ésthai; génos*, *gónos*, *gí-g'n-omai;* eller i de latinska *mens*, *moneo;* eller i de svenska *finna*, *fann*, *funnit*.

[1] Efter den af Jac. Grimm för de germanska dialekterna använda termen *Ablaut*.

Att denna växling förekommit redan i urspråket, visa de spår den lämnat efter sig i samtliga dotterspråken. Emellertid känner man ännu ej till fullo hvarken de betingelser, under hvilka den där egt rum, ej heller hvilka förändringar, som där förekommit. I förra fallet har väl betoningen egt största inflytandet, nämligen så, att en fullare vokal uppstått under och strax efter ordets mest framhäfda ton, samt en svagare eller vokalförlust före densamma; möjligen dessutom så, att kraftbetoning orsakat kvantitativ (*a* : *ā* etc.) och stämbetoning kvalitativ (*e*: *o* etc.) växling. I senare hänseendet åter har man till förklaring af dotterspråkens afljud uppställt sex serier af urspråkliga vokalväxlingar. — Men den olika betoningen, om ock afgörande vid vokalförsvagning eller -förlust, förklarar nog ej alla de urspråkliga vokalväxlingarna; och de föreslagna vokalserierna, om ock de väsentligaste, angifva helt visst ej urspråkets alla afljudsväxlingar.

[46.] *Urspråkliga afljudsserier.* Emellertid uppställas här nedan i skematiskt öfversiktlig form så väl de för urspråket vanligast antagna vokalserierna, som det supponerade förhållandet mellan deras inre växling och deras betoning.

Ieur. afljudsserier [1]:

	Serie	A. Förstärkning (anm. 1): ton- l. följande stafvelse		B. Försvagning (anm. 1): isht före tonstafvelse	
		I. Tonvok. (?)	II. Följ. vok. (?)	III. Bitonvok. [2]	IV. Tonlös vok.
Kval. aflj.	*e*-ser.	*ē̆*	*ō̆*	(*e*)	vokalförlust
	ē-ser.	*ē*	*ō*	*ə*	»
	ā-ser.	*ā*	*ō*	*ə*	»
Kvant. aflj.	*a*-ser.	*a*	*ā*	(*a*)	»
	o-ser.	*o*	*ō*	(*o*)	»
	ō-ser.	*ō*		*ə*	»

Anm. 1. Härvid är att märka:

a. Att diftongers anljud förstärktes så, som enkel vokal (I. *ei̯*, II. *oi̯* etc.).

b. Att vid all försvagning enkel eller diftonganljudande vokal försvann som sådan i förbindelse med *i*, *u* (*i̯*, *u̯*), liquidæ, eller nasal, hvilka då fingo full vokalisk funktion (I. *ei̯*; III. *ī*, IV. *i*).

Alltså:

	I.	II.	III.	IV.
ei-ser.:	*ei*	*oi*	*ī*	*i*
		etc.		
er:	*er*	*or*	*r̥̄*	*r̥*
en:	*en*	*on*	*n̥̄*	*n̥*
		etc.		

Rörande behandlingen af *i*, *r̥*, *n̥* etc. (korta l. långa) före vokal, se § 47. 4.

[1] Brugmann indelar på följande vis: *Hochstufe* (= A), *Tiefstufe* (= B). Andra åter: *Hochstufe* (= A. II), *Mittelstufe* (= A. I), *Tiefstufe* (= B).

[2] Eller hufvudsakligen då vokalförlust skulle orsakat en konsonantgrupp svår att uttala, t. ex. *ped: ped-ás* i st. f. *p'd-ás*, som dock kan förekomma efter vokal i komposita.

Anm. 2. Det är blott sällan man finner exempel på alla afljudsförändringarne (I—IV) inom samma släktformer.

Anm. 3. Närmare belysas ofvanstående växlingar i Morfologien, dit ämnet företrädesvis hör.

Anm. 4. Hvilka vokaler, som i dotterspråken motsvara de urspråkliga ljudseriernas vokaler, framgår af den följande framställningen om de indoeuropeiska språkens vokalförhållanden.

[47.] **Vokalsammanflytning.** — Urspråket synes i allmänhet hafva undvikit ren hiatus dels genom att till *en* lång sammandraga mötande vokaler, dels genom bildande af diftonger, och dels genom upplösning af *i*, *u* liquidæ och nasaler före vokal. Följande lagar torde därvid, utan afseende på de mötande vokalernas kvantitet, hafva varit gällande:

1. *a*, *e*, *o* sammandrogos med *a*, *e*, eller *o* till en lång, hvars färg de förra bestämde (*a-a* = *ā*, *a-e* = *ā*, *e-a* = *ē*, *o-a* = *ō* etc.).

2. *ə-i*, *i-e* = *ī*; *ə-u*, *u-e* = *ū*.

3. *a*, *e*, *o* + *i* l. *u* bildade diftonger på -*i̯*, -*u̯* (*ai̯*, *eu̯* etc.: jfr 24).

4. *i*, *u*, *r̥*, *l̥*, *n̥* etc. upplöstes före olika vokaler direkt till resp. *i̯*, *u̯*, *r*, *l*, *n* etc., eller förenades med desamma genom dylika, mer eller mindre tydligt uttalade, ljud' (*i'i̯*, *u'u̯*, *r̥'r* etc.) — det senare förnämligast efter lång stafvelse.

B. Urspråkliga konsonantlagar.

[48.] **Assimilation.** — Partiel assimilation synes hafva inträdt i följande fall:

a. Explosiva blef surd eller sonant, allt efter som den följdes af surd eller sonant explosiva eller sibilant (*d-t* = *tt*: *t-d* = *dd* etc.).

b. Sonant aspirata + *t* behandlades på tvenne olika, som det synes med olika urspråkliga dialektförhållanden sammanhängande, sätt: 1) sålunda, att *t* genom regressiv assimilation blef *dh* (*gh-t*, *dh-t* etc. = *ghdh*, *dhdh* etc., senare enl. 49. a *gdh*, *ddh* etc.); 2) sålunda, att den sonanta aspirantan blef enkel surd (*gh-t*, *dh-t* etc. = *kt*, *tt*

etc.). Den förra assimilationen ärfdes hufvudsakligen af de ariska, den senare af de europeiska språken.

c. Möjligen härleder sig ock gutturalernas palatalisering före palatal vokal i skr.-gr. (§ 180. b. 2) från urspråket.

[49.] **Dissimilation.** — Dissimilation synes hafva inträdt i följande fall:

a. Aspirata deaspirerades före aspirata (*dh-bh* = *dbh* etc.).

b. Dental antog före dental ett spirantiskt ljud af ej fullt utredd natur: $t\text{-}t(h) = t^{s}t(h)$; $d\text{-}d(h) = d^{z}d(h)$.

c. Troligtvis hade äfven urspråket börjat dissimilera *r*, *l* före *r*, *l* i en följande stafvelse (157. b).

[50.] **Växelljud.** — Som radikalt slutljud synas följande — af ännu outredd orsak — stundom hafva växlat:

a. Enkel surd med sonant (ex. *sqap-* l. *sqab-*) eller sonant aspirata (ex. *sap* l. *sabh-*).

b. Sonant med sonant aspirata (ex. *stemb-* l. *stembh-*).

Ännu några mindre vanliga växelljud synas förekomma.

[51.] **Förlust.** Efter anljudande konsonant eller lång vokal synes *i̯* hafva bortfallit.

V.

URSPRÅKSLJUDEN I DOTTERSPRÅKEN.

52. Urspråksljudens uppträdande i dotterspråken betraktas här nedan ur följande trenne synpunkter:

A. **Normalförhållande**, eller det ljudförhållande, som öfverhufvud är det rådande (vare sig i betonad eller obetonad stafvelse), där ej mera tillfälligtvis störande orsaker, såsom isynnerhet inflytelsen af närgränsande ljud, eller analogibildning, träda emellan.

B. **Aptering**, innefattande mera tillfälliga ljudförändringar, beroende i synnerhet på inflytelsen af närgränsande ljud; samt dessutom ljudförlust med ofta thy följande vokalförlängning (sådan förlust väl i allmänhet, hvad vokalerna vidgår, beroende på ordets betoning, men dock såsom vanligen mera tillfällig äfven upptagen här).

C. **Analogibildning**, eller den förändring af de ljudlagsenligt fordrade ljuden, hvilken förorsakas af benägenheten att likbilda i sinnet associerade ord (jfr § 43). Denna förändring belyses i det följande blott helt kort med några få exempel.

Anm. 1. Det är visserligen vanskligt, stundom omöjligt, att strängt särskilja i synnerhet normal- och apteringsförhållanden [1], liksom det stundom kunde synas praktiskt fördelaktigt att behandla dem tillhopa. Likväl synes det ur såväl vetenskaplig som pedagogisk synpunkt önskvärdt att, så vidt möjligt, särhålla ofvanstående i princip skilda synpunkter.

[1] Så är t. ex. ieur. *eu* i lat. regelbundet företrädt af *ū*, som emellertid gått genom *ou* (säkerligen = *eu* genom labialaptering af *e*); ieur. *r̥r̥* är i skr. *ur* l. *ir*, hvilkas olikhet utan tvifvel ursprungligen berott på olika (fast outredda) ljudinflytelser; o. s. v.

Anm. 2. Vid den detaljerade redogörelsen för de särskilda ljuden iakttages, att de uppställda reglerna i allmänhet, där det ej annorlunda angifves, gälla ej blott de ur det ifrågavarande urspråksljudet stammande ljuden i dotterspråken, utan äfven med dessa sammanfallande ljud.

A. Enkla Vokaler.

Allmän öfversikt.

53. **Normalförhållande.** — De enkla ieur. vokalerna (*a*, *e*, *i*, *o*, *u*, korta l. långa, samt *ə*) fortlefde i allmänhet oförändrade i dotterspråken. Trognast bevarades de i grekiskan och därnäst på det hela i sanskrit. Följande voro de viktigaste förändringarna:

a. Skr. förvandlade genomgående *e* och *o* till *a*; *ē* och *ō* till *ā*; samt *ə* till *i*.

b. Gr. förvandlade *ə* till α, ε, ο, allt efter dess uppkomst af *ā*, *ē* eller *ō* (se § 46).

c. Lat., med sin ursprungliga kraftbetoning på första stafvelsen (§ 39), försvagade (framsköt) öfriga stafvelsers *a* (*ə*), *e*, *o* på följande vis: *a* (*ə*) till *e* l. *i*; *e* till *i*; *o* till *u*.

Anm. Lat. fördunklade ofta slutvokalen *-i*, *-o*, l. *-a* till *-e* (som stundom försvann).

d. Got. ärfde från urgermanskan förvandlingen af *o* till *a*, och af *ā* till *ō*, samt förallmänligade dessutom framskjutningen af *e* till *i*, utom före *r*, *h*.

54. **Aptering.** — Apteringsförändringarna voro hufvudsakligen af följande slag:

[55.] **Vokalförskjutning.** Vokalens färg rönte inflytande af ett följande ljud, sålunda:

a. Lat. visade benägenhet att förvandla obetonadt *a* till labialen *u* före labial (och *l* [1]); att framskjuta *e* till *i* före stafvelse med *i*-ljud; samt att fördunkla *i*, *u* till resp. *e*, *o* före *r* (d. v. s. aptera dem för denna sonants ton [2]).

---

[1] Jfr eng. *false*, *all*; fr. *autre* (*altre*). [2] Jfr sv. *'fader'* = *fadər*; samt § 123.

b. Got. fördunklade likaledes *i*, *u* till resp. *e*, *o* (tecknade *aí*, *aú*) före *r*, *h*.

[56.] **Vokalsammandragning.** Då redan urspråket vid ordbildningen undvek hiatus (§ 47), ha senare inom dotterspråkens ord uppkommande vokalmöten i allmänhet inträffat genom konsonantbortfall, eller nybildning. Därvid är att märka för de olika språken:

a. Skr. Hiatus uppstod sällan, och de allra flesta vokalsammandragningarna i enkla ord äro att anse som urspråkliga. Där sådana inträffade senare, vare sig i enkla ord, eller i talrika nybildade komposita, gestaltade de sig öfverhufvud så, som de från urspråket ärfda.

Alltså (mötande vokaler långa l. korta): *a-a* = *ā*; *i-i* = *ī*; *u-u* = *ū*; — *a* + *i* (*u*, *r̥*, *l̥*, *ē*, *ō*) = *ē* (*ō*, *ar*, *al*, *āi*, *āu*); *i*, *u*, *r̥* + olika vok. = resp. (*i*)*y*, (*u*)*v*, (*r̥*)*r* + olika vok. (d. v. s. ĭ-*a* = (*i*)*ya* etc.)

b. Gr. Hiatus uppstod i enkla ord hufvudsakligen genom förlust af *i̯*, ϝ, σ. Den kvarblef då oftare i joniskan än i attiskan, där vanligen sammandragning eller diftongbildning egde rum. Därvid är att iakttaga:

1. Två lika vokaler blefvo en lång (*ē* skrefs då ει; och *ō* blef tidigt *ū*, tecknad ου).

2. Två olika vokaler blefvo likaledes — såvida ej den andra var ι l. υ — en lång, hvars färg bestämdes af o-vokalen, där sådan fanns, eljes vanligen af α-vokalen.

Alltså: ο-α, ο-η, α-ο, εω = ω; ο-ε, ε-ο = ου (jfr 1); α-ε, α-η = ᾱ; εα = η.

3. α, ε, ο (långa l. korta) + ι, υ blefvo diftonger utan annan förändring, än att lång vokal förkortades, § 58 (ᾰι, ŏι = αι, οι).

Komposita visade hiatus, kontraktion eller elision.

c. Lat. Hiatus i enkla ord uppstod mestadels genom förlust af *i̯* (*u̯*). Mötande vokaler, utom *e*-ŏ, *e*-ă, *a*-*é*, sammandrogos då vanligen, fast med vissa ej alltid ut-

redda afvikelser, till en lång af samma slag som den första (*a-e*, *a-i* = *œ*).

Komposita visade hiatus (helst när 2:dra vok. var lång, betonad), kontraktion, eller elision.

Got. Hiatus kvarstod, eller undveks genom elision.

[57.] **Vokalförlängning.** Sådan uppstod i synnerhet till följe af konsonantförlust (»ersättningsförlängning») och förekom i alla språken. — Ex.: skr. **lizḍhas* : *līḍhás* 'slickad'; — gr. *κτενἰω : κτείνω (ει = *ē* § 56. b. 1) 'jag dödar'; kret. *τονς : τούς (ου = *ū*) 'dem'; — lat. **equons* : *equōs* 'hästar'; **axlā* : *āla* 'vinge'; **dis-luō* : *dīluō* 'upplösa'; — got. *fāha* (germ. **fāχō*, urgerm. **fanχō*) 'taga'.

Anm. I klass. lat. förlängdes vokalen före *ns*, *nf*, *gn*, *gm*, hvilkas nasal emellertid — ofta utelämnad, isht på äldre inskrifter — torde stå kvar blott såsom antydande föregående vokals nasalering: *cōnsol* (inskr. *cōsol*); *mēnsibus* (inskr. *mēsibus*); *pīnsare* (l. *pīsare*); *quotiēns* (l. *quotiēs*); *rēgnum* (inskr. *rēnum*) etc.

[58.] **Vokalförkortning.** Sådan uppstod företrädesvis före två konsonanter eller före vokal, nämligen på följande vis:

a. Gr.-lat. förkortade lång vokal före *u̯*, *i̯*, nas., liqu. + explosiva; samt före vokal (i gr. stundom med metathesis quantitatis): ex. skr. *dyáus* 'himmel' : gr. Ζεύς; skr. *áçvāis* : gr. ἵπποις 'med hästar' (instr.); skr. *nāvā́m* : gr. νεῶν (*νηϝων) 'af skepp'; lat. *clāvis* 'nyckel' : *claudō* 'sluta'; skr. *nā́us* 'skepp' : lat. *nau-fragus* 'skeppsbrott';

samt lat. dessutom ofta — fast då med växlande poetiskt bruk — i slutstafvelse (skr. *áçvā*, *-ām* : lat. *equa*, *-am* 'sto'; gr. δύω : lat. *duo* 'två'; gr. πατήρ : lat. *pater* 'fader'; äfven *equā*, *duō* etc.); och stundom äfven i rotstafvelse, då medfördubbling af följande konsonant (skr. *kū́pas* : lat. *cūpa* l. *cuppa* 'håla, kärl'; *Jūpiter* l. *Juppiter*).

Anm. Denna senare slutstafvelseförkortning, som börjat i latinets för-litterära tid, var i ojämt tilltagande. Så blef den allmän för *-a* i nom. sing. fem., mera sällsynt för *-ō* i 1 sing. pres. och inträdde ej alls för *ā* i abl. sing. I detta arbete angifves för slutvokal den kvantitet, som öfverhufvud var rådande i det äldre klassiska språket.

b. Got. förändrade slutvokalen *ō* till *a;* samt förkortade stundom äfven bunden slutstafvelsevokal. — Ex. gr. φέρω : *baíra;* gr. πατήρ : got. *fadar.*

[59.] **Vokalförlust.** Denna egde rum hufvudsakligen i språk med kraftbetoning (lat.-got., § 39, 40). Sålunda:

a. Lat. bortkastade ofta — af ej fullt utredd orsak — ursprungligen obetonad vokal efter betonad, helst när den ej tillhörde slutstafvelsen; och liquida fick då före konsonant vokalisk funktion. — Ex. gr. ἀγρός : lat. **agr̥'s*, **agors* (§ 123), **agers* (§ 81. 2. c), *ager* (§ 163. d); **re-pepulī* : *reppulī; hosti-pes* : *hospes.*

b. Got. (ej germ.) bortkastade flerstafviga ords korta slutstafvelsevokal *a* och *i* som slutljud eller före *en* konsonant; och en föregående halfvokal eller liquida fick därvid vokalisk funktion [1]. — Ex. skr. *vr̥ka*, *-as* : germ. **vulfa*, *-az*, got. *vulf*, *-fs* (vok., nom.) 'varg'; lat. *hostis* 'fiende'; germ. **ʒastiz*, got. *gasts* 'gäst' (urspr. 'främling'); germ. **hari̯a*, *-an* : got. *hari*, *-i* (vok., ack.) 'här'; **skađu̯az* : *skadus* 'skugga'.

[60.] **Analogibildning.** — Se de enskilda ljuden, hvart för sig.

Detaljregler och exempel.

61. **Ieur.** ***a.***

[62.] **Normalförhållande.** — Ieur. *a* = skr. *a;* gr. α; lat. *a* (obet. *e*, *i*, se anm. 1); got. *a.* — Ex. [2]:

skr.	gr.	lat.	got. (fornht.)
ájras	ἀγρός	*ager*	*akrs* : 'fält'
ápa	ἀπό	*ab*	*af* : 'från'
kalámas	κάλαμος	*calamus*	fht. *halam*
'rör'	'skrifrör'	'strå'	'halm'

---

[1] *i̯* (slutljud) = *i;* *i̯* (före kons., efter lång bunden stafvelse) = *ī;* eljes = *ji* (troligen genom analogi efter genit.); — *u̯* = *u.*

[2] Nomina gifvas här och i det följande i sin nominativform (undantagsvis i sin stamform, då följda af bindstreck); och för skr. märkes att, enl. vanligt bruk, *-s* användes i st. för *-ḥ* (§ 165).

Anm. Ieur. *a* = lat. *e*, *i* uti stafvelse, som i urit. var obetonad (= *e* helst såsom bundet[1], utom före *-ng*, och i ordslut). — Ex. *capiō* : *ac-ceptus*, *ac-cipiō* (båda urspr. med ton på *ác-*: § 39); *faciō* : *cōn-fectus*, *cōn-ficiō; tangō* : *at-tingō; agō* : *ad-igō;* gr. ἔνθα : lat. *inde.*

Möjligen ingick uti *i*-framskjutningen omljudsaptering (*ac-cipiō*, genom inflytande af *i* uti *-iō*).

[63.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.*: sammandragning, förlängning, förlust, se § 56, 57, 59.

b. *Lat.*: *Labialisering.* Ursprungligen obetonadt, fritt *a* före labial och *l* ofta = *u* (som emellertid växlade med *i*). Före *l* labialiserades äfven bundet *a*. — Ex.: *capiō* : *oc-cupō, man-cupium* l. *man-cipium; saliō* : *in-suliō* l *in-siliō;* — *saltō* : *ex-sultō.*

[64.] **Analogibildning.** — Ex. *ad-actus*, trots § 62. anm. (efter *actus*); *cōgō* (af **co-agō;* trots § 62. anm.).

65. Ieur. *ā*.

[66.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ā* = skr. *ā;* gr. *ᾱ* (jon.-att. vanl. η, jfr anm.); lat. *ā*, got. *ō*. — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
bhrā́tā	φρᾱ́τωρ	*frāter*	*brōþar* : 'broder' (gr. 'stamm-')
mātā́	μήτηρ (dor. μᾱ́τηρ)	*māter*	isl. *mōđir* : 'moder'
svādús	ἡδύς (dor. ᾱ́-)	*suāvis* (**suād-vis*)	ags. *svōti* : 'söt'

Anm. Att. (ej jon.) bibehöll *ᾱ* efter ι, ε, υ, ρ (isht i *ᾱ*-deklinationens fem.). — Ex. σοφίᾱ 'visdom', ἡμέρᾱ 'dag'; πρᾱ́ττω 'jag gör'.

Undantag som κόρη 'flicka' m. fl. bero på förlust af ἰ eller ϝ (*κόρϝη). *A*-deklinationens fem. på kort -α äro af olika bildning (§ 282).

[67.] **Aptering.** — Sammandragning, förkortning. se §§ 56—8.

[68.] **Analogibildning.** — Ex.: λᾱ́μψομαι (efter λαμβάνω : jfr dor. λᾱ́σομαι, att. λήσομαι).

---

[1] För att undvika förväxlingen mellan 'öppen l. *sluten* stafvelse' och 'öppet l. slutet ljud', användes här i förra fallet '*fri* l. *bunden* vokal'.

69. Ieur. *e*.

[70.] **Normalförhållande.** — Ieur. *e* = skr. *a;* gr. ε, lat. *e* (*i* anm. 1, 2); got. *e* (tecknadt *ai*) blott före *r*, *h*, eljes *i* [1]. — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
dáça	δέκα	*decem*	*taíhun* : 'tio'
bhárā-mi	φέρω	*ferō*	*baíra* : 'jag bär'
ásti	ἐστί	*est*	*ist* : 'han är'
ahám	ἐγώ	*ego*	*ik* : 'jag'.

Anm.:

1. Det förhållande, att ieur. guttural ofta före ett emot *e* i systerspråken svarande skr. *a* i skr. visar sig som palatal (ex. ieur. **qe* : skr. *ca*, lat. *que*), intygar att detta *a* en gång varit palatalt.

2. Lat. framsköt ett fritt, ursprungl. obetonadt, *e* (liksom *a*, § 62. anm.) till *i*, utom som slutljud och före *r*. — Ex. *legō* : *col-ligō*, *di-ligēns; age* : *agite; ferō* : *cōn-ferō.*

3. Före nasal + konsonant framsköt lat., af ännu ej utredd orsak, äfven betonadt *e* till *i* (ī). — Ex.: gr. ἐντός : lat. *intus;* gr. πέντε : lat. *quinque;* lat. *tegō* : *tīgnum* ('bjälke').

[71.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.:* sammandragning, förlängning, förlust, se §§ 56, 57, 59.

b. *Lat.:*

Labialisering: eu̯ = *ov* (före vok.); samt ofta *u̯c* (eft. kons't) = *o*. — Ex. gr. νέϝος : lat. *novus;* ieur. **neu̯n̥* : lat. *novem;* gr. ἑκυρά (**su̯ekurā*) : lat. *socrus;* skr. *svápnas* : lat. (**su̯ep-nos*, *som-nus* : § 213. c. 1).

Anm. Detta *ov* = *u* i obetonad stafvelse: ex. *abnuō* (gr. νεύω); *monuī* (*mone-u̯ī*).

[72.] **Analogibildning.** — Ex.: Hom. τι-θή-μενος (eft. τί-θη-μι : kl. τι-θέ-μενος); — lat. *repetō*, *juvenem*, trots § 70. 2 (eft. *petō*, *juventus*); *ruō* ('ρέω), *pluō* (πλέω), *u* som i sammansatta verb (§ 71. b. anm.).

73. Ieur. *ē*.

[74.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ē* = skr. *ā;* gr. η; lat. *ē;* got. *ē*. — Ex.:

[1] Germanskan hade vanligen *e* (*i* genom omljud och före nasal + kons.), som äfven bibehållits i de icke-gotiska dialekterna : lat. *ego* : isl. *ek*.

skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
más	μήν (st. μηνς-)	*mēns-is*	*mēna* : 'månad' (got. äfv. 'måne')
sāmí	ἡμι-	*sēmi*	fht. *sāmi* : 'half' (fht. : *ā* = germ. *ē*)
ād-	ἠδ-	*ēd-*	*ēt-* : roten 'äta'.

Anm. I lat. skrefs *ē* någon gång *ei*.

[75.] **Aptering.** Här är att märka:

a. *Gemens.:* sammandragnfng, förkortning, se §§ 56, 58.

b. *Lat.:* har stundom *ī* i st. f. *ē*, helst genom aptering till ett *i* följande stafvelse förekommande *i*. — Ex. *spēc-* 'se' : *sus-spīcio*, *fēlō* 'dia' : *filius*.

76. Ieur. *i*, *ī*.

[77.] **Normalförhållande.** — Ieur. *i*, *ī* = resp. *i*, *ī* alltigenom (*ī* i got. tecknadt *ei*; så äfven stundom i lat.) — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
i:	*ávis*	οἶς (ὄϝις)	*ovis*	*avi-* [1] : 'får'
	vidmá	ϝίδμεν (Hom.; kl. ἴσμεν)	—	*vitum* : 'vi veta'
	dvi-	δι- (*δϝι-)	*bi-*	fht. *zwi-* : 'två-'
ī:	*vī-rás* 'man'	ἶ-φι 'kraft'	*vī-s* 'kraft'	—
	—	—	*suīnus* 'svin-'	*svein* 'svin'.

Anm. Lat. fördunklade *i* till *e* som slutljud. — Ex. gr. νυκτ-ί (lok.) : lat. *noct-e; ante* (jfr *anti-stō*).

[78.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.:* sammandragning, förlängning, förlust, se §§ 56, 57, 59.

b. *Lat.:*

Förskjutning : *i* = *e* före *r; obetonadt ri* mellan konsonanter (genom *r*) = *er*. — Ex. *cinis* : *cincr-is;* gr. ἵ-η-μι (för *σι-ση-μι) 'kasta' : lat. *se-rō* (för **si-sō*) 'så'; gr. ἄκριτος : lat. *incertus* (**incritus*).

---

[1] Endast i sammansättning.

c. *Got.:*

Förskjutning: *i* = *e* (tecknadt *aí*) före *r*, *h*. — Ex. lat. *vir* : got. *vaír* 'man'; skr. *mih-* 'mīngere' : got. *maíhstus* 'gödsel' (fht. *mist*).

[79.] **Analogibildning.** — Ex.: lat. *ignem*, *e* trots 78. b (efter vanliga ack.-former på *-em* : jfr *igni-s*); lat. *īmus* (efter sing. *īs*, *īt* : jfr skr. *imás*); lat. *acribus* för **acerbus*, § 78. b (efter vanl. dat.-abl. på *-ibus*).

80. Ieur. *o*.

[81.] **Normalförhållande.** — Ieur. *o* = skr. *a;* gr. ο; lat. *o* (*u*, *e*, *i* : anm. 2); got. *a*. — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
aṣṭā́	ὀκτώ	*octō* [1]	*ahtáu* : 'åtta'
pátis	πόσις	*potis*	*-faþs*
'herre, make'	'make'	'mäktig'	bruþ- 'make'
prá-	πρό	*pro* [2]	*fra-* : 'fram, för'

Anm. Härvid är att iakttaga:

1. *Skr.* har stundom *ā*, svarande mot ieur. fritt *o* (skr. *pā́dam* : gr. πόδα etc.). Huruvida detta bör anses som normalförhållande är ovisst (jfr Brugmann, Grundr. § 78. anm.).

2. *Lat.* visar följande till sin natur ej fullt utredda förändringar:

a. Obetonadt *o* framsköts tidigt, utom före *r* (jfr § 90. b), till *u*. Häraf de vanliga ändelserna *-us*, *-um*, *-unt* för äldre *-os*, *-om*, *-ont*. — Ex. gr. λύκος : lat. *lupus* 'varg'; gr. δόμος : lat. *domus* 'hus'; gr. τό : lat. *is-tud;* gr. φέροντι : lat. *ferunt; tempus* : men gen. *temporis*.

Efter *u* bibehölls *o* genom dissimilation oförändradt till tiden efter Augustus (*equos*, *servos*, *quom* etc.).

b. Äfven betonadt bundet *o* blef stundom *u* (helst före *n* + kons.). — Ex. gr. ὄγκος : lat. *uncus*.

c. Som slutljud blef *o* = *e*; och äfven eljes i obetonad stafvelse ofta = *e* (*i*). — Ex. gr. ὅ : lat. *is-te;* gr. ἕπε(σ)ο : lat. *sequere;* gr. νεϝότης : lat. *novitas*.

d. *ov* blef vanligen *av*. — Ex. gr. ὀιωνός (*ὀϝι-ωνος) lat. *avis*.

---

[1] Senare *octŏ*. [2] Senare *prō*.

e. Anljudande, bundet *vo-* blef gärna *ve-*. — Ex. *volō* : *velle; vortō* l. *vertō; voster* l. *vester*.

3. *Urgerm.* bibehöll obetonadt *o* före *m*.

[82.] **Aptering:** sammandragning, förlängning, förlust, se §§ 56, 57, 59.

[83.] **Analogibildning.** — Ex. gr. ἔργανον (yngre form för ὄργανον 'verktyg' : efter ἔργον 'verk'); lat. *ille* (väl efter *iste, ipse* : poet. *olle* af **ol-se*).

84. **Ieur.** ***ō:***

[85.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ō* = skr. *ā;* gr. ω; lat. *ō;* got. *ō*. — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.	
bhárā-mi	φέρω	*ferō* (-*o* § 58)	*baíra* (§ 58)	: 'jag bär'
dā́nam	δῶρον	*dōnum*	—	: 'gåfva'
pā́t	πώς (dor.)	[*pēs*, § 87]	*fōtus*	: 'fot'
plāváyāmi	πλώω	*plōveō*	*flōdus*	
'j. låter simma'	'seglar'	'simmar'	'flod'	

Anm. Lat. har undantagsvis (af oviss orsak) *ū* för *ō*, samt ursprungligen obet. *ī* för *ō*. — Ex. gr. φώρ : lat. *fūr* 'tjuf'; lat. *vōcō* : *convīcium* 'oljud' (aptering?).

[86.] **Aptering.** — Sammandragning, förkortning, se §§ 56, 58.

[87.] **Analogibildning.** — Ex. lat. *pēs* (**pēd-s*, *ē* väl efter *e* i öfriga kasus, såvida ej här en ieur. högtonsform föreligger : jfr skr. *pā́t* etc. ofvan).

88. **Ieur.** ***u:***

[89.] **Normalförhållande.** — Ieur. *u* = *u* alltigenom (i klass. gr. = *y:* anm. 1). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.	
jugám	ζυγόν	*jugum*	*juk*	: 'ok'
upári	ὑπέρ	*super*	*ufar*	: 'öfver'
crutás	κλυτός	*in-clutus*	—	: 'berömd'
'hörd'				

Anm. 1. *Grek.* dialekterna i allmänhet framsköto tidigt (*jon.-att.* redan före 4:de årh. f. Kr.) υ i uttal till ett *y*-ljud (som vidare i kristna tiden blef *i*). Jfr lat., anm. 2.

Anm. 2. *Lat.* framsköt likaledes ofta — af outredd orsak, men mest i obet. stafvelse — *u* (genom *y?*) till *i*. — Ex. (äldre) *lacruma* : *lacryma*, *lacrima*; (äldre) *lubet* : *libet*.

[90.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.*: sammandragning, förlängning, förlust, se §§ 56, 57, 59.

b. *Lat.*: *Förskjutning*: *u* = *o* före *r*, utom i slutstafvelse. — Ex. *jecur* : *jecoris*; *fore* (**fure* : jfr *fu-tūrus*).

c. *Got.*: *Förskjutning*: *u* = *o* (tecknadt *aú*) före *r* samt äfven *h*. — Ex. skr. *duhitā́* : got. *daúhtar*.

[91.] **Analogibildning.** — Ex. gr. ἀστικός (ἄστυ : väl efter vanliga adj. på -ικός).

Ieur. *ū*:

[93.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ū* = *ū* alltigenom (i klass. gr. = *ȳ* : anm.). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
mū́ṣ	μῦς	*mūs*	fht. *mūs* : 'råtta'
sū-karás	σῦς (ὗς)	*sūs*	fht. *sū* : 'svin'
pū́ye	πύθομαι	*pūteō*	*fūls*
'ruttnar'	=	'stinker'	'rutten'

Anm. *Gr.* *ῡ* förändrades i uttal analogt med gr. υ (§ 89. 1).

[94.] **Aptering.** — Sammandragning etc., se §§ 56, 58.

95. **Ieur. *ə*** (försvagning af *ā*, *ē*, *ō*, § 46):

[96]. **Normalförhållande.** — Ieur. *ə* = skr. *i*; gr. α, ε, ο (enligt *ə*-ljudets ursprung); lat. *a* (*e*, *i* enl. § 62. 1); got. *a*. — Ex.:

ieur.	skr.	gr.	lat.	got.
stə-tós* (stā-*)	: *sthitás*	στατός	*status*	*staþs*
'ställd'	=	=	=	'plats'
pə-tḗr* (pā-?*)	: *pitā́*	πατήρ	{ *pater* / *Jup-piter* }	*fadar* : 'fader'
dhə-tós* (dhē-*)	: (*d*)*hitás*	θετός	—	— : 'satt'
də-tós* (dō-*)	: *ditás*	δοτός	*datus*	— : 'gifven'.

Anm. 1. Skr. har (genom dissimilation) *a* före *i̯*. — Ex. ieur. **stə-i̯é-m* : *sthēyā́m* (af *stha-i̯ā-m*).

Anm. 2. Rörande antagandet af *ər*, *ən* etc. i st. f. *r̥r*, *n̥n* etc., se § 123. 1.

[97.] **Aptering.** De af *ə* uppkomna ljuden behandlades i skr., gr., lat., got. så som de ljud, med hvilka de sammanfallit.

B. **Diftonger** (jfr § 24).

Allmän öfversikt.

98. **Normalförhållande.** — De korta indoeuropeiska diftongerna (*ai*, *au*; *ei*, *eu*; *oi*, *ou*), alla slutande på ett obetonadt *i*, *u* (l. *i̯*, *u̯*), hafva på det hela troget bevarats i grekiska, fornlatin och germanska; men däremot i sanskrit allmänt och i klassisk latin till stor del reducerats till enkla vokaler. — Följande äro de viktigaste förändringarne:

a. **Sanskrit** har genomgående sammansmält de korta diftongerna till långa enkla vokaler, de på -*i* till *ē*, de på -*u* till *ō* (alltså *ai*, *ei*, *oi* = *ē*; *au*, *eu*, *ou* = *ō*).

b. **Grekiskan** (jon.-att.) förenklade tidigt (5:te årh. f. Kr.) *ei* i uttal, ej i beteckning, till ε̄, och *ou* likaledes till ῡ.

ε̄ blef vidare i 3 dje årh. f. Kr. ῑ (alltjämt tecknadt ει).

c. **Latinet** sammansmälte i uttalet (ej alltid i skrift) mot början af klassiska perioden alla de korta diftongerna utom *ou* till enkla långa, vanligen så, att de på -*i* blefvo *ē* (*ī*); alla de på -*u* åter *ū*.

d. **Gotiskan** ärfde urgermanskans förvandling af *oi*, *ou* till *ai*, *au* (jfr *o* = *a*, § 81), samt af *ei* till *ī* (som dock, liksom i grek., skrefs *ei*).

Rörande de långa diftongerna se § 122.

99. **Aptering.** — Apteringsförändringarne äro hufvudsakligen följande:

a. *Vokalsammandragning:* Skr.: *a* + *ai* (skr. *ē*) l. *āi* = *āi*; *a* + *au* (skr. *ō*) l. *āu* = *āu*. — Gr.: enkel vokal med diftongens anljud öfverhufvud enl. § 56. b. — Lat. och got. i princip enl. § 98 c. d.

b. *Förlängning*, *förkortning* och *förlust* äro sällsynta och föga utredda företeelser.

100. **Analogibildning.** — Se hvart ljud särskildt.

Detaljregler och exempel.

101. Ieur. *ai.*

[102.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ai* = skr. *ē*; gr. αι; lat. (fornl. *ai*) *æ*, tidigt uttaladt och omsider äfven tecknadt *ē*, (obet. *ī* : anm. 2); got. *ai.* — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got. (ags.)
évas	αἰών	*ævum*	*aivs*
'gång'	'tid'	=	=
édhas	αἶθος	*ædes*	ags. *ād* (**aid*)
'bränsle'	'brand'	'härd'	'glöd'
—	—	*caedere*	*skaidan* : 'skilja'.

Anm. 1. *Lat.* visade *ai* ej blott på de äldsta inskrifterna, utan äfven på käjsartidens. Diftongen blef i andra årh. f. Kr. monoftong, som emellertid länge, helst i lagstil, skrefs *ai.*

Anm. 2. *Lat.* förenklade i ursprungligen obetonad stafvelse (enl. § 39) *ai* till *ī*. — Ex. *cædō* : *ac-cīdō; quærō* : *in-quīrō;* **mensais* : *mēnsīs.*

[103.] **Aptering.** — *Sammandragning* etc., se § 99.

[104.] **Analogibildning.** — Lat. *ex-quærō* (l. *ex-quīrō; æ* trots 102. 2; här möjligen skyddadt af *r*).

105. Ieur. *au.*

[106.] **Normalförhållande.** — Ieur. *au* = skr. *ō*. gr. αυ, lat. *au*, (obet. *ū*: anm.), got. *au.* — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
ójas	αὔξω	*augeō*	*auka*
'kraft'	'öka'	=	=
óṣati	αὔριον	*aurōra*	*austr*
'brinner'	'morgon'	'dagning'	'öst'

Anm. Lat. förenklade i ursprungligen obetonad stafvelse *au* till *ū*. — Ex. *claudō* : *con-clūdō, se-clūdō* etc.

[107.] **Aptering.** — *Sammanfogning* etc., se § 99.

[108.] **Analogibildning.** — Lat. *ad-augeō, ap-plaudō* etc. (med *au* trots § 106. anm , efter *augeō, plaudō*).

109. Ieur. *ei.*

[110.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ei* = skr. *ē;* gr. ει

(i 5:te årh. f. Kr. uttaladt ē, i 3:dje ī); lat. (url. *ei* l. *ī*) ī; got. ī (tecknadt, efter grek. föredöme, *ei*). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.	
déç-tum 'peka ut, 'visa'	δείκ-νυμι 'visa'	*dīc-ere* 'säga'	*teih-an* 'visa'	
éti	εἶσι	*īt*	—	: 'han går'
bhédāmi (Ved.) 'j. splittrar'	—	—	*beita* 'j. biter'	
héman	χειμών	*hīems*	—	: 'vinter'.

Anm. *Lat.* har ofta *ei* på inskrifter (*eire*, *eitur*, *deivos* = *īre*, *ītur*, *dīvus* etc.)

[111.] **Aptering.** — *Sammandragning* etc., se § 99.

112. Ieur. *eu*.

[113.] **Normalförhållande.** — Ieur. *eu* = skr. *ō*; gr. ευ; lat. (fornl. *ou*) *ū*; got. *iu*. — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
bhōgás 'böjning'	φεύγω. 'j. flyr'	*fūgiō* =	*biuga* 'j. böjer'
bódhāmi 'j. märker'	πεύθομαι 'j. finner'	—	*biuda* 'j. bjuder'
—	—	*dūcō* 'j. leder'	*tiuha* 'j. drager (leder)'

Anm. *Lat.* tyckes ega ett ex. på *eu* (*Leucesie* : carm. sal.). Det har flera på *ou*, ss. *loumen*, *Loucina* = *lūmen*, *Lūcina* etc., *Jov-is* (jfr gr. Ζεύς af Δι̯ευς); och jfr *eu̯* = *ov* före vok., § 71. b.

[114.] **Aptering.** — *Sammandragning* etc., se § 99.

115. Ieur. *oi*.

[116.] **Normalförhållande.** — Ieur. *oi* = skr. *ē*; gr. οι; lat. (fornl. *oi*) *oe* l. vanligen *ū*, (obet. ī : anm. 1); got. *ai*. — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.	
ēna- 'den' } *ēkas* 'ett' }	οἰνός, -νή 'ett(a)'	*ūnus* [1] 'ett'	*ains* 'ett'	
véda	(ϝ)οἶδα	(*vīdī*, anm. 2)	*vait*	: 'jag vet'
riréca	λέλοιπα	(*līquī* » »)	*laihv*	: 'jag lämnade'
—	πέ-ποι-θα 'j. tror'	*foedus* [2] 'fördrag'		

[1] Äldre *oinos*, *oenos*. [2] Jfr inskr. *foideratei*.

Anm. 1. *Lat.* framsköt en slutstafvelses *oi* (*ū*) till *ī*. — Ex.: gr. τοί : lat. *is-tī* 'dessa'; ἵπποι : *equī* urspr. lok. s. 'häst'.

Efter τοί, *istī* kom. nom. pl. m. af hela andra deklinationen i gr. och lat. at ändas på resp. οι, *-ī*.

Anm. 2. Äfven betonadt *oi* säges i lat. blifvit *ī* efter *v*, *l* (jfr *vīdī*, *līquī* ofvan); men förklaringen ej tillfredsställande. Snarare föreligger här formutjämning eller ieur. afljud.

[117.] **Aptering.** — *Sammandragning* etc., se § 99.

[118.] **Analogibildning.** — Ex : lat. *ferēs* (väl efter fornl. *ferēm;* borde enl. 116. 1 vara *ferīs*, såvida fut. är en gammal optativ: jfr skr. *bhárēs*, gr. φέροις).

119. **Ieur. *ou*.**

[120.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ou* = skr. *ō;* gr. ου, i 5:te årh. f. Kr. uttaladt som *ū;* lat. *ū* l. *ō*; got. *au*. — Ex.: *bu-bódh-a* 'jag kände', (gr. jfr εἰλήλουθα 'jag har gått'), got. *bauþ* 'jag böd (≟ kungjorde)'; — lat. *fūdit*: got. *gaut* 'han göt'; lat. *rūfus*: got. *rauþs* 'röd' — *u*-stammars genit.-ändelse: ieur. **ou-s*: skr. *-ōs*, lat. *-ūs* (*-ōs*), got. *-aus;* (gr. -εος, *εϝ-ος af ieur. **eu̯-os*).

Anm. Gr. ου uppkommet genom sammandragning uttalades ej ursprungligen som ofvanstående ου, utan som ett slutet ω.

[121.] **Aptering.** — *Sammandragning* etc., se § 99.

122. **Ieur.** *āi*, *āu; ēi*, *ēu; ōi*, *ōu*, som väl förekommit helt sparsamt, hafva öfverhufvud behandlats på följande vis

a. *Skr.* reducerade de på *-i* till *āi* och de på *-u* till *āu*,

b. *Grck.* förändrade med tiden *-i* till *iota subscriptum*.

c. *Lat.* bortkastade diftongens slutelement.

d. *Got.* förkortade de långa diftongerna.

C. Funktionsvokaler.

Allmän öfversikt.

123. **Normalförhållande.** — Urspråkets funktionsvokaler (*r̥*, *l̥*, *n̥*, *n̥*, *n̥*, *n̥*, *m̥*, korta l. långa, § 25. b, c) uppkommo, som redan är nämndt (§ 46. anm. 1. b), af

konsonanterna *r*, *l*, *ɲ* etc., då en dem föregående vokal såsom obetonad bortföll: ex. **mér-* : *mr̥-tá* 'död'; **tén-* : *tn̥-tá* 'tänjd' [1]. De upplöstes före vokal antingen till sina motsvarande konsonanter *r*, *l*, *ɲ* etc. (detta helst efter kort stafvelse), eller till resp. *r̥r*, *l̥l*, *n̥n*, *m̥m*. Genom senare flyttning af akcenten i urspråket kom denna redan där i sporadiska fall på en nasalvokal (liksom den ej sällan faller på en funktionsvokal i dotterspråken).

Af ofvanstående funktionsvokaler kvarlefde *r̥*, *l̥* i skr. I öfrigt öfvergingo de alla i dotterspråken — så vidt vi af beteckningen få dömma — till en vanlig, på olika vis färgad, vokal, åtföljd i de flesta fall af det ursprungliga konsonantljudet. Skematiskt visar sig förhållandet mellan de urspråkliga funktionsvokalerna och deras afkomlingar i dotterspråken sålunda:

ieur.	skr.	gr.	lat.	got.
r̥	= *r̥*	αρ, -ρα-	*or* (*ur*)	*aúr* [2], *ru*
r̥r	= *ur*, *ir*	αρ		*aúr*
n̥	*a* [3] (*an* + *y*)	*a* [3] (*án* + *j*)	*en*	*un* (-*u* § 173. 2)
n̥n	*an*	αν		
ń̥	*an*	αν		

l̥ behandlades med vissa undantag analogt med *r̥*. — *ɲ̥*, *ɲ̥*, *ɲ̥̂*, *m̥* behandlades analogt med *n̥*.

De långa funktionsvokalernas förekomst är sällsynt, ej ens allmänt erkänd. Se de speciella fallen.

Anm. I stället för *r̥r*, *l̥l*, *n̥n* etc. antaga somliga forskare *ər*, *əl*, *ən* etc.

124. **Aptering.** — De i dotterspråken af funktionsvokaler uppkomna ljuden behandlades vid formförändring

[1] Jfr sv. *sabel*, *kammen* liknande *sábl̥*, *kámn̥*; eng. *sabre*, *cotton* = *säbr̥*, *cótn̥*.

[2] Germ. *ur* : got. *aúr* (= *or*) genom förvandling af *u* till *o* före *r* (§ 90. c).

[3] Jfr tyska *sollen*, dialektiskt = *sollə*; eng. *father* = *fathə*.

och nybildning så som motsvarande ursprungliga vokaler och konsonanter.

125. **Analogibildning.** — Se de enskilda fallen.

Detaljer och exempel.

126. **Ieur.** *r̥*, *l̥*.

[127.] **Normalförhållande.** — a. Ieur. *r̥* = skr. *r̥*; gr. αρ-, ρα- (blott midljud); lat. *or* (*ur*); got. *aúr* (af germ. *ur* : § 123 [2]), *ru*. — b. Ieur. *l̥* = skr. (*l̥* [1]), *r̥*; gr. αλ-, λα-, lat. *ul* (*ol* + *l*) got. *ul*, *lu*. — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.	
a.	*mr̥-tá*	μάρ-αινω	*mor-s*	*maúr-þr*	
	'död'	'dämpar'	'död'	'mord'	
	çŕ̥ṅgam	κάρνος	*cornu*	*haúrn*	
	'horn'	'hornboskap'	'horn'	=	
	ŕ̥kṣas	ἄρκτος	*ur(c)sus*	—	: 'björn'
	pitr̥-ṣu	πατρά-σι	—	*fadru-m*	: 'fäder'
	lok.	lok.		dat.	
b.	*pr̥thús*	πλατύς		isl. *fold* [2]	
	'bred'	=		'jorden'	

[128.] **Aptering.** — Se § 124.

[129.] **Analogibildning.** — Ex.: lat. *patri-bus* (genom böjning efter *i*-deklinationen : jfr skr. *pitŕ̥-bhyas*).

130. **Ieur.** *r̥r*, *l̥l*:

131. **Normalförhållande.** — a. Ieur. *r̥r* = skr. *ur*, *ir* (*ri* + *y*); gr. αρ; lat. *or* (*ur*); got. *aúr*. — Ieur. *l̥l* behandladt analogt (obs. got. *ul;* and § 159). — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.	
a.	*gurús*	βαρύς	—	*kaúrus*	: 'tung'
	mriyé	—	*morior*	—	: 'jag dör'
b.	*tuláyāmi*	τάλᾱς	fornl. *tulō*	*þula*	
	'j. lyfter'	'tålig'	'j. bär'	'j. bär, tål'	

---

[1] *l̥* blott i roten *kl̥p* med afledningar.

[2] Jfr skr. *pr̥thivī́* 'jorden'.

[132.] **Aptering.** — Se § 124.

133. Ieur. ŋ̥, ŋ̥, ŋ̥̂, n̥, m̥.

[134.] **Normalförhållande.** — a. Ieur. ŋ̥, ŋ̥, ŋ̂, n̥, m̥ = skr.-gr. *a* (l. *a-* med nasal [1], före *y*); lat. *e-* med nasal; got. *u-* med nasal. — b. Ieur. ŋ̥́ etc. (betonade) = skr.-gr. *a-* med nasal; lat.-got. som obet. ŋ̥ etc. — Ex.:

	ieur.	skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
a.	**k̂m̥-tóm*	*ça-tám*	ἑ-κατ-όν	*cen-tum*	*hun-da* : 'hundra'
	**déḱm̥*	*dáça*	δέκα	*decem*	*taíhun* [2] : 'tio'
	**gm̥-tós*	*ga-tás*	βα-τός	*ven-tus*	*ga-qum-þi*
	'gången'	=	'beträdd'	'kommen'	'sammankomst'
	**sm̥-*	*sa-kŕ̥t*	ἅ-παξ	*sim-plex* (§ 70. 3)	—
	'en'	'en gång'	=	'enkel'	
	**lŋ̥-ghús*	*laghús*	ἐ-λαχύς	—	fht. *lungar* 'lätt'
	**gm̥-i̯ṓ*	*gam-yḗ*	βαίνω	*ven-iō*	*qums*
	'j. går (kommer)'	=	(*βαμ-ιω 'j. går')	'j. kommer'	'ankomst'
b.	**s-n̥ti*	*s-ánti*	ἔᾱσι (*ἐσ-αντι)	umbr. *s-ent*	isl. *er-u* : 'de äro' (germ. **iz-unþi*)

[135.] **Aptering,** se § 124.

[136.] **Analogibildning.** — Ex. lat. *sunt* (efter andra former på *-unt* : j'r ieur. **s-n̥ti* § 134).

137. Ieur. n̥n, m̥m:

[138.] **Normalförhållande.** — Ieur. n̥n, m̥m = skr.-gr. *an*, *am;* lat. *en*, *em;* got. *un*, *um.* — Ex.:

ieur.	skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
**tn̥n-ús*	*tan-ús*	ταν-υ-	*ten-uis*	fht. *dunn-i* : 'tunn'
**sm̥m-ós*	*sam-as*	ἁμ-ός	—	*sum-a-* : 'någon'

[139.] **Aptering,** se § 124.

140. Ieur. r̥̄, l̥̄, ŋ̥̄ etc. (långa funktionsvokaler):

[141.] **Normalförhållande.** — De långa funktionsvokalernas förekomst (ej af alla antagen) är sällsynt och ännu ej utredd. Följande förhållanden synas emellertid någorlunda vissa: a. Ieur. r̥̄ = skr. *ūr*, *īr;*

---

[1] Nasalens färg i allmänhet betingad af det följande ljudet så som närmare beskrifves § 171. a. 2.

[2] Vi skulle väntat oss *taíhu* (§ 173. 2). Orsaken till bibehållandet af *-n* ej klar.

gr. ορ, ωρ, ρω; lat. *ar*, *rā;* got. *ar*. — b. Ieur. *l̥̄* behandladt analogt (men *ūr*, *īr* i skr.). — c. *n̥̄* (etc.) = skr. *ā;* gr. *ᾱ* (ion.-att. *η*), νᾱ- (νη-); lat. *nā*, *an-;* got. ? — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.	
a.	*ūrdhvás*	ὀρθός	*arduus*	—	: 'upplyft'
	pū́rvas	πρῶτος	—	—	
	'förre'	'först'			
	—	—	*armus*	*arms*	
			'lem'	'arm'	
	stīrṇás	στρωτός	*strātus*	—	: 'strödd', 'bredd'
b.	*ūrṇam(-ā)*	οὖλος (*ϝολ-νος)	*lāna*	—	
	'ull'	'ullig'	'ull'		
c.	*jā-tás*	—	*gnā-tus*	—	: 'född'
	á-gā-ta	dor. ἔ-βᾱ-τε	—	—	
	(2 pl. Aor.: *gā* 'go')	ion.-att. ἔ-βη-τε			

D. Halfvokaler och motsvarande spiranter.

Allmän öfversikt.

142. De indoeuropeiska halfvokalerna (*i̯*, *u̯*), som förekommo före vokal, och motsvarande spiranter (*y*, *v*) hafva i dotterspråken sammanfallit, så att de där svårligen kunna skiljas från hvarandra, utom i enskilda fall, nämligen då *i̯*, *u̯* sammandragits med *ə* till *ī*, *ū* (47. 2), eller i afljud blifvit ɪ, *iy*, ʊ, *uv* (§ 46. 1. b, § 47. 4), samt då *i*, *y* uppträda som anljud i grekiskan, i det *i̯* då visar sig som spiritus asper (ʽ), men *y* som ζ.

Öfverhufvud gäller för halfvokalernas och spiranternas behandling i dotterspråken följande:

[143.] **Normalförhållande.** — I skr.-got. bibehöllo de sig på det hela trognast, om än i klassisk skr. *i̯* och *u̯* sammanföllo med resp. *y*, *v*, och i got. *i̯* med *y* (tecknadt *j*). — I gr. behandlades de sålunda: *i̯*, *y* blefvo som anljud (genom starkt klanglöst uttal) resp. ʽ, ζ; de försvunno mellan vokaler; och de bildade med föregående konsonant ny ljudförbindelse (se Aptering); *u̯*, *v* bibehöllo sig länge

som Ϝ, hvilket i historisk tid försvann som anljud och mellan vokaler, men med föregående konsonant bildade ny ljudförbindelse (se Aptering). — I lat. bibehöllo de sig i allmänhet (tecknade resp. *i*, *u*, senare äfven *j*, *v*), utom mellan vokaler, där de bortföllo, som i grekiskan.

Uti *ii̯*, *uu̯* (§ 47. 4) behandlades hvart ljud för sig på vanligt vis.

[144.] **Aptering.** — I grekiskan bildade halfvokalerna och spiranterna (helst *i̯*, *j*) med föregående konsonant ny ljudförbindelse, beroende förnämligast på en benägenhet dels att genom *spirantisk assimilation* frambringa sibilantljud (κi̯, τi̯ = ss etc.) och dels att genom *muljering* af ett föregående ν, μ, ρ, σ, Ϝ till dessas vokal *öfverflytta* sitt eget ljud (ερ-i̯ = εi̯ρ; εν-i̯ = εi̯ν etc.).

[145.] **Analogibildning,** se de enskilda fallen.

Detaljregler och exempel.

[Af typografiska skäl ersättes *i̯* (*y*) i § 148 af *j*. Båda angifva, där ljudets ursprungliga natur är oviss, halfvokal l. spirant.]

146. Ieur. *i̯*, *y*.

[147.] **Normalförhållande.** Ieur. *i̯*, *y* = skr. *y* (anm. 1); gr.: som anljud resp. ʽ, ζ; mellan vokaler förlorade utom efter *u*; efter konsonant, se Aptering; lat. *i* (*j* efter förlorad konsonant); mellan vokaler förlorade; got. *j*. — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.		
		a. anljud:				
i̯:	*yā́-ti*	ὥ-ρος	*jā-nu-a*	*je-r*		
	'h. går'	'år'	'ingång'	'år'		
	yū-yám	ὑ-μεῖς	—	*ju-s*	:	'ni'
	yakr̥t	ἧπαρ	*jecur*	—	:	'lefver'
y:	*yugám*	ζυγόν	*jugum*	*juk*	:	'ok'
		b. mellan vokaler:				
	tráyas	τρεῖς [1]	*trēs* [2]	*þreis* [3]	:	'tre'
	-áyā-	-έω	*-eō*	*-ja*	:	kausat.-änd. (1 sing. Pr.)

[1] *τρέ-i̯ες, *τρέ-ες (ε-ε = ει, § 56. b. 1). — [2] **tre-i̯es*, **tre-es*. — [3] *þri-i̯is*, germ. *i̯i* före konsonant eller som slutljud = *ī*.

Anm. 1. I *vedisk skr.* bildade *y* ofta mora (= *i̯i̯* § 150).

Anm. 2. *Gr.* visar ej sällan intervokaliskt ι, men detta har då uppkommit genom konsonantförlust (καίω af καιϝω etc.) eller analogibildning (§ 149). Äfven ett sådant senare intervokaliskt ι bortföll emellertid stundom. (Hom. τοῖο = τοῦ).

Anm. 3. *Gr.* *si̯* (genom förlust af *s*) = ʽ : skr. *syúman* 'band' : gr. ὑμήν 'hinna'.

[148.] **Aptering.** Här är att märka:

a. *Gr.* förändrade konsonant + *i̯* (*y*) genom 1. *assibilation,* 2. *assimilation,* och 3. *muljering* med öfverflyttning af *i*-ljudet på nedanstående vis:

(1.) *Assibilation:*

κj, χj, τj, θj = jon. σσ (σ som anlj., efter kons. och stundom äfven efter vok.), att. ττ. — Ex.:

*ἡκ-jων	(jfr ἦκ-α 'litet')	: ἥσσων, -ττων 'ringare'
*ἐλαχ-jων	(» ἐλαχ-ύς 'liten')	: ἐλάσσων, -ττων 'mindre'
*κρετ-jων	(» κρατ-ύς 'stark')	: κρείσσων, -ττων 'starkare'
*μεθ-jος	(» skr. *mádhyas*)	: μέσ(σ)ος 'medius'

γj, δj = ζ. — Ex.:

*μεγ-jων	(jfr μέγ-ας 'stor')	: μείζων (ει § 149) 'större'
*Δjηυς	(» skr. *dyāus* 'dag')	: Ζεύς 'Zeus'
*ἐλπιδ-jω	(» ἐλπιδ- 'hopp')	: ἐλπίζω 'hoppas'

Anm. πj = ππ. — *τύπ-jω : τύπτω 'slå'.

(2.) *Assimilation:* λ-j = λλ. — Ex. lat. *alius* : gr. ἄλλος 'annan'; *στελ-jω : στέλλω 'ställa'.

(3.) *Muljering* (med omflyttning af j): ν, μ, ρ, σ, ϝ + j = -ιν, -ιμ, -ιρ, -ισ, -ιϝ. — Ex.

*φαν-jω	(jfr φαν-ή 'fackla')	: φαίνω 'visa'
*βαμ-jω	(» skr. *gam* 'gå')	: βαίνω 'gå'
*φθερ-jω	(» fut. φθέρσω)	: φθείρω 'fördärfva'
*τοσ-jο	(» skr. *tásya*)	: *τοισω, Hom. τοῖο, τοῦ 'dens'
*ὀϝjομαι	('spår', af *ὀϝι- 'fågel')	: οἴομαι 'tror'.

b. *Got.* sammandrog ieur. *e-i̯* (germ. *i-i̯*) till ī, samt utbildade stundom (af outredd betingelse) *i̯* till *ddj* efter kort vokal. — Ex. ieur. **trei̯es* (skr. *tráyas*): urgerm. *þrii̯-(i)z*, got. *þreis* 'tre'; — skr. *dvaya-;* got. *tvaddje* (gen. pl. 'två').

[149.] **Analogibildning.** Ex. att. μείζων (ει efter χείρων etc. : jfr jon. μέζων); så äfven κρείσσων (nyjon. κρέσσων, af *κρετ-); διδοίην (för *διδοῃν, efter διδοῖμεν); etc.

[150.] **Ieur.** *i̯i̯* = skr. *iy*, gr.-lat. *i*, got. *ij*. — Ex. skr. *pítriyas*, gr. πάτριος; lat. *patrius*; gr. τριῶν, lat. *trium*, got. *þrije* : gen. pl. 'tre'.

151. **Ieur.** *u̯*, *v*.

[152.] **Normalförhållande.** Ieur. *u̯* (*v*?) = skr. *v* (anm. 1); gr ϝ (tidigt förlorad, anm. 2); lat. *v* (efter konsonant ofta *u*); got. *u̯* (tecknadt *v*). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
véda	ϝοῖδε	*videt*	*vait*
'h. vet'	=	'ser'	'vet'
vēçás	ϝοῖκος (οἶκ-)	*vīcus*	*veihs*
'hus'	'hus'	'by'	'by'
návas	νέ(ϝ)ος	*novus*	[*niu-jis*] : 'ny'
náva	ἐν-νέ(ϝ)α	*novem*	[*niun*] : 'nio'

Anm. 1. I *vedisk skr.* bildade *v* ofta mera (= *uu̯* § 155).

Anm. 2. ϝ, *v* uttalades antagligen som engelskt *w*.

Anm. 3. Digamma (ϝ) förekommer på många inskrifter (ish. doriska); och Homeros' versbyggnad förutsätter ofta tillvaron af ett i skrift utelämnadt digamma. I de joniska dialekterna försvann emellertid ϝ tidigt och ersattes af spiritus lenis. Där i stället spiritus asper visar sig (ss i ἕσπερος : *vesper*), beror detta på senare förändring.

[153.] **Aptering**:

a. *Skr.*: *u̯* bortföll före *ū*. — Ex. **u̯urus* : *urús* 'bred'.

b. *Gr.*:

1. *Assibilation*: τϝ, σϝ = σσ (eller som anljud resp. ʽ, σ). — Ex.:

*τετϝαρες	(jfr skr. *catvā́ras*)	:	τέσσαρες 'fyra'
*τϝε	(» kret. τϝε)	:	σέ 'du'
*ϝιτϝος	(» skr. *víçvas* 'all')	:	ἴσ(σ)ος 'lik'
*σϝοι, *σϝε	(» » *sva-* refl.)	:	οἷ, ἑ 'sibi, se'

2. *Labialisation*: *ku̯* = ππ. — Ex. skr. *áçvas* (lat. *equos*, *equus*) : gr. ἵππος.

c. *Lat.*: *Förenkling*: Anljud. *v* bortföll före konsonant : *radix* (got. *vaúrts*). — *dv* = *b* : **dvis* : *bis*; **dvellum* : *bellum*. — *sv* stundom = *s*

: lat. *svūd-or (ieur. *su̯oi̯d-os, § 116 : skr. svḗd-as 'svett') : *sūdor;* — *sve = so* : *svesor (skr. *svásar-*) : *soror;* — *vo = u* : *to-vos* : *tu-us.*

d. *Got.: nv = nn* : *rinvanan* : *rinnan.* — *vu* efter konsonant = *u* : *hvunsl* : *hunsl* 'offer'. — Kort vokal + *v* stundom = kort vokal + *ggv* (jfr § 148. b): *triggvā* (jfr fht. *triuva* 'trohet') 'fördrag'.

[154.] **Analogibildning.** — Ex. gr. ἕσπερος (' trots § 152 : jfr lat. *vesper*); lat. *equus* (efter *equī* etc. : jfr äldre *equos, ecus* enl. § 153. c).

155. **Ieur.** *uu̯* = skr. *uv;* gr. υ; lat. *u;* got. *v*(?). — *ieur. *duu̯ā* (jämte *du̯ā*) 'två' : *d(u)vā* (ved.), gr. δύω, lat. *duo* (men umbr. *tuva*); got. *tva-*.

D. Liquidæ.

Allmän öfversikt.

156. **Normalförhållande.** — Urspråkets tvenne liquidæ (*r, l*) kvarlefde i de europeiska språken som resp. *r* och *l*. I sanskrit åter växlade de ofta — under ännu outredda betingelser — med hvarandra. Så visar sig där ieur. *r* väl oftast som *r*, men äfven som *l*, eller som äldre *r* och yngre *l;* medan åter *l* där oftast uppträder som *r*, fast äfven stundom som *l* (eller som äldre *r* och yngre *l*, jfr anm. 1).

Anm. 1. Vissa forskare uppställa för urspråket tvenne *l*-ljud, ett tjockt lingualt, som i skr. gifvit *r* och ett dentalt, som där gifvit *l*. Frågan är ännu ej tillräckligt utredd.

Anm. 2. *Protes.* Till följe af *r*- och *l*-ljudens starka sonantiska natur uttalades de stundom med tydligt anljudande vokal (jfr *r̥, l̥* = vokal + *r, l* i de eur. språken, § 123). Det protetiska vokalljudet är mycket vanligt före anljudande *r-, l-* i grekiskan (ἐρ-, ὀρ- etc.).

Att protetiskt ρ- och ῥ (161) växla i gr. synes bero på dialektblandning och yttre sammanfogningsförhållanden.

157. **Aptering.** — Sådan skedde förnämligast genom följande förändringar:

a. *Assimilation:* lat. *r-l* = *ll.*

b. *Dissimilation.* Förekomsten af samma liquidæ i tvenne närgränsande stafvelser undveks ofta i alla dotter-

språken genom endera liquidans förändring till en annan (*r* till *l*, och *l* till *r*), eller mera sällan till en nasal. Denna förändring torde ha sin upprinnelse i urspråket (§ 156. anm. 1).

c. *Lingualisering.* Sanskrit sammandrog ofta (fast under ännu ej utredda betingelser) *r* l. *l* + dental till en dentalen motsvarande lingual (*r-t* = *ṭ*, *r-n* = *ṇ* etc.). Jfr sv. 'ärta', 'ärna' ofta med lingualt *r* = *ä(r)ṭa*, *ä(r)ṇa*.

e. *Förlust.* Liquidæ bortföllo stundom, helst genom dissimilation, eller i latinet före *s*.

E. Detaljregler och exempel.

158. **Ieur. *r*, *l*.**

[159.] **Normalförhållande.** — a. Ieur. *r* = skr. *r* (*l*, § 156); gr.-lat.-got. *r* (gr. ερ- etc. anm.). — b. Ieur. *l* skr. = *r* (*l*); gr.-lat.-got. *l* (gr. ελ- etc. anm.). — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.	
r:	*rudhirás*	ἐ-ρυθρός	*ruber*	*rauþs*	: 'röd'
	bhárāmi	φέρω	*ferō*	*baíra*	: 'jag bär'
	ájras	ἀγρός	*ager*	*akrs*	: 'fält'
	luñcāmi	ὀ-ρύσσω	*runcō*	—	
	'j. sliter'	'j. gräfver'	'j. krafsar'		
	lumpámi } *rúpyāmi* }	'j. bryter'	*rumpō* 'j. bryter'	isl. *rŷf* 'j. rifver'	
l:	*riṇájmi*	λείπω	*linquō*	*leihva*	: 'jag lämnar'
	çrutás	κλυτός	*in-clutus*	*hliuma*	
	'hörd'	'berömd'	=	'hörsel'	
	tulā́	τάλαντον	*tollō*	*þula*	
	'våg'	=	'j. lyfter'	'j. tål'	
	rōkás 'ljus' } *lōc-anas* } 'lysande'	λευκός 'hvit'	*lūx* 'ljus'	*liuhaþ* =	

Anm. Gr. ρ-, λ- som anljud = ἐρ- (ἀρ-, ὀρ-), ἐλ- (ἀλ-, ολ-) genom protes (§ 156. 2). — Ex. skr. *rudhirás* : gr. ἐρυθρός

'röd'; skr. *raj-* 'räta' : gr. ὀρέγω 'räcka'; lat. *linō* : gr. ἀλίνω 'bestryka'.

[160.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Skr.:*

1. *Lingualisering* (§ 157. c) : *r* + dental förenades till en dentalen motsvarande lingual; så äfven *l* + dental. — Ex. **kartus* : *kaṭús* 'skarp'; **garna* : *gaṇa* 'hop'.

2. *-r* som slutljud = *-ḥ* : lat. *inter* : skr. *antaḥ*.

b. *Gr.:*

1. *Dissimilation* (§ 157. b) : ρ stundom = λ (eller nasal). — Ex. κεφαλ-αγρία (l. -αλγία) 'hufvudvärk'; γαργαλίζω l. γαγγαλίζω 'kittla'.

2. σρ, Ϝρ = ῥ. — Ex. skr. *srávāmi* : gr. ῥέω 'jag flyter; gr. ῥήγνῡμι (jfr æol. Ϝρῆξις) 'jag bryter'.

c. *Lat.:*

1. *Assimilation* : *r-l* = *ll* — Ex. **ster-lā* : *stella* (jfr. gr. ἀ-στήρ) 'stjärna'.

2. *Dissimilation* : *r*, *l* = resp. *l*, *r* — (eller nasal). — Ex. *cærulius* (af *cælum*) 'himmelsblå'; *cancer* (jfr gr. καρκαρίνος 'kräfta').

3. *-l-* ofta (isht efter gutt. l. lab. konsonant) = *ul* genom vokalisering. — Ex. *sæclum* l. *sæculum*; *populi* (ark. *poploe*).

[161.] **Analogibildning.** — Ex.: gr. ῥ, som fonetiskt uppkommit af σρ, Ϝρ (b. 2 ofvan), förallmänligades så, att hvarje anljudande ρ, som ej blef protetiskt, skrefs ῥ.

E. Sibilanter.

Allmän öfversikt.

162. **Normalförhållande.** — De indoeuropeiska sibilanterna (*s*, *z* — den senare före tonande explosiva) behandlades, där de ej rönte inflytande af angränsande ljud, öfverhufvud sålunda:

s kvarlefde, utom som slutljud i skr., där det blef *ḥ*, och som anljud i gr., där det blef *h* (῾); hvarjämte det i urgerm. blef *z* efter ursprungligen obetonad vokal, utom före tonlös konsonant (s. k. »Verners lag»: jfr § 178. 2).

z försvann som sådant i skr. och lat. (se vidare § 168), men kvarlefde i gr. och got. som sonant, där den följande explosivan i dessa språk förblef sonant.

163. **Aptering.** — Här äro att iakttaga, bland flera andra, följande allmänna förändringar:

a. *Assimilation.* Fullständig assimilation af *s* med liquida l. nasal (fast vanligen med senare reduktion till enkel konsonant) egde rum i gr.; af *s* med liquida i lat.; och af *s* med *m* i germ. Dessutom blef *s* i lat. tonande (först *z*, senare) *r* mellan vokaler eller före *u̯*; och *z* blef i lat.-gr.-germ. tonlöst (= *s*) före nyuppkomna tonlösa explosivor.

b. *Dissimilation.* Radikalt *s* blef *t* före *s* i skr.-verba; *s* blef ʼ i gr., när någon af de följande tvenne stafvelserna innehöll en tonlös frikativa.

c. *Lingualisering.* I skr. blef *s* lingualt (= *ṣ*) efter sådana ljud (lingual, vokal utom ǎ, *k*), som fordrade tungans höjning mot gommen i eller bakom lingualställningen: d. v. s. tungan, i stället för att efter dessa ljud intaga dentalställningen, behöll eller intog den närmare liggande lingualställningen. — Äfven *z* blef sålunda urspr. *ẓ*, som försvann (§ 168. a).

d. *Förlust.* *s* försvann ofta: — i skr. före *dh;* — i gr. mellan vokaler; efter föregående assimilation (jfr a.); samt i förbindelse med två konsonanter (och jfr b.); — i lat. före nasal l. *l;* samt som slutljud allmänt efter liquidæ (**ager-s* = *ager* etc.); — i got., som slutljud i nom. sing. efter *s;* samt efter *r* föregånget af kort vokal (**vaír-s* = *vaír*).

Detaljregler och exempel.

164. **Ieur. *s*.**

[165.] **Normalförhållande.** — Ieur. *s* = skr. *s* (*ḥ* som slutljud[1]); gr. *s* (ʽ som anljud före vok.); lat. *s;* got. *s*

[1] Vanligen i eur. språkverk tecknadt *s*.

(z[1] enl. Verner's lag § 162; men som slutljud *s;* jfr ock § 167.). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
sthā-	στη-,	*stāre*	*standan* : 'stå'
saptá	ἑπτά	*septem*	*sibun* : 'sju'
ásti	ἔστι	*est*	*ist* : 'han är'
tráyaḥ[2]	τρεῖς	*trēs*	*þreis* : 'tre'
rájaḥ[2]	ἔρεβος	—	*riqiza* (*z* Vern.) : 'mörker'
bhárasē 'du bär(es)'	—	—	*bairaza* (*z* Vern.) 'du bäres'

[166.] **Aptering.**

a. *Skr.:*

1. *Assimilation:* *s* = *ç*, när angränsande stafvelse har *ç* : — *çváçuras* (got. *svaíhra*) 'svärfar'.

2. *Dissimilation:* radikalt *s* + *s* = *t-s*. — Ex. *vas* 'kläda' : *vatsyāmi* (fut.).

3. *Lingualisering:* *s* (*ḥ*) = *ṣ* efter lingual, vokal (utom ă) och *k*. — Ex. *pitár-* 'fader' : *pitṛ́-ṣu* (lok. pl.); *dhī́* 'tanke' : *dhīṣú* (lok.); *bhū* 'jord' : *bhūṣú* (lok.); *patís* : *patíṣ-ṣu* (lok.; också tecknadt *patíḥ-ṣu*).

4. *Palatalisering:* *s-k̂* (skr. *s-ç*) = (*c*)*ch*. — Ex. gr. βάσκω : skr. *gá*(*c*)*chāmi* 'jag går'.

5. *Förlust:* *s* före *dh* i verbböjning.

b. *Gr.:*

1. *Assimilation:* σν, σμ (utom vanl. som anljud), σρ, σλ = νν, μμ, ρρ, λλ, men alla uti jon.-att. förenklade som anljud och (helst νν, μμ) äfven som midljud, vanl. med ersättningsförlängning — Ex. got. *snaivs* : gr. νίφα (ack.) 'snö'; skr. *ásmi* : lesb. ἔμμι, att. εἰμί (ει = ē); skr. *ásravat*, *sravat* : gr. ἔρρεε, ῥέε 'flöt'; skr. *sa-hásra* 'tusen', *-sríya* '-nfaldig' : gr. *χεσλιο-, lesb. χέλλιοι, dor. χήλιοι, jon.-att. χείλιοι l. χίλιοι (med oförklaradt ῑ) : 'tusen'.

2. *Dissimilation:* *s* = ', när en af följande tvenne stafvelser innehöll en surd aspirata. — Ex. skr. *sáhē* 'jag bär'; gr. ἔχω (jfr ἕξω) 'jag bär'.

3. *Förlust:* σ försvann (ofta med ersättningsförlängn.) — α. mellan vokaler: skr. *jánasas* : gr. γένεος, γένους 'generis'; — β. i förbindelse med två konsonanter: fht. *fersna* : πτέρνα 'häl'; — före σ: ἔπος 'ord' : ἔπε-σι (lok. pl., men Hom. ἔπεσ-σι); — γ. jfr 1. ofvan.

σί, σϝ = ' : jfr §§ 147. 3; 153. b. 1.

---

[1] Detta *z* öfvergick i öfriga germ. dialekter till *r*.

[2] *ḥ* här vanligen tecknadt *s* (§ 165).

c. *Lat.:*

1. *Assimilation: rs, ls* = *ss* före vokal, *s* som slutljud. — Ex. gr. τέρσομαι : lat. *torreo* (jfr *tostus* = **torstus*) 'torka'; skr. *tras-* (**tars-*) 'darra' : lat. *terreo* 'förfära'; got. *hals* : lat. *collum* 'hals'.

2. *Sonantisering: s* = *r* mellan vokaler och före *i̯*. — Ex. *mūs* 'råtta' : *mūr-is; ark. eso* : *ero* 'jag skall vara'.

Anm. Nytt mellanvokaliskt *s* blef oförändradt.

3. *sr* (genom *þr*) = *fr*, midlj. *br*. — Ex. gr. ῥῖγος : lat. *frīgus* 'köld'; skr. *çíras* 'hufvud' : lat. *cerebrum* (**ceres-rom*).

4. *Förlust: s* försvann (vanl. med ersättningsförlängning) före *n*, *m*, *l*. — Ex. got. *snaíws* : lat. *nix* 'snö'; skr. *snā-* 'bada' : lat. *nāre*' simma'; skr. *smi-* 'le' : lat. *mīrus* 'förunderlig'; (*dis-luo*) *dīluo* 'upplösa'; got. *ahsla* 'axel' : lat. *āla* 'vinge'.

Anm. I klass. lat. försvann *s* äfven när det genom följande konsonants bortfallande kom före *n*, *m*, *l: stlīs, slīs* : *līs* 'strid'.

d. *Got.* (urgerm.):

Inskjutning: s-r = *s-t-r*, som an- och midljud. — Ex. skr. *srávan* : fht. *stroum* 'ström'; skr. *svásr-* : got. *svistr-* (vidare genom öfverföring till öfriga former äfven *svistar* etc. : § 167. c) 'syster'.

[167.] **Analogibildning.** — Ex :

a. Gr.: ἔκειρα (jämte regelb. ἔκερσα), efter ἔκτεινα etc.; ἀθρόος (trots § 166. b. 2, efter ἁ-πᾶς etc.); ἧσται (skr. *āste* : efter ἑδ- 'sitta'); ἐσμέν (jämte regelb. εἱμέν), trots § 166. b. 1 : efter ἐστί.

b. Lat.: *honor* (jämte regelb. *honos*), efter *honor-is* (§ 166. c. 2); likaledes *arbor*, *major* etc.

c. Got.: Urgerm. växling mellan *s* : *z* (Verners lag, § 162.) försvann mestadels genom formutjämning i verbböjningen : ex. got. *kiusa*, *kaus*, *kusum*, *kusans* (för *kiusa*, *kaus*, *kuzum*, *kuzans* : jfr akcenten i motsvarande skr. former *jṓṣāmi*, *ju-jṓṣa*, *jujuṣimá*, *jujuṣāṇás*, samt den regelbundna förändringen *s* : *r* (= *z*, § 165) i fht. *chiusu*, *chos*, *churum*, *choran*]; samma utjämning egde rum äfven i åtskilliga andra fall : *þaúrsus* (skr. *tṛṣús*) 'törst', efter *ga-þaírsan* etc. — Inskjutningen af *t* mellan *s-r* (166. d) öfverfördes äfven på former, där *s* och *r* voro åtskilda : got. *svistar* etc.

168. Ieur. *z*.

Normalförhållande och aptering:

a. Skr.: ursprungl. *azd(h)*, *āzd(h)*, *ẓd(h)* = *ēd(h)*, *ād(h)*, *ḍ(h)* : — ex. **az-dhi* : *ē-dhí* 'var!'; *ās-* 'sitta' : *ā-dhvē* 2 pl. pres.; **ni-zd-o-* (*ni-* 'ned' *sed-* 'sitta') : *nīḍás* 'hviloplats, näste'; — *zbh*, *ẓbh* = *dbh*, *ḍbh* : ex. *vidvás-*

'vetande' : *vidvád-bhis* (instr. pl.); *viṣ-* 'innebyggare' : *viḍ-bhís*; — *azg* = *ajj* : ex. **sa-zg-a-* : *saj-jatē* 'det fastsitter'; — *z* försvann mellan vokaler.

b. Gr. *z* = *z* (tecknadt *s*) : ex. πρέσβυς 'gammal'; — *zd* = ζ : ex. lesb. ὄσδος : ὄζος 'gren' (got. *asts*); — *z* = *s* före tonlös konsonant : ex. ἴσθι 'var!' (jfr skr. *ēdhí* ofvan).

c. Lat. *zg* = *rg* : ex.: *mergo* (jfr skr. *májjāmi* 'jag doppar'); — *dz* = *d* efter kort vokal (med ersattsförlängning) : ex. *nīdus* 'näste' (jfr *nīḍás* ofvan).

d. Got. *z* = *s* före tonlös konsonant: ex. *asts* 'gren' (jfr gr. ὄζος ofvan).

[169.] **Analogibildning.** — Ex. skr. *dviḍḍhí* (för **dvī-ḍhi* af **dviẓ-ḍhi* 'hata!' efter öfriga svaga former med kort *i* och bibehållet *ẓ* = *ḍ*).

F. Nasaler.

Allmän öfversikt.

170. **Normalförhållande.** — Urspråkets nasaler (*ṅ*, *ṅ*, *ñ*, *n*, *m*), af hvilka *ṅ*, *ṅ*, *ñ* blott förekommo framför motsvarande gutturalexplosivor, kvarlefde i dotterspråken, där ej särskild och ganska vanlig aptering förekom (174), såsom resp. guttural-, dental- och labialnasaler, iakttagandes blott, att gutt.-nasalerna naturligen kommo att svara mot sina gutt.-explosivor; samt att ursprungligen utljudande *-m* i grek.-germ. blef *-n* (i got. förloradt).

171. **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Assimilation:*

1. Fullständig: gr.-lat.-got. *ln* (*nl*) = *ll*; ieur. explosiva + dental = germ. dubbelexplosiva (*d-n* genom urgerm. *dd* = germ. *tt* etc.)

2. Partiell: (1) Nasalerna rättade sig i allmänhet till sin bildning efter följande explosiva: sålunda förändrades en ursprunglig gutturalnasal enligt den följande gutturalexplosivans förvandling (jfr § 177); *m* förändrades före dental explosiva (i lat. äfven före *s*) till *n*; och nasal blef i skr., före sibilant, likt denna, halföppen, d. v. s. 'anusvāra' (28. a).

(2) *n* blef i skr. palatal (*ñ*) efter palatal, samt med vissa betingelser lingual (*ṇ*) efter lingualerna *r̥̄*, *r*, *ṣ*, äfven när de ej omedelbart föregingo.

b. *Inskjutning.* Genom ljudströmmens frambrytande explosivt vid en nasals öfvergång till en följande konsonant uppkom stundom i skr.-gr.-lat. — under för öfrigt något olika betingelser — före denna konsonant en nasalen motsvarande explosiva (*m-r* = *m-b-r* etc.), hvarvid nasalen till uttalets lättnad försvann där den var anljud (*mbr-* = *br*).

c. *Förlust.* Nasalen bortföll ofta, under för öfrigt olika betingelser för de skilda språken, före en eller två andra konsonanter.

Detaljregler och exempel.

172. **Ieur.** ***n, m;*** (*n̥*, *ŋ*, *ŋ̄*).

[173.] **Normalförhållande.** — Ieur. *nasal* = motsvarande *nasal* i skr., gr. (rörande *-m*, se anm. 2), lat., got. (rörande *-m*, se anm. 2). — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.
n:	*návas*	νέος	*novus*	*niujis*: 'ny'
	bhárant-	φέροντ-	*ferent-*	*bairand*: 'bärande'
m:	*mádhyas*	μέσ(σ)ος	*medius*	*midjus*: 'mellanliggande'
	bhárāmas	φέρομεν	*ferimus*	*bairam*: 'vi bära'
	ájram	ἀγρόν	*agrum*	*akr*: (ack.) 'fält'
ŋ (anm. 1):	*aŋgh-*	ἄγχω	*angō*	*aggvja*: 'förtränger'

Anm. 1. Gutturalnasalen tecknades i grek. med γ och i got. (efter bruket i gr.) med *g;* i lat. likt dentalnasalen (*n*).

Anm. 2. Ieur. slutljud. *-m* blef i gr. och germ. *-n*. I got. försvann detta (såväl som ursprungligt *n*), där det ej skyddades genom vidfogad partikel. — Ex. (ackusativer): *tám*, gr. τόν, lat. *is-tum*, got. *þan-a* : (ack.) 'den'; skr. *ájram*, gr. ἀγρόν, lat. *agrum*, got. *akr* (§ 59. b) : 'åker'; urgerm. **fōtun*, got. *fotu.*

[174.] **Aptering** var af följande slag:

a. *Skr.:*

1. *Assimilation:* (1) Nasal rättade sig efter följande explosiva sålunda: gutturalnasal blef palatal (*ñ*) före de i skr. af urgutturalerna upp-

komna palatalexplosivorna (§ 28. a) : ex. ieur. **peɲqe* : skr. *pañca; m-t* = *nt* : ex. *gam-* 'gå' : *gantāsmi* (fut.); *n, m* = *ṅ, ṁ* före *ç, s, h* : ex. *kram-* 'gå' : *kraṁsyē* (fut.), *han-* 'döda' : *háṅsi* 'du dödar'. — (2) Nasal rättade sig efter föregående explosiva sålunda: *n* = *ñ* efter palatal: ex. *rājan* 'kung' : *rājñi* (lok.); *n* (före vok., halfvok., nas.) = *ṇ* efter *r̥̄, r, ṣ*, äfven, under vissa vilkor, när de ej omedelbart föregingo : ex. *varṇa* 'färg'; *viṣṇu* 'Vischnu'; *bráhman* 'andakt' : *bráhmaṇi* (lok.).

2. *Inskjutning: mr, ml* (genom *mbr, mbl*) = *br, bl* : ex. *brū* 'tala' (Avesta *mrū*).

3. *Förlust: ānt* = *āt* före betonad stafvelse: ex. *yānt-* 'gående' : *yātás* (gen.).

b. *Gr.:*

1. *Assimilation.* (1) Nasal rättade sig efter följande explosiva sålunda: gutturalnasal blef *n* l. *m* (*n*) före de af urgutturalerna uppkomna dental- och labialexplosivorna (§§ 177, 180. 2): ex. ieur. **peɲqe* : gr. πέντε; *m̥-t, m-s* = ντ, νσ : ex. γέντο 'han grep' (jfr ὄγ-γεμος); ieur. **sem-s* (jfr lat, *sem-el*) : kret. ἕνσ, att. εἷσ. — (2) λ-ν = λλ (λ med ersättningsförl.) : ex. *ὀλ-νυ- : ὄλλυμι 'jag förstör'; *ϝολνος : οὖλος 'krusig'.

2. *-mi̯-* = *-νi̯-* : ex. skr. *gam-* 'gå' : gr. *βαν-i̯ω, βαίνω 'jag går'.

3. *Inskjutning:* μρ, μλ, νρ = μβρ, μβλ, νδρ (anljud. βρ, βλ, δρ). — Ex. skr. *a-mr̥tas* : gr. ἄ-μβροτος 'odödlig', βροτός 'dödlig'; ἀνήρ 'man' : ἀνδρός (gen.).

4. *Förlust:* νσ + kons. = σ + kons. (i urgrek. utan, senare med ersättningsförlängn.). — Ex. *δενσ-ποτης (jfr. skr. *dám-pati* 'hus-herre') : δεσπότης 'herrskare'; *φέροντi̯α, *φέρονσα (§ 148. a. 1), φέρουσα 'bärande' f.; och jfr εἷς under 1. Se ock § 185.

c. *Lat.:*

1. *Assimilation.* (1) Nasal rättade sig efter följande konsonant sålunda: gutturalnasal blef *m* före de af urgutturalerna uppkomna labialerna (jfr § 177); *m* = *n* före *t, d, s* : ex. skr. *gam-* 'go'' : lat. *ven-tum* 'att komma'; ieur. *k̂m̥-tom* : lat. *centum.* — (2) *n-l* = *ll* : ex. **polnos* : *pullus.*

2. *mi̯* : *ni̯*. — Ex. skr. *gam-* 'gå' : lat. *ven-iō; con-jungō* (*cum-*).

3. *Inskjutning: mt, ms, ml* = *mps, mps, mpl.* — Ex. *sum-ō* 'taga' : *sum-p-tus, sum-p-sī, exem-p-lum.*

4. *Förlust: ns* = *s* (med ersättningsförl.) som slutljud och före *l.* — Ex. **equons* : *equōs; *scan(t)slā* (*scando*) : *scāla.* I *on*-stammar (§ 281) bortföll *-ns* i nom. sing. : ex. **leon-s* : *leo.*

d. *Got.* (germ.):

1. *Assimilation:* 1. Fullständig : *l-n* = *ll* : ex. skr. *pūrṇás* : got. *fulls* (urg. *fulnaz*) 'full'; explos. + nas. = dubbelexplosiva : ex. isl. *huppa* (*pp* = urgerm. *ƀn*) 'hoppa'. — Partiell : nasal rättade sig efter följande konsonant sålunda: gutturalnasal förändrades analogt med urgutturalernas förändring (jfr § 177); *m-d* = *nd* : ex. *skam-an* 'skämmas' : *skanda* 'skam'; ieur. *k̂m̥-tom* : got. *hund* 'hundra'.

2. *-m-n-* = *-fn-* (*-bn-*) : ex. *vundufni* (*-mni*).

3. *Förlust:* germ. *ŋχ̣* = *χ̣* (got. *h*) : ex. *þagkjan* 'tänka' : *þāhta* (pret.)

G. Explosivor.

Allmän öfversikt.

175. **Normalförhållande.** — Urspråkets explosivor (bakgutt. *g*̥, *gh*̥, *q*, *qh;* midgutt. *g*, *gh*, *k*, *kh;* framgutt. *ĝ*, *ĝh*, *k̂*, *k̂h;* dent. *d*, *dh*, *t*, *th;* lab. *b*, *bh*, *p*, *ph*) undergingo i skr.-gr.-lat. delvis flera förändringar och förskötos i germanskan nästan samtliga, hvar inom sin klass. Dessa förvandlingar äro nedan — så vidt de ej hänföras till 'apteringsförändringarna' — beskrifna under följande tre rubriker:

I. *Aspiratornas förvandling till frikativor;*

II. *Bak- och framgutturalernas förvandling till midgutturaler, eller andra ljud;*

III. *Explosivornas förskjutning i germ.*

[176.] I. *Aspiratornas förvandling till frikativor.* De ieur. aspiratorna (*g*̥*h*, *gh* etc.) fortlefde trognast som sådana i skr., ehuru de sonanta där ej sällan öfvergingo till *h* (§§ 217 b, 220, 223, 227). I de eur. språken öfvergingo aspiratorna ursprungligen, genom ljudströmmens framträngande utan full afstängning, till motsvarande frikativor. Alltså (med förbiseende, för öfversiktlighetens skull, af »labiogutturalerna»).

tonande:		tonlösa:	
ieur.	ureur.	ieur.	ureur.
gh, *ĝh*	= ʒ	*kh*, *k̂h*	= χ
dh	= đ	*th*	= þ
bh	= ƀ	*ph*	= *f*

De sålunda uti de eur. språken ursprungligen uppkomna frikativorna behandlades senare, om ock i förhistorisk tid, på följande vis:

i gr. sammanföllo de tonande med de tonlösa (χ, ϑ, φ);

i lat. reducerades ʒ, χ till *h*, samt de öfriga (stundom äfven ʒ, χ) till *f;* eller förvandlades de (helst som midljud) till homorgana *g*, *d*, *b*.

i germ. kvarlefde de alla, om de ock under särskilda förhållanden där förändrades enligt ljudskridningslagen (nedan § 178).

För schematisk uppställning af ofvanstående, hvad beträffar alla gutturalerna, se § 177. c.

[177.] II. *Bak- och framgutturalernas förvandling till midgutturaler eller andra ljud.* Oafsedt de förändringar, som betingades af I och III, behandlades urspråkets gutturaler i dotterspråken på följande vis:

a. *Midgutturalerna* förblefvo i allmänhet oförändrade.

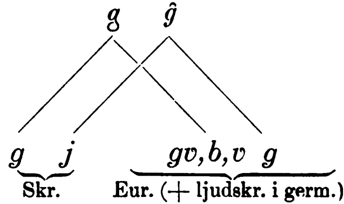
b. *Bakgutturalerna* (äfven kallade »labiogutturaler») behandlades olika i skr. å ena sidan och i gr.-lat.-germ. å andra [1]. De förskötos nämligen i skr. till midgutturaler; men de utbildade i gr.-lat.-germ. ett dem ursprungligen tillhörande labialt biljud (g̨ = g^u̯ etc.) till full labial, före hvilken gutturalen ofta försvann [2], i hvilka fall labialen fortlefde som explosiva (*b*, *p*) eller spirant (*v*). Undantagsvis (genom apt. ofta) bortföll labialen i st. f. gutturalen.

[1] Mera fullständigt: i de asiatiska språken och slaviskan å ena sidan och de europeiska (utom slaviskan) å andra.

[2] Det är troligt, i vissa fall påtagligt (jfr § 182), att denna förenkling betingades af speciella ljudmöten.

c. *Framgutturalerna* förskötos, omvändt, i gr.-lat.-germ. till midgutturaler; men öfvergingo i skr. till palatal eller spirant (*ĝ*, *ĝh*, *k̂* = *j*, *h*, *ç*).

Tillämpad — för öfverskådlighetens skull — blott på *g*, *ĝ* visar sig bak- eller framgutturalernas förvandling skematiskt sålunda:

Eller tillämpad på alla gutturalerna, med utförd de-aspiration (enl. § 176) och germansk ljudskridning (enl. § 178):

	Ieur.	Skr.	Gr.	Lat.	Got.
(1) Mid- och (2) bak-gutt.	1. *g* 2. *g*	*g*	1. γ 2. β (γ)	1. *g* 2. *gu*, *g*, *v*	1. *k* 2. *q*
	1. *gh* 2. *gh*	*gh*	1. χ 2. φ (χ)	1. *h*, *g* 2. *gu*, *f*, *v*	1. *ʒ* (*g*) 2. (**ʒu̯*) *v*
	1. *k* 2. *q*	*k*	1. κ 2. π (κ)	1. *k* 2. *qu*	1. (*k*), *h* (*ʒ*, *g*) 2. *hv*
	kh, *qh* af sällsynt och mer oviss förekomst				
Fram-gutt.	*ĝ*	*j*	γ	*g*	*k*
	ĝh	*h*	χ	*h*	*ʒ* (*g*)
	k̂	*ç*	κ	*k*	(*k*), *h* (*ʒ*, *g*)
	k̂h af sällsynt och mer oviss förekomst.				

För vidare apteringsförändringar se § 179. etc.

[178.] III. *Explosivornas förskjutning* (»Ljudskridningen») *i germanskan.* I urgermanskan undergingo

explosivorna en successiv förändring, hvilken väl började med aspiratornas förvandling till frikativor enl. § 176.

Då de olika explosivseriernas ljud alla förvandlades på analogt vis, beskrifves — för öfverskådlighetens skull — här först blott dentalernas förskjutning. Därmed förhåller sig sålunda:

1. ieur. aspirator blefvo frikativor (*dh*, *th* = *đ*, þ enl. § 176); *t* följde *th* och blef þ, när det ej skyddades af en föregående spirant (*s*, *h*, *f*); och *d* blef *t;*

2. germ. midljudande -þ- blef -*đ*-, när det ej skyddades af omedelbart föregående ursprunglig hufvudbetoning, eller af ett följande *s*, *t* (den s. k. »Verners lag»: se anm. 2).

3. germ. *đ* blef *d* efter *n*[1].

Eller skematiskt:

ieur.		germ. 1.	2. (Vern. l.).	3. (eft. *n*).
dh	=	*đ*		*d*[1]
th, *t* (ej eft. spir.)	=	þ	*đ*	
d	=	*t*		

Tillämpad på alla explosivorna (förbiseende, för tydlighetens skull, labiogutturalerna), visar sig ofvanstående princip skematiskt sålunda:

	ieur.		germ. 1.	2. (Vern. l.).	3. (eft. nas.).
	gh, *ĝh*, *dh*, *bh*	=	*ʒ*, *đ*, *ƀ*		*g*, *d*, *b*[1]
	kh, *k̂h*, *th*, *ph*	=	*χ*, þ, *f*	... *ʒ*, *đ*, *ƀ*	
oförändr. eft. spir.	*k*, *k̂*, *t*, *p*				
	g, *ĝ*, *d*, *b*	=	*k*, *t*, *p*		

[1] Egentligen apteringsförändring, fast här upptagen för att göra hela »ljudskridningen» öfversiktlig.

Anm.

1. Germanskans *χ* blef i got. *h;* och *ȝ*, *đ*, *ƀ* öfvergingo där till *g*, *d*, *b* i allmänhet, utom efter vokal. Såväl *ȝ*, *đ*, *ƀ* som *g*, *d*, *b* återgåfvos i skrift med *g*, *d*, *b*.

2. Jacob Grimm var den förste att föra i bevis den redan af andra (ish. Rask) antydda ljudskridningen i dess väsentligaste drag, äfvensom att ådagalägga dess upprepande i fornhögtyskan (fast mer eller mindre fullständigt i olika dialekter). Han upptäckte emellertid ej mellanserierna *ȝ*, *đ*, *ƀ*, och ej heller att *k*, *t*, *p* kunde öfvergå till *g*, *d*, *b*. Dessa förvandlingar uppdagades af andra forskare; och det var isynnerhet då Verner, utgående från akcentlägets öfverensstämmelse uti ieur. och urgerm., bevisat förändringen af *χ*, *þ*, *f*, *s* till resp. *ȝ*, *đ*, *ƀ*, *z* (§ 165), utom efter ursprungligen starkt betonad stafvelse och före *s*, *t*, som »Grimms lag» fick sin fulländning.

179. **Aptering.** — Följande äro de hufvudsakliga apteringsförändringarna:

[180.] *Assimilation.* Denna var fullständig eller partiell. Sålunda:

a. *Full assimilation*, jämförelsevis sällsynt, förekom dock stundom (skr. *dn* = *nn;* gr. βμ, πμ = μμ, τσ = σσ; lat. *dl*, *df* = *ll*, *ff* etc.).

b. *Partiell assimilation* var mycket vanlig och hufvudsakligen af följande slag:

1. *Assimilation af surd och sonant* sålunda, att föregående explosiva blef surd eller sonant enligt efterföljande explosivas eller sibilants karaktär, egde sannolikt rum redan i urspråket (48. a) och fortsattes väl allmänt i dotterspråken, då nya ljudmöten uppstodo, men iakttogs i skrift konsekvent blott i skr. I gr. iakttogs, att gutt. och lab. explosiva eller aspirata blef surd explosiva före τ, σ, sonant före δ, μ, samt aspirata före ϑ [ex. λέγω : λέξω (ξ = κσ), λέλεκται, λέλεγμαι, ἐλέχθην; γράφω : γράψω (ψ = πσ), γράβδην : etc.]. I lat. blef i allmänhet sonant explo-

siva surd före surd konsonant [*rego, rectum, rex* (*-cs*) etc.].

Anm. Särskildt är härvid att märka (jfr 48. b): — a. 1 skr. öfverflyttade sonant aspirata på ett följande till sonant förvandladt *t*(*h*) sin aspiration (*dh-t* = *ddh; bh-t* = *bdh* etc.); då däremot i de eur. språken aspirationen blef surd, med vanlig ljudskridning i germanskan (*bh-t* = gr.-lat. *pt*, germ. *ft; ĝh-t* = gr.-lat. *kt*, germ. *ht* etc. : rörande dental + dental, se nedan 181. 1). — b. I gr. blef surd explosiva före *ṗ* (tonlöst *r*) aspirata (τ-ṗ = θρ etc.).

2. *Palatalisering.* Möjligen redan som en följd af urspråklig palatalisering, skedde i skr. och gr. följande förändringar af gutturalerna: — I skr. blefvo urspråkets bak- och midgutturaler (*g*, *g* — *gh*, *gh* — *q*, *k*) palataler (resp. *j*, *jh*, *c*) före ursprunglig palatal vokal (*e*, *i*, *ə*)[1]. — I gr. blefvo de likaledes före palatal vokal palataler, som emellertid (genom initialstötens framflyttning) kvarlämnade resp. δ, θ, τ.

3. *Lingualisering.* Skr. ryckte *ç* (*j*) och följande *t* in uti den mellanliggande lingual-ställningen [*ç-t* = *ṣṭ; j-d*(*h*) = *ṣḍ*(*h*), med förlust af *ṣ*, *ḍ*(*h*)]; förvandlade dental till lingual efter *ṣ* [*ṣ-t* = *ṣ-ṭ*]; samt sammansmälte *r-t*, *r-d* till *ṭ*, *ḍ* (jfr eng. *hurt* = *huṭ*, sv. *börd* ofta = *böḍ*)[2].

Nasalering. Gr.-lat. guttural eller labial explosiva blef sannolikt i uttalet homorgan nasal före nasal; men detta iakttogs i skrift blott för labial och i gr. sällan annat än före *m* [*b-m*, *b-n* = *mm*, *mn* etc.].

[181.] *Dissimilation.* Här är att märka:

1. *Dentals spirantiska affection* före dental hade sitt upphof i urspråket (§ 49. b). Den spirantiskt affi-

---

[1] Palatalserien fullbordades vidare i skr. genom förvandling af *k̂*, *sk̂* till resp. *ç*, *ch* (§§ 204, 205), samt af nasal till *ñ* före eller efter palatal expl. (§ 174. a. 1).

[2] Rörande uppkomsten af *ṣ* ur *s* se § 166. a. 3.

cierade dentalen blef i skr. *t* före *t*(*h*), men försvann före *dh;* i gr.-lat.-got. blef den *s*, hvarmed lat.-got. vanligen assimilerade den följande dentalen [närmare, ieur. t^s-*t* = skr. *tt*, gr. *st*, lat. *ss* (*s* eft. lång vok.), got. *s*(*s*), l. *st* före *r*].

2. *Deaspiration:* a. Rörande ieur. aspiratas deaspiration före aspirata, se § 49. a. — b. Aspirata förlorade i skr.-gr. sin aspiration, när nästa stafvelse innehöll en aspirata (ex. *θι-θη-μι : τί-θη-μι).

3. Se också § 182, nedan.

[182.] *Labiogutturalers förenkling.* Gr.-lat.-germ. visade obenägenhet för uttalet af labiogutturalens *u̯*-ljud i närheten af ett liknande ljud (*u* eller *u̯*). Detta undveks i alla tre språken helt enkelt genom labiogutturalens delabialisering, men i germ. äfven genom dess förvandling till labialkonsonant. — Samma förenkling till guttural eller labial inträdde stundom i lat.-germ. oberoende af något angränsande *u*, *u̯*, såsom i synnerhet i lat. före konsonant.

Labiogutturalernas förenkling var följande:

Ieur.	Gr.	Lat.	Germ.
g	γ i förb. med υ	*g* + kons.; *v* mell. vok.	*k* + *u*; *p* nära *u̯*
gh	χ » » »	*v* mell. vok., *b* + *r*	ʒ + *u*
q	κ » » »	*c* + *u* l. kons.	1. *f* nära ett *u̯* 2. (ʒ*u̯* Vern. lag) ʒ + *u*; ƀ nära *u̯*; *v*

[183.] *Assibilation:* gr. κι̯, χι̯, τι̯, θι̯, τϝ, σϝ = σσ eller σ (att. ττ, τ); γι̯, δι̯ = ζ : jfr § 148. a.

[184.] *Slutljudsförvandling och förlust:*

a. Skr. behöll af flera slutkonsonanter blott den första; och om denna ej var *-k*, *-t*, *-ṭ*, *-p*, motsv. nasal, *-l*, eller *ḥ*, förändrades den till en af dessa enligt sin klass

(*g*, *gh*, *kh* till *k* etc.): **bhárants* : *bháran* 'bärande'; *-*rudh* : -*rut* 'hindrande'.

b. Gr. fördrog som konsonantiskt slutljud blott enkelt -ν, -ρ, -ς, samt förbindelserna -ψ (πς), -ξ (κς), -γξ (γκσ). Andra slutkonsonanter bortföllo. Därvid är att märka, att νδ, ντ, νθ bortföllo för -ς med ersattsförlängning [ex. *δοντ-ς : δοῦ-ς 'tand'; *χαριεντ-ς : χαρίει-ς (ει = ē) 'behagfull']; men -οντ-ς = -ων.

c. Lat. bortkastade sista slutexplosivan föregådd af annan explosiva eller *r*, samt äfven (fast ej alltid ark. lat.) -*d* efter lång vokal: **lact* : *lac; cord* : *cor;* ark. *equōd* (ablat.) : *equō*. Det reducerade dessutom vanligen flera konsonanter än två till två (**noct-s* : *nox* = *noc-s;* **di-dc-scō* : *discō*).

d. Got. förvandlade -*đ*, -*ƀ* som slutljud till þ, *f*.

185. **Analogibildning.** — Bland analogibildningar äro att märka i synnerhet följande: *Skr.* undanskymde genom formutjämning etc. det fonetiskt fordrade förhållandet mellan guttural och palatal. — *Got.* upphäfde i synnerhet i verbböjningen den enligt 'Verners lag' fordrade förvandlingen af χ (*h*), þ, *f* till ʒ, *đ*, *ƀ*, den s. k. »grammatiska växlingen», som bättre bevarades i de västgermanska dialekterna.

Detaljregler och exempel.

För att behandla tillhopa parallela förhållanden, i synnerhet med hänsyn till ljudskridningen och aspirators förvandling till frikativor, beskrifvas alla de oaspirerade explosivorna före de aspirerade. Föregående allmänna principer böra väl inläras, innan detaljerna upptagas.

186. **Ieur.** *g*, *g̑*.

[187.] **Normalförhållande.** — Ieur. 1. *g*, 2. *g̑* = skr. *g;* gr. 1. γ, 2. β; lat. 1. *g*, 2. *gu* (*g*, *v*: se 188. d. 1); got. 1. *k*, 2. *q* (tecken för *kv*). — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got. etc.
g:	*yugám*	ζυγόν	*jugum*	*juk*: 'ok'
	gr̥̄ṇāmi	γηρύω	*garriō*	fht. *kirru*
	'j. anropar'	'talar'	'pratar'	'knarrar'
	ugrás	ὑγιής	*augeō*	*auka*
	'kraftig'	'frisk'	'j. ökar'	=
g:	*gáchāmi*[1]	βαίνω[1]	*veniō*	*qima*: 'j. går, kommer
	tigmás	στίζω(-γι̯ω)	*-stinguō*	*stigqa* (= -*ŋkva*)
	'skarp'	'j. sticker'	=	'stöter'
	gā́us	βοῦς	[*bōs*: anm.]	fht. *chuo*: 'ko, oxe'

Anm. Lat. *bōs* 'oxe' synes vara ett lån från umbriskan, där *g* före vok. blef *b* (lat. *v*).

[188.] **Aptering.** Här är att märka:

a. *Gemens.*: assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1.

b. *Skr.*:

1. *Palatalisering:* ieur. *g*, *g* = skr. *j* före ursprungligt ě, ĭ, *ə* (skr. resp. ă, ĭ, *i*). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
jī-vás	βίος	*vīvus*	*qius*: 'lefvande' (gr. 'lif')
rájas-[2]	ἔρεβος	—	*riqiz*: 'mörker'

och jfr skr. *ja-gā́m-a* (redupl. perf. af *gam-* 'gå': ieur. **gem*, perf. **ge-gome*) etc.

2. *Slutljudsförvandling och förlust*, se § 184.

c. *Gr.*:

1. *Palatalisering* med efterlämnad dental (§ 180. b. 2): ieur. *g*, *g* = gr. δ före ě, i̯. — Ex. lat. *volō* (**gvolō*): dor. δήλομαι 'jag vill'.

Delabialisering: *γu̯ (ieur. *gᵘ̯*) = γ i förbindelse med υ. — Ex. got. *qino*: gr. γυνή (bœot. βανά) 'kvinna'.

3. *Assibilation*: γi̯ = ζ, se § 148. a. 1.

4. *Förlust*, se § 184.

d. *Lat.*:

1. *Förenkling: gu* = *g* före konsonant; och = *v* före vokal. — Ex.:

---

[1] Ieur. rot **gem-* (skr. *ga-*, gr. βαν- före urspr. *-sk̂ṓ*, *-i̯ṓ*: jfr § 134).
[2] Ieur. **rájes-* (i svaga former; men i nom.-ack. **os-*, jfr § 189).

	skr.	gr.	lat.	got.
g:	*gurús*	βαρύς	*gravis*	*kaúrus* : 'tung'
	—	ἀμείβω 'j. växlar'	*migrō* 'flyttar'	—
v:	*gáchāmi*	βαίνω	*veniō*	*qima* : se § 187.
	jīvás	βίος	*vīvus*	*qius* : se § 188. b.

2. *Förlust*, se § 184.

e. *Got.*:

Förenkling: urgerm. *ku̯* = *k* före *u;* och = *p* i närheten af *u̯* (l. *v*). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
gurús	βαρύς	*gravis*	*kaúrus* : 'tung'
varj- (**verg̥-*) 'vrida'	—	—	*vaírpan* 'kasta' (eng. *warp* 'kröka')

[189.] **Analogibildning.** — Ex.: Skr. *j*, trots 188. b. 1: *rájas* (ieur. **réq̥os* nom. s.; eljes **-es*); *yunájmi* (efter ljudenligt *j* in *yunájimi* etc.); *g*, trots 188. b. 1: *gámati* (ieur. *q̥em*, lat. *veniō* : *g* efter den vanliga svaga formen *ga-* = *gm̥*). — Gr.: β, trots 188. c. 1: βέλος (efter βάλλω). — Got. *q*, trots 188. e: *qumans* (partic. af *qiman* och med *q* efter detta och öfriga former med *q*).

190. **Ieur.** *ĝ*.

[191.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ĝ* = skr. *j* [1]; gr.-lat. *g;* got. *k*. — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
jánas	γένος	*genus*	*kuni* : 'släkt'
jānu	γονύ	*genu*	*kniu* : 'knä'
jānāmi (*jñā*)	γι-γνώ-σκω	(*g*)*nōscō*	*kann* : 'j. vet, kan'
rājāmi 'j. styr'	ὀ-ρέγω 'räcker'	*regō* 'styr'	*-rakja* 'rätar, räcker'

[192.] **Aptering.** — Därvid är att märka:

a. *Gemens.*: assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1.

[1] Urariskt tonande *ç*.

b. *Skr.:*

1. Ieur. *ĝ-d, ĝ-dh, ĝ-bh* (genom *ẓ-ḍ, ẓ-ḍh, ẓ-bh* med förllust af *ẓ* före *ḍ, ḍh* och dess förvandling till *d* före *bh*) = *ḍ, ḍh, ḍ-bh.* — Ex. **liĝ-dhós* : skr. *līḍhás* 'slickad'.

2. *Slutljudsförvandling och förlust,* se § 184.

c. *Gr.:* *ĝį* = ζ, se § 148. a. 1. — *Förlust,* se § 184.

193. Ieur. *d.*

[194.] **Normalförhållande.** — Ieur. *d* = skr.-gr.-lat. *d;* got. *t.* — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
dvā́	δύω	*duo*	*tvai* : 'två'
dáça	δέκα	*decem*	*taíhun* : 'tio'
véda	οἶδα	*videō*	*vait* : 'vet' (l. 'ser')

[195.] **Aptering.** — Här är att iakttaga:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1.

b. *Skr.:*

1. *Assimilation.* Full: *d-n* = *nn* i participialbildningar: ex. **pad-nas* : *pannás* 'fallen'. — Partiell (lingual.): *z-d* (genom *ẓ-ḍ*) — *ḍ*: ex. **niẓ-ḍos* : *nīḍás* 'näste'.

2. *Förlust:* ieur. *d^z-d, d^z-dh* (§ 49. b) = skr. *d, dh* (l. *h*). — Ex. ieur. **de-d^z-dhi* : skr. (med förlust af *d^z* och ersatsförl.) *dēhí* 'gif!'

3. *Slutljudsförvandling och förlust,* se § 184.

c. *Gr.:*

1. *Dissimilation:* ieur. *d^z-dh* (§ 49. b) = σθ. — Ex. ieur. **vid^z-dhí* : gr. ἴσ-θι 'vet!'

2. *Förlust,* se § 184.

d. *Lat.:*

1. *Assimilation.* Full: *d-l, l-d, d-f, d-g* = resp. *ll, ll, ff, gg.* — Ex.: *sella* (*sed-eō*) 'sadel'; **moldv-is* (skr. *mṛdús*) : *mollis* 'mjuk'; **ad-ferō* : *afferō; agger* (*ad-gerō*) 'hög'.

2. *Dissimilation:* ieur. *d^z-dh* (§ 49. b) = *st.* — Ex. ieur- **qud^z-dhos* (got. *huzd* 'skatt') : lat. *custos* 'räddare'.

3. *d* = *l* i några fä fall (troligen genom dialekt-lån) : ark. *dacruma* (gr. δάκρυ) : kl. *lacruma* 'tår'; **dingua* (jfr 'tunga') : *lingua; od-or* 'doft' :

ol-eō 'dofta'. — *Ulysses* ('Οδυσσεύς), från någon dorisk dialekt? ('Ολυττεύς på en vasinskrift).

4. *Förlust*, se § 184.

e. *Got.:*

1. *Dissimilation:* ieur. d^z-*dh* = *zd*. — Ex. *huzd*, se lat. ofvan.

196. **Ieur. *b*.**

[197.] **Normalbildning.** — Ieur. *b* = skr.-gr.-lat. *b*; got. *p*. — Ex. (sällsynta):

skr.	gr.	lat.	tysk.
balbalā- 'stamning'	βάρβαρος 'främling'(gen.uttal)	*balbus* 'stammande'	[*plappern?*] 'sladdra'
—	—	*labium*	*lippe* : 'läpp'

[198.] **Aptering.** — Denna är af följande slag:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1.

b. *Gr.:*

1. *Assimilation.* Full: β-μ = μμ; ex. τρίβω 'rifva' : τέ-τριμ-μαι (perf.). Partiell: β-ν = μ-ν; ex. σέβομαι 'skyr' : σεμ-νός (part.) 'vördig'.

2. *Förlust*, se § 184.

Lat.:

Assimilation: *b-f* = *ff*; ex. *ob-ferō* : *offerō*.

199. **Ieur. *k*, *q*.**

[200.] **Normalförhållande.** — Ieur. 1. *k*, 2. *q* = skr. *k*; gr. 1. *k*; 2. π; lat. 1. *k*; 2. *qu*; got. 1. (*k*, efter spirant), *h* (ȝ § 178. 2; *g* § 178. anm. 1); 2. *hv*. — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.
k:	*kalámas*	κάλαμος	*calamus*	*halam* : 'rör' etc.
	nákt-	νύκτ-	*noct-*	*naht-s* : 'natt'
q:	*ká-*	πω-	*quo-*	*hva-* : 'hvem?'
	riṇákti	λείπει	*linquit*	*leihva* : 'h. lämnar'
	sí-ṣak-ti 'h. följer'	ἕπ-εται =	*sequitur* =	*saihva* (?) 'ser (följ. med ögonen)'

Vidare ex. för got. (fht.): 1. *k* eft. spirant; lat. *scabere* : got. *skaban* 'skafva'; — ȝ (tecknadt *g*) : got. *aih* 'har' : 1. pl.

aigum (ursprunglig betoning på *-úm*); *veihan* (jfr lat. *vincere*) 'kämpa' : *vigans* (urspr. partic. på *-aná*) 'kamp'. — *g* : skr. *aṅkás* 'krok' : got. *hals-agga* (*-ŋga*) 'hals-böjning, nacke'.

[201.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.*: assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1 (och anm.).

b. *Skr.*:

Palatalisering: ieur. *k*, *q* = skr. *c* före urspr. ĕ, ĭ, ə. — Ex.:

ieur.	skr.	gr.	lat.	got.
**qetu̯er-* :	*catvā́r-as*	τέσσαρ-ες [1]	*quatuor*	*fidvor* : 'fyra'
**peŋqe* :	*páñca*	πέντε [1]	*quīnque* [2]	*fimf* : 'fem'
**qe* :	*ca*	τε	*que*	— : och
**qid* :	*-cid*	τί	*quid*	— :

och jfr : skr. *vā́k* 'röst', gen. *vā́cas* (ieur. **-es*) etc.

c. *Gr.*:

1. *Palatalisering* (med efterlämnad dental § 180. b. 2): ieur. *k*, *q* = gr. τ före ĕ, ĭ. — Ex. τέσσαρες, πέντε, τέ, τί : ofvan.

2. *Delabialisering:* *κϝ (ieur. *q*) = gr. κ i förbindelse med υ. — Ex. skr. *vṛ́kas* (got. *wulfs*) : gr. λύκος 'varg' [3].

3. *Assibilation:* κι̯ = σ(σ), τ(τ), se § 148. a. 1.

4. *Förlust*, se § 184.

d. *Lat.*:

1. *Delabialisering:* *qu* = *k* före *u* eller konsonant. — Ex. *sequ-or* 'följer' : part. *secūtus* (bildadt eft. *solūtus* etc.), *loquor* 'talar' : *locūtus; linquo* 'lämna' : *lictus; coquō* 'kokar' : *coctus*.

---

[1] Gr. τ, se § 201. c. — [2] Anljud. *qu-*, 213. c. 1. — [3] Lat. *lupus* är lånadt från samnitiskan.

2. *que-* = *co-* (före cons.)[1]; och *quo* (först sent) = *cu*. — Ex. **quequō* : *coquō*; *sequontur* : *secuntur*; *quom* : *cum*.

3. *Som slutljud*, se § 180.

e. *Got.* (germ.):

Förenkling (§ 182): 1. germ. *χu̯* (got. *hv*) = *f* i närheten af *u̯*; — 2. germ. *ʒu̯* (af *χu̯* enligt Verners lag. § 178. 2) = *ʒ* före *u*, = *ƀ* i närheten af *u̯*; och = *v* i öfriga fall. — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
f:	*vṛ́kas*	λύκος	[*lupus*: c. 2[3]]	*vulfs* : 'varg'
	catvā́ras	τέσσαρες	*quattuor*	*fidvor* : 'fyra'
ʒ:	*sí-ṣak-ti*	ἕπ-εται	*sequitur*	*saíhva* : se § 200.
				ags. pl. *sǣʒon* (§ 178. 2)
ƀ:	*vṛkī́*	—	—	fht. *vulpa*[2] : 'varginna'
v:	*sékas* 'flöde'	—	—	*saívs* 'sjö'

Anm. Slutljudet *f* i *fimf* (skr. *pañca* etc. 201. b) oförklaradt. Möjligen urgerm. assimilation **pemp*, så *fimf*.

[202.] **Analogibildning.** — Ex.: Skr.: *c* trots 201. b. *vā́cāu* dual. af *vāk* 'tal' (efter *vācás* etc.); *k* trots 201. b: *kásya*, ieur. **qe-sio* (efter *kas* ieur. *qos*). — Gr. π trots 201. c. 1 : λείπει (efter λείπω). — Got. *h* trots Verners lag: jfr § 206.

203. **Ieur.** *k̂*.

[204.] **Normalförhållande.** — Ieur. *k̂* = skr. *ç*; gr.-lat. *k*; got. *k* (eft. spirant), *h* (*ʒ* § 178. 2; *g* § 178. anm. 1). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
çatám	ἑκατόν	*centum*	*hund* : 'hundra'
dáça	δέκα	*decem*	*taíhun* : 'tio'
çvá̧çuras	ἑκυρός	*socer*	*svaíhra* : 'svärfar'
véças	οἶκος	*vīcus*	*veihs*
'hus'	'hus'	'by'	'by'

Vidare ex. för got. (l. fht.) : *k* eft. spirant : lat. *poscō* (**porc-skō*) : skr. *pṛ-chā-mi*, § 206. b. 2) : fht. *forska* 'jag spörjer'. — *ʒ* (tecknadt *g*) : got. *taíhun* 'tio' : *tigus* (urspr. oxytont) 'tiotal'. — *g*: lat. *juvencus* : *juggs* (-ŋg-) 'ung'.

[1] Jfr *sec* — *so* § 153. c. — [2] Fht. *p* förutsätter germ. *ƀ* (*b*) : § 178. anm. 2.

[205.] **Aptering**.. — Här att märka:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1 (och anm.).

b. *Skr.:*

1. *ç-s*, *ç-t* = resp. *k-ṣ*, *ṣ-ṭ*[1]. — Ex. *vaç-* 'önska' : *vák-ṣi*, *váṣ-ṭi* (2, 3 sing. pres.); gr. ὀκτώ (lat. *octō*, got. *ahtau*): *aṣṭā́u-* 'åtta'.

2. *s-ç* (ieur. *s-k̑*) = *c(ch)*. — Ex. gr. βά-σκω : skr. *gá-chā-mi* 'jag går'; lat. *poscō* (**porc-scō*) : skr. *pr̥̊chā-mi* 'jag spörjer'.

3. *Slutljudsförändring och förlust*, se § 184.

c. *Gr.:*

1. *κu̯* = ππ (anljud π). — Ex. skr. *áçvas* (lat. *equus*) : gr. ἵππος 'häst'.

2. *κi̯* = σσ, σ (ττ, τ), se § 148. a. 1.

3. *Förlust*, se § 184.

d. *Lat.:*

1. *c-f* = *ff* : **cc-ferō* : *efferō*.

[206.] **Analogibildning**. — Ex.: Got. *h* (i st. f. *ʒ*) trots Verners lag : *tauh* 'drog' : pl. *taúhum* (**tuʒúm* : fht. regelb. *zōh* : *zugum*); och så ofta.

207. Ieur. *t*.

[208.] **Normalförhållande**. — Ieur. *t* = skr.-got.-lat. *t*; got. *t* (eft. spirant), þ (*đ* § 178. 2; *d* § 178. anm. 1). — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got.
	ásti	ἐστί	*est*	*ist* : 'han är'
	tráyas	τρεῖς	*trēs*	*þreis* : 'tre'
	tanṓmi	τάνομαι	*tendo*	*þanja* : 'jag tänjer'
jfr[2]	*bhrā́tar-*	φρᾱτήρ	*frāter*	*brōþar* : 'broder'
	pitár-	πατήρ	*pater*	*fadar* (*đ*) : 'fader'
	-anti	ἀντί	*ante*	*and-* : 'mot'

[209.] **Aptering**. — Här är att märka:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1 (och anm.).

---

[1] *k-ṣ* genom dissimilation af *ç* före *s*; *ṣ*, *ṣ-ṭ* genom lingualisering.

[2] Jfr ljudväxlingens i got. öfverensstämmelse med akcentväxlingen i skr. (178. 2); samt got. *daúhtar* (skr. *duhitár-*) 'dotter' : *t* efter *h*.

b. *Skr.:*

1. *Lingualiscring:* *ṣ-t* = *ṣ-ṭ*. — Ex. *dvḗṣ-ṭi* (**-ti*) 'han hatar'.

2. *Förlust*, se § 184.

c. *Gr.:*

1. *Assimilation:* τ-σ = σσ, σ. — Ex. Hom. ποσσί, att. ποσί (*ποτ-σί, lok. pl. af ποδ-, här, enl. 48. a, ποτ- 'fot' : jfr skr. *patsú*).

2. *Assibilation:* (1) τ-τ, τ-ϑ (ieur. t^s-*t*, t^s-*th*, § 49. b) = gr. στ, σϑ. — Ex. ἄ-πασ-τος (part. af πατ- 'smaka') 'nykter'; skr. *vḗttha* : gr. οἶσϑα.

(2) τ-ι = σι (dor. τι), utom efter σ och som anljud. — Ex. dor. δίδωτι (skr. *dádāti*) : jon.-att. δίδωσι 'han gifver'.

(3) τ-*i̯*, τ-*u̯* = σσ, σ (ττ, τ), se § 148. a. 1.

Förlust, se § 184.

d. *Lat.:*

1. *Assibilation:* *t-s*, *t-t* (ieur. t^s-*t*) = *ss* l. *s* (eft. lång stafvelse). — Ex. (**mit-tus*) *missus;* (**pot-sum*) *possum*. — Men *t-tr* = *str* : ex. *pedestris* (*pedet-*).

2. *Gutturalisering:* *t-l* (genom anticipering af tungans laterala ställning vid bildandet af *l*-ljudet) = *cl*. I det äldre språket egde ej denna förändring rum efter *s*. — Ex. ieur. suffix *-*tlo* = lat. *-clo*, *-clu* (*sæ-clu-m* l. *-culu-m̥*, § 160. c. 3, etc.); lat. *stlīs* l. *sclīs* l. *līs* 'tvist'.

e. *Got.:*

1. *Assibilation:* ieur. *t-s*, t^s-*t* = got. *ss* (l. *s* efter lång stam). — Ex. ags. *wissun* (got. *wissēdun*) för *u̯it-s-n̥t;* got. *us-vissa-* (part. af *viþ-an*) 'obunden'; *missa-dēþs* (jfr lat. *missus* ofvan) 'missgärning'; *un-veis* (**u̯īt*^{s}*-tos*) 'okunnig'.

2. Men ieur. t^s-*tr* = *str* : ex. *blōs-treis* (*blōt-an* 'offra') 'offrare'.

[210.] **Analogiförändring.** — Ex.: Gr. κέρατι (för -σι, 209. c. 2, efter κέρατος etc.). — Lat. *ēstis* (för *ēsis*, 209. d. 1, efter andra verbformer på *-tis*). — Got. *þ* (i st. f. *đ*), trots Verners lag: *varþ* 'blef' : 1 pl. *vaúrþum* (**vaúrđum* : ags. regelb. *wurdon*).

211. Ieur. *p*.

[212.] **Normalförhållande.** — Ieur. *p* = skr.-gr.-lat. *p;* got. *p* (eft. spirant), *f* (*ƀ* § 178. 2; *b* § 178. anm. 1). — Ex.:

pitár-	πατήρ	*pater*	*fadar* : 'fader'
upári	ὑπέρ	*super*	*ufar* : 'öfver'
—	—	*spuō*	*speiva* : 'j. spottar'
saptá	ἑπτά	*septem*	*sibun* (*ƀ*) : 'sju'

[213.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1.

b. *Gr.:*

1. *Assimilation:* π-μ = μ-μ. — Ex. ὄμμα (ὀπ- 'se') 'öga'.

2. *Förlust,* se § 184.

c. *Lat.:*

1. *Assimilation:* *p-m, p-n = mm, mn.* — Ex. *sup-er* : *sum-mus;* gr. ὕπ-νος : *som-nus* (jfr § 71. b) 'sömn'.

Genom assim. tror Brugmann *quīnque* hafva uppstått af **peṅqe*(?).

[214.] **Analogibildning,** — Ex.: got. *f* (i st. f. *ƀ*) trots Verners lag: *hof* 'hof' : 1. pl. *hofum* (**hoƀúm*).

215. **Ieur.** *gh*, *g̯h*.

[216.] **Normalförhållande.** — Ieur. 1. *gh*, 2. *g̯h* = skr. *gh;* gr. 1. χ; 2. φ; lat. 1. *h;* 2. *gu* (eft. *n*), *f* (anlj., *v* mell. vok.); got. 1. *ȝ*, *g* (§ 178. anm. 1); 2. (**ȝu̯*) *v.* — Ex.:

	skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
gh:	*stighnómi*	στείχω	—	*steíga* (*ȝ*) : 'j. (be)stiger'
	—	χανδάνω	*præ-hendō*	*-gita* : 'j. fattar'
g̯h:	—	νίφα 'snö'	*ninguit* 'det snöar'	*snaivs* 'snö'
	ghnánti 'de döda'	φόνος 'mord'	*-fendō* 'j. slår'	fht. *gundea* 'strid'
	gharmás 'glöd'	θερμός 'varm'	*formus* =	» *warm* =

[217.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1; deaspiration, § 181. b.

b. *Skr.:*

1. *Palatalisering:* ieur. *gh, g̯h* = skr. *jh* (senare *h*) före ĕ, ĭ, ə. — Ex. **g̯hen-mi* : *hanmi* 'jag slår, dödar'.

2. *Deaspiration:* *gh* före en stafvelse med aspirata = **g*, *j* enl. § 188. b. 1. — Ex. ieur. **ghe-g̯hón-e* : skr. *ja-ghā́n-a* 'han slog'.

Slutljudsförändring och förlust, se § 184.

c. *Gr.*:

1. *Palatalisering* med efterlämnad dental (§ 180. b. 2): ieur. *gh*, *g̑h* = ϑ före ĕ, ĭ. — Ex. skr. *gharmás* : gr. ϑερμός; skr. *hánmi* : gr. ϑείνω 'jag slår'.

2. *Delabialisering:* ieur. *g̑h* = gr. χ i förbindelse med υ. — Ex. skr. *laghús* (lat. *levis* 'lätt') : gr. ἐλαχύς 'ringa'.

3. χį = σσ, σ (ττ, τ), se § 148. a. 1.

4. *Förlust*, se § 184.

d. *Lat.*:

Förenkling: *gu* = *v* mellan vokaler; = *b* före *r*. — Ex. gr. νίφα : lat. ack. *nivem* 'snö' (jfr § 216; *nix* enl. § 180. b. 1).

e. *Germ.*:

Delabialisering: germ. *ʒu̯ = ʒ före *u*. — Ex. ieur. *g̑hen-* 'döda' : fht. *gundea* 'kamp'.

[218.] **Analogibildning.** — Ex.: Skr. *hatá* (för **ghatá*, **g̑hn̥-tó* : efter öfriga former med *ha-*); — gr. νίφει efter νίφω etc.

219. **Ieur.** *ĝh*.

[220.] **Normalförhållande.** — Ieur. *ĝh* = skr. (*jh*)*h*; gr. χ; lat. *h* (svagt och därför ofta utelämnadt i synnerhet före *į*); germ. *ʒ*, *g* (§ 178. anm. 1). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
hansás	χήν	(*h*)*ānser*	**gans* [1] : 'gås'
hima- 'frost, snö'	χιών 'snö'	*hiems* 'vinter'	—
váhāmi 'j. far'	ὀχέομαι =	*vehō* 'för'	*ga-viga* (*ʒ*) 'rör'

Anm. Skr. *jh* kvarlefver i *uj-jhitás* 'lämnad'.

[221.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.*: assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1; deaspiration, se § 181. b.

Anm. Skr. *h-t* (ieur. *ĝh-t*) = *g-dh* (§ 180. b. anm.) : **duh-tá*, *dugdhá* 'mjölkad'. Gr. χ = κ före surd, γ före sonant.

[1] Däraf spansk. *ganso*.

b. *Skr.:*

1. *Deaspiration: jh* (*h*) = *j* före stafvelse med aspirata. — Ex. *ju-há-va* (**jhu-jhā*) 'jag (göt) offrade'.

2. *Slutljudsförvandling och förlust,* se § 184.

c. *Gr.:*

1. *Deaspiration:* χ = κ före stafvelse med aspirata. — Ex. κέ-χυκα 'jag göt'.

2. κι̯ = σσ, σ (ττ, τ), se § 148. a. 1.

3. *Förlust,* se § 184.

d. *Lat.:*

ĝh = *g* i förbindelse med nasal eller *l*. — Ex. *māior* (för **mah-i̯ōr*, jfr skr. *mah-án* 'stor') : *māg-nus; trah-ō* : *trāgula* (för **trāglā*) 'spjut'.

[222.] **Analogibildning.** — Ex.: lat. *magis* efter *māgnus* (jfr d. ofvan).

223. **Ieur.** ***dh.***

[224.] **Normalförhållande.** — Ieur. *dh* = skr. *dh* (*h*); gr. ϑ; lat. *f* (som anlj., genom þ), *d* (midlj.), *b* (i förbind. med *r*); got. *đ*, *d* (§ 178. anm. 1). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got.
dhā- 'sätta'	ϑη- =	*fa-ciō* *con-dō*	(*ga*)-*dē-þs* 'gärning'
rudhirás	ἐρυθρός	*rubro-*	*rauda-* : 'röd'
dháyāmi	ϑηλάζω	*fēlō*	*daddja* : 'diar' (gr. tr.)

[225.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1; deaspiration, se § 181. 2.

Anm. Skr. *dh-t* = *ddh* (men jfr b. 1 nedan); gr. ϑ = τ före surd, δ före sonant.

b. *Skr.:*

1. *Deaspiration: dh* = *d* före stafvelse med aspirata. — Ex. *dá-dhāmi* (**dhe-dhā-*) 'jag sätter; men, genom återkastande af rotens aspiration före ändelse med *t* l. *th*, *dha-t-tas* etc.

2. *Slutljudsförvandling och förlust,* se § 184.

c. *Gr.:*

1. *Deaspiration:* θ = τ före stafvelse med aspirata. — Ex. τί-θημι (**thi-thē-*) 'jag sätter'.

2. θį = σσ, σ (ττ, τ), se § 148. a. 1.

3. *Förlust,* se § 184.

d. *Got.:* *-đ* = *-þ* som slutljud (§ 184. d) och före *s:* ex. *rauþ-s* 'röd', jfr § 224.

226. **Ieur.** ***bh.***

[227.] **Normalförhållande.** — Ieur. *bh* = skr. *bh* (*h*), gr. φ; lat. *f* (anlj.), *b* (midlj.); got. *ƀ*, *b* (§ 178. anm. 1). — Ex.:

skr.	gr.	lat.	got. (etc.)
bhrátar-	φράτηρ	*frāter*	*brōþar* : 'broder'
bhárāmi	φέρω	*ferō*	*baíra* : 'jag bär'
nábhas	νέφος νεφέλη	*nebula*	fht. *nebul* : 'moln, dimma'

[228.] **Aptering.** — Här är att märka:

a. *Gemens.:* assimilation af surd och sonant, se § 180. b. 1; deaspiration, se § 181. b.

Anm. Skr. *bh-t* = *bdh;* gr. φ = π före surd, β före sonant.

b. *Skr.:*

1. *Deaspiration:* *bh* = *b* före stafvelse med aspirata. — Ex. *ba-bhára* 'jag bar'.

2. *Slutljudsförvandling och förlust,* se § 184.

c. *Gr.:*

1. *Deaspiration:* φ = π före stafvelse med aspirata. — Ex. πέ-φευγα 'jag flydde'.

2. *Förlust,* se § 184.

d. *Got.:* *-ƀ* = *-f* som slutljud (§ 184. d) och före *s:* ex. *liuf-s* (genit. *liubis*) 'kär'.

229. **Ieur.** *qh*, *kh*, *k̂h*, *th*, *ph:*

De aspirerade tonlösa explosivornas förekomst i urspråket och senare utbildning äro bestyrkta af så få och

delvis osäkra exempel, att det kan vara tillräckligt att helt summariskt angifva följande allmänna förhållanden:

Ieur. *qh, kh, k̂h, th, ph:* i skr. *kh, th, ph* (*k, t, p* före aspirata l. *s* + asp.); i gr.-lat. behandlade som *g̮h, gh, ĝh, dh, bh* (lat. *k, t, p* efter *s*); i germ. behandlade som *q, k, k̂, t, p.* — Ex. skr. *nákhas*, gr. ὄνυξ (ξ för χς: gen. ὄνυχος), lat. *ūnguis* 'nagel', got. *-naglian* 'fästa'; skr. *vēt-tha*, gr. οἶσ-θα, *vidis-tī* 'du vet' (lat. 'såg'); skr. *phálam* ('fallen frukt'), gr. σφάλλω 'jag fäller', lat. *fallō* 'bedrager', got. *falla* 'faller'.

Anm. Skr. *skh* = *ch* före ieur. ĕ, ĭ: ex. skr. *chinadmi*, gr. σχίζω, lat. *scindō*, got. *skaida* 'jag splittrar, skiljer'.

II.

FORMLÄRA.

I.

ORDBILDNINGENS ALLMÄNNA PRINCIP.

230. **Utbildning medels sammansättning.** — Enligt en på språkanalys grundad åsikt, hvilken allt sedan Bopp varit tämligen allmänt, om än ej enhälligt, antagen, skedde den tidigaste utbildningen af indoeuropeiskans ord och former, i korthet framställd, på följande vis. Urspråket började sin tillvaro med vissa mycket enkla [1] och i vanlig mening oböjliga, språkelement, hvilka vi benämna **rötter**, och hvilka vi väl måste tänka oss såsom varande i allmänhet till sin upprinnelse reflexljud af vissa sinnesintryck. Dessa rötter, eller språkliga urceller, som voro af två slag, verbal-rötter, angifvande något yttre intryck, såsom af ljud, rörelse etc., eller ortpåvisande pronominalrötter, utbildades sedan på flerahanda vis medels sammansättning, isynnerhet af verbrötter med pronominalrötter (s. k. »stamändelser»), samt därmed ofta sammanhängande akcentskifte och formväxling, till **ordstammar**, som voro uttryck för nya med dem förenade begrepp, och som vidare kunde utbildas på samma vis. Ordstammarne slutligen utbildades medels tillfogade »böjningsändelser» (väl för det mesta pronominalrötter) och därmed ofta sammanhängande akcent- och formväxling till skilda **böjningsformer**, angifvande ordens speciella användning i satsen.

Följande är härvid att iakttaga rörande ordens ofvanstående grundelement: rötter, stamsuffix och böjningsändelser.

[231.] **Rötter.** Vid jämförelse mellan flera släktord i samma språk finner man lätt ett för dem alla gemensamt,

---

[1] Enligt äldre mening blott enstafviga, enligt några nyare forskares mening både en- och tvåstafviga.

om ock ofta till formen något växlande element, som bär deras grundbetydelse, såsom t. ex. *bind-* (*band-*, *bund-*) för *binda*, *bindning, bindel, band*, *banda*, *bandage*, *bunden*, *förbund*; θη (τι-, θε-, θο-) för τί-θη-μι 'sätter, lägger' θέ-σις 'sättande', θη-κε 'låda', θη-σαυρός 'skatt', θο-μός 'hop' : etc. Det är detta begreppscentrum vi kalla ordens rot (= verbrot). Såtillvida är emellertid roten endast en abstraktion, som den ej förekommer använd i och för sig; och vi kunna därför ej heller tala om själfständiga rötter hvarken i de indoeuropeiska tungomålen, eller i deras moderspråk, sådant det utbildats före sin upplösning i skilda dialekter, utom villkorligt i de få fall, där dylika språkelement verkligen förekomma självständigt använda och motsätta sig vidare analys (jfr § 236). Än mer, äfven med antagande för öfrigt af rotteoriens riktighet, få dock helt säkert de med språkanalysens tillhjälp framkonstruerade indoeuropeiska rötterna ingalunda anses såsom i hvarje fall — om ens i något — identiska med vår språkfamiljs urrötter. De kunna nämligen själfva vara olikartade ombildningar af äldre språkformer, vare sig enkla eller sammansatta. Indoeuropeiskan, möjligen själf en gång en gren af en större familj, har i alla händelser otvifvelaktigt undergått en utveckling sträckande sig genom långa tidehvarf, och det torde vara lika osäkert att anse dess »rötter» för urrötter, som om vi t. ex. af brist på historiska bevis för det oriktiga däri skulle anse svenskans *il-* (väl ieur. **ei-* 'gå' + intensivbildande *l*) af *ila, ilning* etc., eller *blif-* (*be* + *lif-* = skr. *lip-* 'häfta vid') af *blifva* (got. *bi-leiban*), *blifvande*, *blefven* etc., såsom urrötter. Försök hafva i själfva verket gjorts, och ej alldeles utan framgång, att än vidare analysera, eller på annat vis som deriverade förklara, vissa s. k. indoeuropeiska rötter [1].

[1] Se i detta fall isht Perssons *Studien zur Lehre der Wurzelerweiterung und Wurzelvariation* (Ups. Univ. årsskr. 1891).

[232.] **Stam- och böjningssuffix.** Ordens s. k. stam- och böjningssuffix (l. ändelser) antagas äfven de, såsom ofvan antydt, en gång hafva varit självständiga språkelement, väl hufvudsakligen pronominalrötter (hvilka man med största säkerhet trott sig igenkänna i vissa personaländelser). Äfven med antagande af denna teoris riktighet på det hela, får man likväl ej förbise, att åtskilliga s. k. ieur. suffix kunna hafva erhållit sin form dels genom falsk analogibildning [jfr skr. *-nī* i *pát-nī* efter *takṣṇ-ī* etc. (§ 282. ex.), tysk. *-ner* i *Bild-ner* efter *Gärtn-er*, fr. *-tier* i *bijou-tier* efter *lait-ier* etc.], dels genom fördunkling af äfven självständigt använda ord [jfr eng. *-ly*, fr. *-ment*, tysk. *-heit* = resp. *like*, lat. *mente,* fht. *heit* (got. *haidus* 'art'); tysk. *Adl-er* = *Adel-tar;* sv. *hand-ske* = t. *Hand-schuh; stackare* = *staf-karl:* etc.], och dels slutligen genom sammansättning af tvenne eller flera suffix (*-tro* = *ter-o* etc.)

Ordstammarna äro så till vida mindre en abstraktion än ordrötter, som de oftare förekomma enbart använda (näml. *ā-*, *ī*-st:r i nom.; och flera stammar i vok., i nom.-ack. neutr., i 2 imperat. etc.).

[233.] **Analogibildning.** Ingalunda får antagas, att den indoeuropeiska ordbildningen i hvarje enstaka fall skett genom sammansättning på ofvan beskrifna vis. Säkert är nog tvärtom, att, äfven om detta tillvägagående utgjort språkbildningens första steg, skapades dock redan tidigt nya ord helt fritt i analogi med de äldres form, ett bildningssätt, hvilket småningom blef det härskande och jämte ordens fonetiska förvandlingar fortgick utan allt afseende på ordelementens självständighet, såsom detta sker ännu i dag.

I jämbredd härmed skedde tillika genom analogibildning många öfverflyttningar (vare sig genomgående eller för vissa kasus) från en stamform till en annan; och dylika omflyttningar hafva sedan i dotterspråken fortgått i stor

skala både af urärfda och af nybildade ord. Dotterspråken föredrogo nämligen ofta hvar sina former, hvilka drogo andra med sig, så att vissa indoeuropeiska suffix blifvit starkt utbredda i vissa bland dotterspråken, medan de i andra förlorat sin alstringskraft, eller äfven utdött. Sanskrit t. ex. gjorde ieur. *-tama* regelbundet till sekundärt superlativsuffix, medan grekiskan förlorade det; sanskrit och grekiskan visade förkärlek för ieur. *-ti*, som i latinet vann utbredning blott i förbindelse med *-ōn* (*ti--ōn*); ieur. *-tar* behöll i sanskrit, grekiska och latin sin alstringskraft, men ej i germanskan; adjektiv blefvo i germanskan efter bestämda artikeln, och vanligtvis som substantiv, *n*-stammar. Följden af alla dessa omflyttningar och nybildningar har ock blifvit den, att ursprungligen identiska ord i dotterspråken mycket ofta skiljt sig med hänsyn till sina suffix, och att samma begreppskategorier där ofta uttryckas medels olika bildningar.

234. **Afvikande åsikter.** — Den ovisshet, som i själfva verket omgifver språkets tidigaste utbildning, och som svårligen kan anses vara alldeles undanröjd genom ofvan anförda sannolika teori, har gifvit upphof åt åtskilliga andra, långt mindre gynnade, teorier. Sålunda har man t. ex. yrkat, att urspråket från början egt en sammansatt flexivisk form (Fr. v. Schlegel och andra); att orden spontant utvecklat vissa bildningselement utan självständig tillvaro, hvilka dock senare, genom att skiljas från orden, erhållit sådan såsom pronomina (Steinthal); att alla, eller nästan alla, stamsuffix äro härledda från personändelsen *-ant(i)*, själf ett demonstrativum (Benfey); att både stam- och böjningssuffix (till sin natur oskiljbara) genom adaption utbildats ur några få demonstrativrötter (Ludwig); m. m.

II.

NOMINALSTAMMAR.

235. Man indelar nominalstammarna, enligt vetenskapens analys, uti trenne klasser, nämligen:

A. *Rot- eller enstafviga stammar,* hvilka utgöras antingen af en verbrot, eller af enstafviga former, hvilka ej låta sig vidare upplösas i skilda element.

B. *Afledningsstammar,* sådana förnämligast flerstafviga stammar, hvilka äro sammansatta af en verbrot och ett eller flera suffix. Man indelar ofta de afledda stammarna, efter indiskt föredöme, uti *primärstammar,* som bildats af verbroten och ett primärsuffix, och *sekundärstammar,* som bildats af de förra medels sekundära suffix. Då emellertid ingen sträng gräns kan uppdragas emellan primär- och sekundärsuffix, så till vida som flertalet suffix genom analogibildningens inflytande fått både primär och sekundär användning, utan att man ens alltid kan urskilja den ena från den andra, behandlas dessa suffix här tillsamman.

C. *Reduplikationsstammar,* som bildas genom upprepande af en rot eller nominalstam.

D. *Sammansättningsstammar,* som bildas af två eller flera till en sammanfogade, syntaktisk ihophörande, stammar (eller ord).

Dessa olika stambildningar beskrifvas nedanföre.

A. Rot- eller enstafviga stammar.

236. **Rot- eller enstafviga stammar** (hvaraf en del vid böjningen undergingo afljudsförändringar, en del ej) voro af två slag: a) *självständiga,* hvilka med skiftande bety-

delse förekommo självständigt använda; b) *osjälfständiga*, hvilka med (akt. l. pass.) participbetydelse användes blott i slutet af komposita. Båda slagen kvarlefde i skr.-gr.-lat., om än flera enstafviga stammar där öfverfördes till afledningsklassen; i got. däremot kvarlefde de förra blott undantagsvis i vissa kasus, och de senare ej alls. — Ex.:

a. (självst.): skr. *mūṣ-* (blott en gång, nom. pl. i Rig-Veda, eljes alltid afledd stamm, *mūṣa-* etc.), gr. μῦς-, lat. *mūs-*, fht. *mūs-* (i vissa kasus): m. 'råtta'; — skr. *pad-*, gr. πόδ- lat. *pĕd-*, got. *fōt-* (i ack. *fōt-u*, *-uns* = *fōt-m̥*, *-n̥s* § 123; eljes, efter ackusativformen, *u*-stam, nom. *fōtu-s* etc.): m. 'fot'. — b. (osjälfst.): skr. *-yuj-* (ex. *manō-yúj-* 'tankeförenad'), gr. -ζυγ- (ὁμό-ζυξ 'samman-okad, förenad'), lat. *-jug-* (*con-jux* 'make, maka'); — skr. *-sad-*, lat. *-sid-* (*præ-se-s*, gen. *-sid-is*) 'sittande'.

B. **Afledningsstammar.**

Allmän öfversikt.

237. **Stamsuffixen.** — Dessa kunna med hänsyn till sin form indelas i tvenne stora klasser:

I. *Vokalsuffix*, som utgjordes af eller slutade på *-o*, *-i*, *-u*, eller *-ā*, *-ī*.

II. *Konsonantsuffix*, som slutades på konsonant, hufvudsakligen *-r*, *-n*, *-s*, eller dental.

Anm. Ieuropeiskans stamsuffix omflyttades ofta, såsom redan antydts (§ 233), i dotterspråken på flerahanda vis.

238. **Suffixafljud.** — Indoeuropeiskans stamsuffix voro vid stammarnas böjning underkastade vissa afljudsväxlingar, hvilka väl ursprungligen alltid stodo i sammanhang med ordens betoningsväxling, ehuru detta sammanhang numera låter sig påvisas blott för konsonantstammarna. Den närmare redogörelsen för denna växling tillhör böjningsläran. Här må dock dess allmänna natur angifvas.

Suffix-afljudet föll under den i § 46 uppställda allmänna afljudslagen sålunda, att suffixvokalen (den sista, om suffixet hade mera än en) enligt sin natur kunde vid böjningen variera inom där angifna serier. Med denna variation kan naturligen tvekan uppstå, om hvilkendera vokalen som skall anses vara den normala och därmed om stammarnas rätta uppställande, detta så mycket mera då förhållandet mellan form och betoning i flera fall är outredt. Också råder i detta fall ej alltid enighet. Här uppställas, enligt det allmännaste bruket, vokalstammarna med hänsyn till suffixens form i nominativ sing., och konsonantstammarna med hänsyn till suffixens förmodade grundform enligt § 46.

De sålunda antagna stamklasserna med deras suffixafljud äro följande:

Stammar:	Suffixafljud:
på *-o*	*e*, *o*
» *-i*	*ei*, *oi*, *i*
» *-u*	*ei*, *ou*, *u*
» *-ā*	*a*, *ā*
» *-ī*	*iē*, *ī*
» *-e* + kons't	*ĕ̄*, *ŏ̄*, (*e*[1]) + kons't
» *-nt*	*nt*, *n̥t*.

Anm. De indoeuropeiska suffixafljuden återspegla sig trognast i sanskrit. I de öfriga språken hafva de i väsentlig mån utjämnats, om än grekiskan bevarat flera spår däraf

239. **Substantiv och adjektiv.** — Någon ursprunglig formskillnad mellan substantiv och adjektiv fanns ej. Ett adjektiv var i själfva verket till sitt ursprung ett nomen ställdt i apposition med ett annat nomen och därför antagande dess genus och kasus. Adjektiv användes äfven fritt i olika genus som substantiv.

240. **Genus.** — Indoeuropeiska suffix, som ej slutade på lång vokal, bildade både maskulin- och neuterstammar, några af dem (de på *-i*, *-u*, *-ter* i släktord, *-es*) äfven fe-

---

[1] D. v. s. eventuel vokalförlust och vokalisering af *i̯*, *u̯*, *r*, *l*, nasal.

mininstammar. De som ej själfva kunde tjäna som feminsuffix, blefvo sådana genom förvandling af *-o* till *-ā* (stundom *-ī*), eller eljes genom ett till deras svaga form suffigeradt *ī*.

Detta ursprungliga förhållande mellan suffixform och genus blef trognast bevaradt i sanskrit, hvaremot det i de öfriga språken på flerfaldigt vis rubbades.

241. **Suffixens inverkan på stambetydelsen.** — Så till vida som suffixets ursprungliga natur och betydelse äro ovissa, kan ej heller detsammas ursprungliga förhållande till stambetydelsen med säkerhet bestämmas. Genom ständiga öfverflyttningar blef äfven detta förhållande så fördunkladt, att det svårligen ur stammarnas kända betydelser låter sig mera allmänt utrönas. Väl användes åtskilliga suffix företrädesvis — någon gång nästan uteslutande — i förbindelse med någon viss begreppskategori, såsom *-ter* med släktnamn eller nom. agentis, *-bho* med djurnamn, *-i̯o* (neut.), *-i̯ā*, *-nā*, *-tā*, *-tā(ti)*, *-tu̯o* (neut.), *-ti*, *-es* med nom. abstracta, *-i̯as*, *-(t)ero* med komparativer, *-isto*, *-tm̥mo* med superlativer, *-nt*, *-meno* med presens- och futur-particip (det förra i akt., det senare i med. och pass.), *-vent* med perfektparticip, *-to*, (*-no*) med passivparticip för slutad eller möjlig handling: o. s. v. Men flertalet suffix användes dock, utan markerad olikhet, i stammar med mer eller mindre växlande och för olika stamformer ofta sammanfallande begreppsnyanseringar.

Detaljregler och exempel.

I. **Vokalsuffix** (jfr § 237. I.).

242. **Ieur. suffix på *o*.** — Dessa suffix voro antingen a. *enstafviga* (*-o*, kons't + *o*; två kons'ter + *o*); eller b. *tvåstafviga.* Rörande den fonetiska behandlingen af dessa suffix i dotterspråken hänvisas till ljudläran. Här erinras blott om följande allmänna regel: ieur. *-o* = skr. *-a*; gr.

-o; lat. *-o* l. *-u* (§ 81. 2. a)[1], som stundom bortföllo (§ 59 a); got. *-a*, hvilket bortföll som slutljud och före *s* (§ 59 b).

Rörande öfverflyttningar mellan olika stamklasser erinras om hvad som är sagdt i § 233.

De särskilda suffixen följa.

a. Enstafviga *o*-suffix.

243. **-*o*:** Detta, det vanligaste af alla suffixen, bildade mask.- och neut.-stammar med skiftande funktionsbetydelse, nom. actionis (mest med rotbetoning), nom. agentis (mest med suffixton) m. fl. Det kvarlefde i alla dotterspråken och vann i synnerhet i skr. genom analogibildningar stor utbredning. — Ex.[2]: skr. *ján-a-* n., gr. γόν-ο- m.: 'födsel'; skr. *vŕk-a-,* gr. λύκ-ο-, lat. *lup-u-* (*-o-* 242), got. *vulf-a-* (nom. *wulf-s* 242): m.[3] 'varg'; — skr. *yug-á-,* gr. ζυγ-ό-, lat. *iug-u-,* got. *juk-a-* (nom. *juk*): n. 'ok'; — skr. *aṅk-á-*, gr. ὄγκ-ο-, lat. *unc-u-*: m. 'hake'; — skr. *náv-a-*, gr. νέ-ο-, lat. *nov-u-*, (got. *niu-ja-* = skr. *náv-ya-*): 'ny'.

244. **-*io*** (*-i̯o* § 47. 4): Bildade gerundivstammar med rotbetoning och adjektivstammar af olika slag (isht sekundära relationsadjektiv.) Dessa stammar användes äfven ofta (enl. § 239) i olika genus som substantiv (i neutr. och f. då vanligen som abstrakta), en användning som i germ. blef den enda för sekundärstammar. Rörande suffixets behandling i gr. och got. se §§ 148 och 59 b. — Ex.[4]: skr. *ján-ya-* (af *jan-* 'föda') 'gi-gn-endus, som skall födas; -född'; m. 'fader(?)'; (adj. af *ján-a* 'varelse, släkt') 'gen-tilis, till-

---

[1] I det följande angifves det klassiska *u*-ljudet. [2] I exemplen angifves den teoretiska stamformen utan nominativändelse (nominativformen undantagsvis i parentes). [3] Genus angifves sålunda blott en gång, när lika för alla de anförda orden. [4] Då det för denna öfversiktliga framställning blefve för vidlyftigt att i hvarje fall angifva stammarnas ursprung och olika betydelser, göres detta här blott exempelvis och en gång för alla. Också komma i allmänhet blott till sin bildning parallela former att jämföras.

hörande ett släkte eller folk'; m. 'gemene man; brudsven' (= 'släkting', f. *-yā* 'brudtärna'; 'fröjd?'); n. 'släkte, stam, folk'; 'gr. γεννα-ῖο- (af γέννα = *γεν-ja f. 'släkt') 'af (god) släkt, medfödd'; lat. *gen-iu-* (af *gen-* 'föda') m. 'skyddsande' (urspr. ss. vakande öfver födseln, eller möjligen 'den naturfödde'), 'ande'; *in-gen-iu-* n. 'medfödd egenskap, natur, snille'; got. *kun-ja-* n. (nom. *kuni* § 59. b) 'släkt'; — skr. *yáj-ya-*, gr. ἅγ-ιο- 'venerandus, ärevördig, helig'; — skr. *mádh-ya-*, gr. μέσ(σ)ο- (*μεϑ-ἰο-), lat. *med-iu-*, (isl. *miđ-ja* f. 'midtel'): 'mellanliggande'; — got. *brūk-ja-* 'brukbar'; *haírd-ja-* (nom. *haírd-ei-s*) m. 'herde'; *har-ja-* (nom. *har-ji-s*) 'här'.

245. *-u̯o* (*-uu̯o* § 47. 4): Bildade substantiv och adjektiv af växlande betydelse. Rörande suffixets fonetiska behandling i gr. se resp. § 152, 153. b; och i got. § 59. b. — Ex.: skr. *áç-va*, gr. ἵπ-πο- (§ 153. b. 2), lat. *eq-uu-* (*-uo-*), got. *aíh-va-* (i *aíhva-tundi* 'törne'?): m. 'häst'; — skr. *vidhá-va-* m. 'änkling' (f. *-vā* 'änka'); gr. ἠίϑε-ο- (-ϝο-) 'ledig'; lat. *vid-uu-* 'tom, borttagen' (f. *-ua* 'änka'); [got. *n*-stam: *vid-uv-ōn-* f. 'änka']; — skr. *ūrdh-vá*, gr. ὀρϑ-ό- (-ϝο-), lat. *ard-uu-*: 'upprätt' (lat. också 'brant, svår'); — skr. *jī-vá-* lat. *vī-vu-*, got. *qi-va-* (nom. *qi-u-s* 'lefvande').

246. **-ro** (*-r̥ro* § 47. 4). Bildade subst. (isht konkreta) och adj.; primärstammarna mestadels oxytona. — Ex.: skr. *áj-ra-*, gr. ἀγ-ρό-, lat. *ag-ru-* (nom. *ager* § 59. a), got. *ak-ra-*: m. 'åker'; — skr. *rudh-i-rá-*, gr. ἐρυϑ-ρό-, lat. *rub-ru-* (nom. *ruber*): 'röd'; [isl. *rođ-ra* f. 'blod']; — skr. *vī-rá-*, [gr. ἥρω- = *ϝη-ρο-ϝο-?], lat. *vi-ru-* (nom. *vir*), got. *vaí-ra-* (nom. *vaír* § 163. d): m. 'man, hjälte'.

247. **-lo** (*-l̥lo*): Bildade mest primära nom. agentis och instrumenti, samt sekundära diminutiv (som dimin.-suffix mycket produktivt i lat.-germ.); *-lo* i skr. ofta *-ro* enl. § 159; i lat. ofta *-ulo* enl. 160. c 3. — Ex.: skr. *sthū-lá* (l. *-rá*) 'stark', gr. στῦ-λο- m. 'stod, pelare', [jfr got. *stō-la-* m. 'stol']; — gr. πῖ-λο- m. 'filt', lat. *pi-lu-* m. 'hår';

skr. *túm-ra-* 'stark, svällande', lat. *tum-ulu-* m. 'hög', isl. *þum-ala-* (nom. *þumall*) m. 'tumme'; — dim.: lat. *cat-ulu-* m., *filio-lu-* m., *frīgidu-lu-* etc.; (got. med öfvergång till *n*-st.: *magu-la-n-* m. 'liten gosse', *mavi-lō-n-* f. 'liten flicka' etc.)

Anm. 1. Lat.-got. ofta resp. *-s-lo*, *-s-la* (*s* väl af annan ändelse): got. *hun-sla-* n. 'offer'.

Anm. 2. Lat. har ofta *-li* och got. *-ila* för *-lo*: Ex.: lat *sim-ili-* (**sem-l̥le-*, gr. ὁμ-αλό-) 'lik'; got. *mik-ila-* (gr. μεγά-λο-) 'stor'.

248. **-no** (*-n̥no*): Bildade företrädesvis oxytona verbalnomina (bland dem pass. particip, en bildning som i skr. vann utbredning). — Ex. skr. *pūr-ṇá*, *prā-ṇa-* (*ṇ* § 171. a. 2) 'fylld, full'; gr. *πολ-λο- i πολ-λοί 'flera', lat. *plē-nu-*, got. **ful-na-*, *ful-la-* (nom. *full-s*): 'full'; — skr. *svápna*, gr. ὕπ-νο-, lat. *som-nu-* (§ 71 b), isl. *svef-na-*: m. 'sömn'; — pass. part. i skr. *bhin-ná-* 'klufven', *di-ná-* 'bunden'.

Anm. Skr.-lat. ofta *-s-no* för *-no*.

249. **-mo** (*-m̥mo*): Bildade nomina af olika funktion, bland dem ofta ordningsadjektiv och superlativer. I germ. utbildades alla *mo*-stammar till *n*-stammar. — Ex. skr. *dhū-má-* 'm. 'rök, dunst' gr. θυμό- m. 'lidelse', lat. *fūmu-* 'rök', fhd. *tuo-ma-* m. 'dunst'.

Anm. Gr. stundom σ-μο-, τ-ηο-, got. *t-ma-*.

250. *-k̂o*: sällsynt. Ex. skr. *yuva-çá-* 'ung', lat. *juven-cu-* m. 'ungtjur', got. *jug-ga-* 'ung'.

251. **-to**: Detta lifskraftiga suffix bildade merändels oxytona passivparticip för fullbordad eller möjlig handling och därmed sammanhängande substantiv; äfven (utom i lat.) superlativ efter komparativsuffixet *-is* (*is-to*), samt slutligen substantiv af olika funktionsbetydelse. — Ex. skr. *cru-tá-*, gr. κλυ-τό-, lat. *in=clu-tu-*: 'hörd, berömd'; got. *hliu-þa-* n. 'hörande, uppmärksamhet'; — skr. *mr̥-tá-* 'död', gr. μορ-τό- 'dödlig', lat. *mor-tu-* 'död', fht. *mor-da-* [got. *maúr-þ-ra-*] 'mord'; — skr. *ma-tá-* 'tänkt', gr. αὐτό=ματο- 'frivillig', lat. *com=men-tu-* 'inbillad', got. *mun-da-* 'tänkt';

skr. *stṛ-tá-*, gr στρω-τό-, lat. *strā-tu-*: 'strödd, utbredd'; skr. *svád-iṣ-ṭha-* (aspirationen i skr. af oviss uppkomst), gr. ἥδ-ισ-το- got. *sut-is-ta-*: 'sötast'; etc. se § 265.

Anm. Lat. ersatte superlativsuffixet *-is-to-* med *-issimo-*; och got. participsuffixet *-to* med *-eno*, *-ono* (§ 258—9) utom i afledda verb och præteritopræsentia.

252. ***-bho***: Sällsynt: som sekundärsuffix ofta bildande djurnamn. — Ex: skr. *ṛṣ-a-bhá* m. 'tjur'; gr. ἔλα-φο- m. 'hjort'; got. *ubila-ba-ondt*'.

253. ***-tu̯o*** (*-tu̯u̯o*) af *tu* + *o*: Sällsynt utom i skr., där det förekom dels i några primära paroxytona gerundivstammar, och dels mera ofta i oxytona sekundärbildningar (neutr. abstrakta). — Ex.: skr. *kárt-va-* (*v* vanl. = *u*) 'faciendus'; *deva-tvá-* n. 'gudomlighet', *amṛta-tvá-* n. 'odödlighet'; lat. *Fā-tuu-* m. 'spåman'; got. *vaúrs-tva-* n. 'verk'; *þiva-dva-* n. 'träldom'.

254. ***-tr-o***, ***-tl-o*** (*-tṛro*, *-tḷlo*), af *ter* + *o*: Bildade företrädesvis neutrala verktygs- och ortsnamn, vanligen med rotbetoning. Ieur. *-tlo* = lat. *-clu* l. *-culu*, se § 209. d. 2, 160. c. 3. — Ex.: skr. *bharí-tra-* n. 'arm', gr. φέρε-τρο- n. 'bår', lat. *fer-culu-*, n. 'bår'; — skr. *vahí-tra-* n. 'skepp', lat. *vehi-culu-* n. 'fordon'; — got. *smaír-þra-* 'smör'; — skr. *pá-tra-* n. 'hölje, kärl', got. *fō-dra-* n. 'skida'.

255. ***-tno*** (*-tṇno*): Bildade sekundära tidsadjektiv. Ej säkert påvisadt i gr.-got. — Ex.: skr. *pra-tná-* 'föregående' (i tid), *divā́-tana-* 'duglig'; lat. *diū-tinu-* 'långvarig', *prīs-tinu-* 'åldrig'.

256. *-sk̂o* (germ. också *-i-sko*): Sällsynt (hufvudsakligen i fem.-stammar). Skr. *-ccha* § 166. a. 4. — Ex. skr. *mlē-chá-* m. främling; gr. δί-σκο- m. 'skifva'; fht. *wun-sca-* m. (skr. *vāñ-chā-* f.) 'önskan'; — got. *þiud-iska-* 'folklig'.

b. Tvåstafviga *o*-suffix.

257. ***-(t)ero***, ***-(t)oro***: Bildade komparativstammar, motsvarande superlativstammarna på *-(t)(m̥)mo* [§ 249, 263]. I skr.-gr. blef *-tero* det vanliga sekundära (obetonade) komparativsuffixet bredvid det primära *-i̯es* (*ii̯es*). — Ex.: skr. *úp-ara* (af *úpa* 'mot, på') 'närmre' ('undre', i Avesta 'öfre'), gr. ὕπ-ερο- 'mortelstöt, dörrklapp', lat. *sup-eru-* 'öfre', [got. *uf-arō* 'öfver']; — skr. *áp-ara-* 'af-

lägsnare, senare', [ags. *af-eran-*, *eaf-oran-* m. 'efterkommande, barn']; — skr. *ka-tará-*, gr πό-τερο-, lat. *u-ter(u)-*, got. *hva-þara-*; 'hvilkendera'; — skr. *án-tara-* 'inre', gr. ἔν-τερο- n. 'inelfvor', [lat. *in-ter-ior* 'inre']; — skr. *āmá-tara-*, gr. ὠμό-τερο-: 'råare'; — skr. *çúci-tara-* 'klarare'; — gr. γλυκύ-τερο- 'sötare'.

Anm. Stundom förbundos primära och sekundära komparativsuffix till ett, såsom i gr. ἀρ-ισ-τερό- 'bättre'; fht *win-is-tara-* 'vänster'; etc.

258. ***-eno***: Bildade stammar af olika funktionsbetydelse, oftast med betonad rot. Vanlig i skr.; sällsynt i gr.-lat. — Ex.: skr. *ád-ana-* n. 'ätande'; *kar-aṇá-* 'verksam'; — got. *fulg-ina-* 'dold'; — skr. *dāna-* (**dā-ana-*), lat. *dōnu-*: n. 'gåfva'; — skr. *sthāna-*, gr. *στηνο-: 'stående'.

259. ***-ono***: Bildade företrädesvis oxytona presens- och aoristparticip (i skr. äfven med.- och pass.-partic.) Vanlig i skr.; sällsynt i gr.-lat. — Ex.: *kr-āṇá-* 'verkande', gr. Κρ-όνο- 'Kronos'; — skr. *juṣ-āṇá*, got. *kus-ana-*: 'smakande'; skr. *īṣ-āṇá-* 'egande, härskande', fht. *eig-ana-* 'egen'.

260. ***-m(e)no*** (*-mno*), ***-mono*** (obetonade): Bildade med. och pass. presens- och futurparticip af verbala *o*-stammar (i gr. äfven af andra verbst:r). I lat. sällsynt, utom i 2 pl. perf. *-inī* (sc. *estis*); i got. ej funnet. — Ex.: skr. *bhára-māna-*, gr. φερό-μενο-: 'bärande'; skr. *bhotsyá-māno-*, gr. πευσό-μενο-: 'skolande beakta'; gr. τιθέ-μενο- (skr. *dadh-āna-*): 'sättande'; — lat. *legi-minī* = λεγό-μενοι: 'läsande' (sc. 'I ären').

261. ***-ino***: Sällsynt, utom i gr. (saknas i germ.) — Ex : skr. *dákṣ-iṇa-* 'höger'; — gr. φήγ-ινο-, lat. *fāg-inu-*: 'af bok(träd)'.

262. ***-īno***: Bildade artsnomina m. m. — Ex.: lat. *haed-īnu-*, got. *gait-ein(a)-* 'getartad'; lat. *su-ī-nu-* m., got. *sv-eina-*, n. 'svin'; — skr. *apāc-īna-* 'bakom belägen', gr. ἀγχιστ-ῖνο- 'närbelägen'; — lat. *div-īnu-* etc.; got. *gulþ-eina-* 'gyldene' etc.

Anm. I germ. bildade *-īno* ofta diminutiv.

263. *-t-m̥mo* (jfr *-m̥mo*): Bildade superlativstammar, motsvarande komparativstammarna på *-(t)ero* [§ 257]. Sällsynt utom i skr., där det regelbundet blef sekundärt (obetonadt) superlativsuffix, samt i lat. (där försvagadt till *-timo -simo*, *s* af oviss uppkomst: § 62. anm.). — Ex.: skr. *án-tama-*, lat. *in-timu-*: 'innerst'; — skr. *çúci-tama* 'klarast', *sát-tama* 'bäst' etc.; — lat. *ul-timu-* 'sist', *maximu-* (*mac-simu-*) 'störst', *-alt-is-imu-* 'högst' etc.; (got. *n-* st. *af-tuma-n-* 'efterst').

264. *-m̥nto*, af *-men* + *-to*· Sällsynt utom i lat.-gr., där det vann utbredning. — Ex.: skr, *çrṓ-mata-* n. 'berömdhet', fht. *hliu-munta-* m. 'rykte'; — gr. ὀνό-ματο-[1] n. 'namn', lat. *cōgnō-mentu-* n. 'tillnamn'; — gr. σώ-ματο- (af σῶμα 'kropp', jfr[1]); — lat. *argu-mentu-* n. etc.

265. ***-isto***, af *-is* (komp.-suff. § 293) + *-to* (§ 251): Bildade superlativstammar, motsvarande komparativstammarna på *-i̯es* (*ii̯es*), § 293. Skr. har *-iṣṭha* (ling. *ṣṭh* enl. § 166. a. 3, 180. 3; men aspirationens uppkomst oviss). I lat. ersattes *-is-to* af *-is-simo*. I got. visar sig *-ista* l. *-ōsta*, det senare väl af adverb på *ō*. — Ex. skr. *svād-iṣṭha-*, gr. ἡδ-ιστο-, got. *sut-ista-*: 'sötast'; — skr. *máh-iṣṭha-*, gr. μέγ-ιστο-, [lat. *maximus*, *x* = *c-s*]: 'störst'; — got. *haú-ista-* 'högst', *arm-ōsta-* 'armast'.

266. *-i̯qo*, *-ūqo*, *-aqo* sällsynta.

267. **Ieur. suffix på *-i*.** — Dessa suffix voro antingen a. *enstafviga* (*-i*; kons't + *i*); eller b. *tvåstafviga;* samt mask., neutr. eller fem. Om ieur. *-i* i dotterspråken se § 77—79.

Rörande omflyttning mellan olika stamklasser erinras om hvad som är sagdt i § 233. Särskildt märkes här, att öfverflyttning till *i*-klassen var rätt vanlig i skr.-lat., samt att å andra sidan flera *i*-stammar öfvergingo till *ī*-stammar.

De särskilda suffixen följa.

---

[1] I plur.-formerna ὀνόματα, ὀνομάτων; ὀνοματ- genom falsk analogi, som om ὀνόματ-α; ὄνο-μα för *ὄνο-μn̥.

a. Enstafviga *i*-suffix.

268. ***-i***: Bildade stammar af olika funktionsbetydelse. — Ex.: skr. *ávi-*, gr. *ὄϊ-*, lat. *ov-i-*: m. f. 'får'; — skr. *=jān-i-*, got. *qēn(i)*: f. 'kvinna'; — skr. *áh-i-*, gr. *ἔχ-ι-*, lat. *angu-i-*: m. (f.) 'orm' (gr. 'huggorm'); — skr. *v-i-*, lat. *av-i-* (m.) f. 'fågel'; — skr. *çúc-i-* 'strålande'; — lat. *grand-i-* 'stor'; — got. *hug-i-* 'håg'; (adj. i germ. förväxlade med *i̯o*-st:r).

269 ***-ri*** (*-r̥ri*), ***-li*** (*-l̥li*): Sällsynta utom i lat. — Ex.: skr. *áç-ri-* f. 'skarp kant', gr. *ὄκ-ρι-*, *ἄκ-ρι-* f. 'spets', lat. *oc-ri-* m. 'bergsspets'; — gr. *ἴδ-ρι-* 'kunnig', got. *vit-r(i)-* 'vis'; — lat *fidē-li-*, *militā-ri-* etc.

270. ***-ni*** (*-n̥ni*): Bildade stammar af olika betydelse (i skr.-germ. flera fem. abstr.) — Ex. skr. *çró-ṇi-* m. f. 'höft, bakdel', gr. *κλό-νι-* f. 'rumptång', lat. *clū-ni-* m. f. = skr., isl. *hlau-ni-* 'höftben'; — skr. *ag-ní-* m., lat. *ig-ni-* 'eld'; — skr. *çrē-ṇi=*, got. *hrain-i-* 'ren'.

271. ***-mi***: Sällsynt. — Ex. skr. *kṛ́-mi-*; (af annan rot) *ἕλ-μι-* f., lat. *ver-mi-* m., fht. *wur-mi-*: 'mask'.

272. ***-ti***: Bildade företrädesvis (primära) fem. nom. actionis (äfven mask. nom. agentis) med svag obetonad l. betonad rot. Produktivt i skr.-gr.-germ.; (i lat. blott såsom utbildadt i *tiōn*, *ti-n*). — Ex. skr. *gá-ti-* f. 'gång', gr. *βά-σι-* (**-τι* § 209. c. 2) f. 'gång', [lat. *con=ven-ti-ōn-* f. 'sammankomst'), got. *ga=qum-þi-* f. 'sammankomst'; — skr. *ma-tí-* f. 'tanke', gr. *μάν-τι-* m. 'spåman'; lat. *men-ti-* f. 'sinne', got. *ga=mun-di-* f. 'hågkomst'; — skr. *pá-ti-* m. 'herre, make', gr. *πό-σι-* 'make', lat. *po-ti-* 'mäktig', got. =*fadi-* (i *brūþ=faþ-s* 'brudgum').

Got. stundom *-s-ti*: *an-sti* 'gunst'.

b. Tvåstafviga stammar på *-i*.

273. ***-eni***, ***-oni***: Sällsynta.

274. ***-tā-t(i)***, ***-tū-t(i)***: Bildade mest fem. abstrakta (*-tūti* i got. och delvis i lat.) — Ex. skr. *sarvá-tāti-* f., gr. *ὁλό-τη(τ)-* (nom. *της*): 'allhet' f. — skr. *dēvá-tāti-*, lat. *di-*

vīni-tāti- (nom. *tās* § 59): 'gudomlighet'; — lat. *juven-tūti-* f. 'ungdom'; — got. (sälls.) *mikil-dūþi-* f. 'storhet'; *brūþi-* f. 'brud'.

275. **Ieur. suffix på -*u*.** — Dessa suffix voro antingen a. *enstafviga* (-*u*, kons't + *u̯*); eller b. *tvåstafviga*; samt mask., neutr. eller fem. (fem. äfven bildade genom tillagdt -*ī*, § 282). Om ieur. *u* i dotterspråken se § 89—91.

a. Enstafviga suffix på -*u*.

276. **-*u*:** Bildade primära, oftast oxytona stammar (isht adjektiv) af olika betydelsekategorier. Lat. utbildade vanligen dessa stammar med -*i*. — Ex.: skr. *gur-ú-* gr. βαρ-ύ, [lat. *gravi-* väl **gar-u̯-i-*], got. *kaúr-u-*: 'tung'; — skr. *pur-ú-*, gr. πολ-ύ-, got. *fil-u-*: 'mycket'; — skr. *svād-ú-*, gr. ἡδ-ύ-, [lat. **su̯ād-u̯-i-*, *svāvi-*]: 'söt'; — skr. *paç-ú-* m., lat. *pec-u-* n., got. *faíh-u-* n.: 'boskap'; — skr. *jā́n-u-*, gr. γόν-υ-, lat. *gen-u-* [got. **kni-u-a-*, *kniva-*, nom. *kniu*): n. 'knä'.

277. **-*i̯u*:** Sällsynt. — Ex.: skr. *man-yú-* m. 'vrede'; got. *drun-ju-* 'skall'.

278. **-*ru*** (-*r̥ru*), **-*lu*** (-*l̥lu*): Sällsynt. — Ex.: skr. *áç-ru-*, gr. δάκ-ρυ-, [lat. *lac-ru-ma-*, got. *tag-ra-*]: n. 'tår'.

279. **-*nu*** (-*n̥nu*) : Sällsynt. — Ex.: skr. *su-nú-*, got. *su-nu-* m. 'son'; — gr. λιγ-νύ- f. 'rök'; — lat. *lig-nu-* n. 'ved'.

280. **-*tu*** : Bildade företrädesvis primära mask. nom. actionis (i gr., delvis äfven i skr.-germ., vordna fem.). I skr. och lat. användes *tu*-stammarne i vissa kasus regelbundet som verbalnomina (i skr.: ack., dat., gen.-abl. som 'infinitiv', instr. som 'gerundium'; i lat.: ack., lok. som 'supinum'). — Ex. skr. *gán-tu-* m. 'gång, väg' (inf. af *gam-* 'go' : ack. *gán-tu-m*, dat. *gán-tav-ē;* ger. *ga-tv-ā́*), lat. *ad-ventu-* m. 'ankomst' (sup. af *ven-* : ack. *ven-tu-m*, lok. *ven-tū*); — skr. *pák-tu-*, lat. *coc-tu-* : inf.-sup. 'koka'; — skr. *ár-tu-* inf. 'röra, nå', gr. ἀρ-τύ- f. 'förbindelse', lat. *ar-tu-* m. 'led'; — skr. *pi-tú-* m. 'saft' (jfr *pītu-dāru* 'tall'),

gr. πί-τυ- f. 'tall', [lat. *pī-tu-īta-* 'kåda']; — skr. *jōṣi-tu-* inf. 'njuta', got. *kus-tu-* m. 'pröfvande, smak'; — got. *flō-du-* m. 'flod'; *lus-tu-* m. 'lust' etc.

Got. har stundom *s-tu* : *mai-s-tu-* 'mest'.

281. **Ieur. suffix på *ā*.** — Dessa suffix tjänade som *o*-suffixens motsvarande femininform, hvilken de bildade helt enkelt genom förändring af *-o* till *ā* (m. n. *-o* : f. *-ā*; *-i̯o* : *-i̯ā*; *-no* : *-nā*; *-meno* : *-menā* etc.). Denna bildning var naturligen på det hela en analogibildning, utgången från en ringa, men ej säkert utredd, början af annat slag. Urspråkets allra flesta *o*-stammar, för så vidt de vid sin sida egde ett femininum (alltså först och främst adjektivstammarna), bildade detta sålunda genom förvandling af *-o* till *-ā* (ett mindre antal genom förvandling af *-o* till *ī*, § 282). Dessutom synas åtskilliga fem. *ā*-stammar hafva bildats direkt, oberoende af några motsvarande *o*-stammar. I skr. förblefvo alla *ā*-stammar feminin; men i gr.-lat. blefvo flera af dem genom begreppets personifiering maskulin (ex. νεανίᾱ- m. 'yngling'; *agricola-* m. 'åkerbrukare'). — Adjektivstammar på *-ā* motsvarade till betydelsen sina motsvarande *o*-stammar, hvarvid är att märka, att de ej sällan (isht de på *-i̯ā*, *-tā*, *-tu̯ā*) blefvo använda som abstrakta substantiv. Substantivstammar på *-ā* betecknade i allmänhet det feminina könet af det utaf motsvarande *o*-stammar angifna begreppet, hvarvid likväl är att märka, att redan i urspråket detta förhållande genom analogibildningar på flerahanda vis rubbades, äfvensom att, såsom ofvan är antydt, åtskilliga *ā*-stammar synas hafva haft ett oberoende ursprung.

Rörande den fonetiska behandlingen af ieur. *-ā* i dotterspråken erinras här om följande allmänna regel: ieur. *-ā* = skr. *-ā*; gr. *-ᾱ* (jon. *-η*, att. *ᾱ* l. *η*); lat. *-a* (förkortn. af *ā* i slutstafvelse, § 58. a); got. *a* (förkortn. af *ō* = ieur. *ā*, som slutljud: § 58. b). — I germ. utbildades *ā*-stammarna ofta till *n*-stammar.

Ex. (jfr motsvarande *o*-stammar): skr. *náv-ā-* (*náv-yā*), gr. νέ-η- (-ᾱ-), lat. *nov-a-*, got. *niu-ja-* : 'ny'; — skr. *gn-ā́-*, gr. γυν-ή-, [got. *qin-ō-n-*] : 'kvinna'; — lat. *aqu-a-*, got. *ahv-a-* : 'vatten' ('flod'); skr. *jáj-yā-*, gr. ἁγ-ίᾱ- : 'veneranda'; — skr. *pítr-iyā-*, gr. πατρ-ίᾱ-, lat. *patr-ia-* : 'fäderne' (lat. äfven som subst.: 'fädernesland'); — lat. *áç-vā-*, gr. ἵππη- (i Ἱππη-μολγοί 'sto-mjölkare'?), lat. *eq-ua-* : 'sto'; — skr. *ūrdh-vā́-*, gr. ὀρθ-ή-, lat. *ard-ua-* : 'upprätt'; — skr. *rudh-i-rā́-*, gr. ἐρυθ-ρᾱ́-, lat. *rub-ra-* : 'röd', isl. *rođ-ra-* f 'blod'; — skr. *çru-tā́-*, gr. κλυ-τή-, lat. *in-clu-ta-* : 'hörd, berömd'; — skr. *jā-tā́-* 'född', gr. γενε-τή- 'födsel' (som mask. 'frambringare'), lat. *geni-ta-* 'född'; — skr. *ka-tarā́-*, gr. πο-τέρᾱ-, got. *hva-þara-* : 'hvilken som' : etc.; — ex. på f. abstrakta: skr. *dēvá-tā-* 'gudomlighet', *bahú-tā-* 'mängd'; gr. ἀρε-τή-, 'kraft', 'duglighet, dygd'; *juven-ta-* 'ungdom', *fossa-* (**fod-tā-* 'det gräfda') 'graf'; got. *jun-da-* 'ungdom'; *fri(j)a-þva-* 'kärlek'.

282. **Ieur. suffix -ī.** — Detta suffix tjänade till bildande af femininstammar, dels 1. utaf åtskilliga *o*-stammar genom att ersätta deras *o* [m. n. *-o*, f. *-ī*; *-mono* : *-monī*; etc.]; dels 2. af åtskilliga *u*-stammar, genom att fogas till deras *-u* [m. n. *-u* : f. *u̯-ī*]; och dels 3. af flertalet afledda konsonantstammar (nom. ag. på *-r*, samt st:r på *-n*, *-nt*, *-es*) genom att fogas till deras vanligen försvagade form [m. *-ter* : f. *-tr-ī*; m. n. (*i*)*en* : f. -(*i*)*n-ī*; m. n. *-nt* : f. *-nt-ī* l. *-n̥t-ī-*; m. n. -(*i̯*)*es* : f. -(*i̯*)*es-ī*; etc.]. Några *ī*-stammar synas hafva egt självständigt ursprung. Rörande *ī*-stammarnes betydelse gäller i allmänhet hvad som blifvit sagt om *ā*-stammarne (§ 281).

De mot ieur. nominativstammens *-ī* uti dotterspråken svarande stamändelserna, hvilka mestadels (utom i skr.) uppkommit genom analogibildning, äro följande: skr. *-ī*; gr. -ια (ofta med fonetisk förändring af ι, § 148. a; samt -ιᾱ, -ῑ); lat. *-iē* (*ī*, *-i*); got. *-jō* (=*ja*, *-i*; äfven *ei*). För närmare redogörelse se anm.

Anm. Förhållandet mellan ofvanstående stamändelser är ej slutgiltigt utredt. Följande förklaring kan emellertid hypotetiskt uppställas: *Ieur.* *ī* (försvagad form af *-i̯ē*, möjligen äfven af *i̯ā*) = *skr.* *-ī* (regelb.); *gr.* *-ῐ* (blott vid utbildning med andra suffix: πολ-ί-της); -ια i analogi med ack.-formen -ιαν [ieur. *-*i̯i̯-m̥*: skr. *-iy-am* (som i *dhíy-am*), gr. -*ιι̯-αν: §§ 123, 147]; *ιā* genom förallmänligande af ieur. högtonsformen *i̯ā* (eller genom öfverföring till *i̯ā*-klassen); *lat.* *-ī* (blott vid utbildning med andra suffix: *victr-ī-x*); *-i* (genom öfvergång till *i*-klassen; *-iē* i analogi med den vid böjningen (utom i ack. s.) rådande *iē*-formen (t. ex. *-iēs* = ieur *-i̯ēs*: skr. *-yās* i *dēvyās* etc.); *got.* *-ei* (= ī) uti *ies*- och *nt*-stammar, som för öfrigt följde *n*-deklinationen; *-jō*, som slutljud förkortadt till *-ja* (§ 58. b) och genom förlust af *-a* i nom. s. till *-i* (§ 59. 1); detta *jō*, som förekom i flera kasusformer, berodde på förallmänligande af ieur. högtonsformen *-iā* (*ā* = *ō*: § 65), eller möjligen på öfverföring till *i̯ā*-klassen. För got. angifves vanligen *-jō* såsom stamändelse, utan åtskilnad för *ī*- och *i̯ā*-stammar.

Ex.: 1. (primärbildn.) skr. *çác-ī-* 'kraft'; — 2. (f. af *o*-st:r) skr. *dēv-ī́-* (af *dēv-á-* m. 'gud') 'gudinna', gr. δῖα- för *διϝ-ι̯α- 'gudomlighet'; — skr. *pīvar-ī́-* (m. n. *pīvará-*), gr. πῖειρα- för *πῑϝερ-ι̯α- (§ 148. a. 3): 'fet'; — got. *þiu-jō-* (nom. *þiv-i*, genit. *þiv-jōs*: af *þiva-* 'tjänare') 'tjänarinna'; — 3. (f. af *u*-st:r) skr. *svādv-ī-* (m. n. *svādú*), gr. ἡδε-ῖα- af *σϝāδεϝ-i̯α-, lat. *svāv-i-* (öfverg. till *i*-kl.): 'söt'; — got. (nominat. *u*-kl.) *hardj-ō-* (nom. s. *hardu;* nom. pl. *hard-jōs*); — 4. (f. af *r*-st:r) skr. *dātr-ī́-* (af *dātár-* 'gifvare'), gr. δό-τειρα- (*-τερ-ι̯α-), lat. *dātr-ī-k-* (nom. *-īx*); — 5. (f. af *n*-st:r) skr. *takṣṇ-ī-* (af *tákṣ-an-* m. 'timrare, slöjdare') 'slöjderska', gr. τέκταινα- (*-ταν-ι̯α-) 'konstnärinna'; — skr. *yūn-ī-* (m. n. *yú-van-*), lat. *jūn-ī-k-* (nom. *-īx*): 'ung'; — skr. *pát-nī-* (af *páti-* 'herre'; f. *-nī* redan ieur., i falsk analogi med *n*-stammars f.), gr. πότ-νια: 'härskarinna'; — got. *laúhmun-jō-* (nom. *-ni*, gen. *-jōs*: jfr lat. *lūmen*) 'blixt'; — 6. (f. af *nt*-st:r) skr. *bhárant-ī-* (m. *-ant-*) 'bärande', gr. φέρουσα- för *φεροντ-ι̯α-, *-ονσ-σα- (§ 174. b. 4), [lat. *ferent-* = m.], got. *baírand-ei-* (följde, likt alla pres.-particip, för öfrigt *n*-dekl.); — skr. *sat-ī́-* (m. *sánt-* = **s-n̥t-*), οὖσα-: 'varande'; — got. *frijond-jā-* (nom. *-d-i*, gen. *-jōs*); — 7. (f. af *s*-st:r) skr. *çavas-ī́-* (*çáv-as-* n. 'kraft') 'kraftig'; — gr. ἀλήθε-ια-

(ἀληθής) 'sanning'; — lat. *temper-iē-* (*tempus*) 'temperatur'; — skr. *vidúṣ-ī-* (m. *vid-vás-*), gr. ἰδυ-ῖα-: 'vetande'; — skr. *máhīyas-ī-* (m. *-yas-*) 'större'; — got. *jūhiz-ei-* (för öfrigt *n*-dekl.) 'yngre'.

II. **Konsonantsuffix** (jfr § 237. II).

283. **Ieur. suffix på *-r*.** — Dessa suffix voro *-r*, *-er*, *-ter*. Rörande deras fonetiska behandling i dotterspråken hänvisas till ljudläran. De särskilda suffixen följa.

284. ***-r*** (*-r̥*): Blott i nom.-ack. af vissa ord, för öfrigt i ieur. (ej alltid i dotterspråken) böjda efter annan deklination. — Ex.: skr. *ū́dhar-*, gr. οὖθαρ-, lat. *über-*, fht. *ūtar-*: n. (fht. m.) 'spene'.

285. ***-er, -ter:*** Dessa väl ursprungligen identiska suffix (*-t* i *t-er* genom analogi efter någon *t*-stam?), bildade mask. l. fem. släktskapsord (*-ter*, *-er*) och mask. nom. agentis (*-ter*). De senare förökades i skr.-gr.-lat., men lämnade få spår i germ. Dessa suffix visade vid stammars böjning olika afljudsformer (*-ĕr*, *-ŏr*, *-r̥*, *-r*). Af dessa afljudsformer synes redan urspråkets *er*-stammar hafva, enligt olika betoning, i nom. sing. egt tvenne: *-(t)ēr*, *-(t)ōr;* och vidare blefvo vissa bland dem i dotterspråken genom analogi gällande — i mer eller mindre vidsträckt mån — äfven för andra kasus, än dem de ursprungligen tillhörde. — Följande förhållande mellan urspråkets och dotterspråkens stamändelser (utan hänsyn till böjningen) är att iakttaga: ieur. *-ter*, *-tor* = skr. *-tar* (§ 53. a); gr. -τερ, -τορ; lat. *-ter* (släktn.) *-tor* (nom. ag.); got., genom förallmänligande af *-tor*-formen, *-þar*, *-đar* (§ 178. 2; *a* för *o*, § 81). — Härvid är att märka, att urspråket synes egt en nominativform på *-(t)ē*, *-(t)ō* bredvid en på *-(t)ēr*, *-(t)ōr* (jfr ex. nedanför).

Ex.: (1. släktnamn på *-ter*) skr. *pi-tár-* (nom. *-tā́*: ieur. **pə-tḗ*), gr. πα-τέρ- (nom -τήρ : ieur. *-tḗr*), lat. *pa-ter-* (nom. *-ter*, § 58; äldre äfven *-tēr*), got. *fa-dar-* (nom. *-dar*, för **-dār*[1]) m. 'fader'; — skr. *mā-tár-*, gr. μή-τερ-, lat. *mā-ter*,

[1] Möjligen *fa-dar* för *fa-dēr* (se Streitberg *D. germ. Compar. auf ōz*).

fht. *muo-ter* : 'moder'; — skr. *bhrā́-tar-* (nom. *-tā*), gr. φρά-τερ-, -τορ- (nom. -τηρ, -τωρ), lat. *frā-ter-*, got. *brō-þar-* : 'broder' (i gr. 'stam-'); — (2. nom. ag. på *-ter*) skr. *dā-tar-* (nom. *dā́-tā-*, *dā-tā́-*), gr. δω-τερ-, -τορ- (nom. δω-τήρ, δο-τήρ, δώ-τωρ), lat. *da-tor-* (nom. *-tor*, § 58.) : m. 'gifvare'; — skr. *pā-tar-* (nom. *-tā*, *-tā́*), gr. *πο-τέρ- (nom. -τήρ), lat. *pō-tor-* (nom. *-tor*) : 'drinkare'; — (3. släktnamn på *-er*) skr. *svás-ar-* (nom. *-ā*), lat. *sor-or-*, got. *svis-t-ar-* (*t* § 166. d).

286. **Ieur. suffix på *-n*.** — Dessa suffix voro *-en*, *-i̯en*, *-u̯en*, *-men*. De bildade mask.- och neutr.-stammar, hvaraf dock flera i lat.-germ. blifvit fem. Olika afljudsformer (*-ĕn*, *-ŏn*, *n̥*, *n* : etc.) förekommo vid böjningen för dessa suffix, liksom för *-(t)er*-suffixen (§ 285); och af dessa synes äfven här urspråket hafva i nom. sing., enligt olika betoning, egt tvenne, *-ēn*, *-ōn* (neut. också *n̥*, *n̥̄*); hvarjämte vissa bland dem blefvo i gr.-lat.-got. gällande äfven för andra kasus, än dem de ursprungligen tillhörde. — Följande allmänna förhållande mellan urspråkets och dotterspråkens normala stamändelser är här att iakttaga: ieur. *-en*, *-on* = skr- *-an* (§ 153. a; ieur. *i̯en* dock = *-in*); gr. εν, vanligare -ον (ieur. *-i̯en* ock = ῑν); lat. *-en*, vanligare *-on* (ofta genomgående *-ōn*); got. *-an* (af *-on* : jfr got. *-ar* § 280). Härvid är att märka, att urspråket synes egt en mask.-fem. nominativform på *-ē*, *-ō* bredvid en på *-ēn*, *-ōn* (jfr ex. nedanför).

287. ***-en*** (*-on* jfr § 286): Bildade hufvudsakligen primära nom. agentis med svag, men ej sällan betonad, rot. Suffixet vann i alla språken, isynnerhet i germ., stor utbredning med skiftande betydelse användning. — Ex.: skr. *çv-án-* (nom. *çv-ā́* : ieur. **k̑u̯-ō*), gr. κύ-ον- (nom. κύ-ων : ieur. *k̑u̯-ōn*), [lat. *cani-*, got. *hunda-* med öfvergång till andra stammar) : m. 'hund'; — skr. *tákṣ-an-* (nom. *-ā*), gr. τέκτ-ον- (nom. -ων) : m. 'timrare'; — lat. *hom-on-* (nom. *homō*, eljes *hom-ōn-* l. *hom-in-*: *-in* försvagn. af *-on* § 81; eller af *-en* § 70?)], got. *gum-an-* (nom. *-a*, eljes *-an-*); —

skr. *yúv-an-* (nom. mask. *-ā*), lat. *juv-en-* (i *juven-em* etc.; nom. *juv-eni-s* gen. analogibildn.): 'ung'; — skr. *ud-án-*, got. *vat-an-* (nom. *-ō*), [gr. med vanlig utbildning, till *o*-st. ὕδ-α-το- för *ὕδn̥-το-]: n. 'vatten' — skr. *akṣ-án-* (nom. *-á*), got. *aug-an-* (nom. *-ō*): n. 'öga'; — lat. *serm-on-* (nom. *-ō*, eljes *-ōn-*) m. 'språk'.

Anm. 1. Skr. infinitivändelsen *-s an-i* (lok. af *-s-an-*) synes motsvara grekiskans *σ-εν : — *φερεσεν : φέρειν.

Anm. 2. Germ. ombildade fritt adjektiv till substantiv medels *en*-suffix; och genom förbindelse med bestämda artikeln uppstod sålunda den s. k. svaga deklinationen. Germ. ombildade också mask. *an*-stammar till fem. *ōn*-stammar: ex.: got. *svaíhr-an-* (nom. *-a*) m. 'svärfar', *svaíhr-ōn-* (nom. *-ō*) f. 'svärmor'.

288. *-i̯en* (*-i̯on*, jfr § 286): Detta suffix (väl urspr. *-i̯o* + *-on*) bildade företrädesvis oxytona adjektiv. Lat. har ofta *-t-iōn* (§ 272). — Ex. skr. *bal-ín-* (286) 'stark' (nom. *-ī́*), *arc-ín-* 'strålande'; — gr. οὐραν-ίον- (nom. -ίων) 'den himmelske'; δελφ-ῖν- (nom. -ίν l. -ίς) 'marsvin, delfin' (jfr skr. *garbh-ín-* 'hafvande', af *garbha-* 'moderlif' : 'buk-fisk'); — lat. *cur-iōn-* (nom. *-iō*, eljes *-iōn-*) m. 'förman för en kuria'; *conven-tiōn-* (nom. *-iō*) f. 'sammankomst'; *da-tiōn-* (gr. δω-τίν-η) : f. 'gåfva'; — *arb-jan-* (nom. *-ja*, eljes *-jan-*) m. 'arfving'; *band-jan-* m. 'den bundne, fånge'; *raþ-jōn-* (lat. *ra-tiōn-*) nom. *-ō* : f. 'räkning'.

Anm.. Germ. utbildade äfven dessa stammar likt *en*-stammarne (§ 287. anm. 2).

289. *-u̯en*, *-u̯on* (jfr § 286): Detta suffix (väl urspr. *-u* + *-en*) bildade för det mesta nom. agentis med betonad men svag rot; skr. *t-van* efter kort vok. — Ex. skr. *pī́-van-* (nom. mask. *-vā*), gr. πί-ον- (nom. -ων) 'fet'; — skr. *jí-tvan-* 'besegrande'; got. *spar-van-* (nom. *-va*) m. 'sparf'.

290. ***-men*** (*-mon*, jfr § 286): Bildade mestadels primära rotbetonade nom. actionis. — Ex.: skr. *nā́-man-* (nom. *-ma* för *-mn̥*), gr. ὄνο-μεν- [nom. -μα för -μn̥, eljes utbildadt med -τ(ο), § 264 : ὄνο-μα-τ(ο)], lat. *nō-men-* (nom. *-en*), got. *na-man-* (nom. *-mō*) : n. 'namn'; — skr. *dā́-man-*, gr. δό-μεν- (nom. -μα) : n. 'gåfva'; — skr. *tár-man-* n. 'spets',

gr. τέρ-μεν- n., -μον- m. (-μα, -μω) 'slutpunkt, gräns', lat. *ter-men-* n., *-mon-* m. (*-men*, *mō*), *-min-u-* m. 'gräns'; — skr. *hé-man-* n. 'vinter', gr. χεῖ-μεν- (-μα) n. 'storm', χει-μόν- (-μών) m. 'vinter'.

291. **Ieur. stammar på *-s*.** — Dessa suffix voro *-es*, *-i̯es*, *u̯es*. De bildade mask. och (de på *-es* framför allt) neutr.-stammar. Af de olika afljudsformerna, synes urspråket i nom. sing. hafva, enligt olika betoning, egt tvenne (*-ēs*, *-ōs* : jfr § 285, 286), hvarjämte vissa bland dem i gr.-lat.-got. blefvo gällande äfven för andra kasus, än dem de ursprungligen tillhörde. — Följande allmänna förhållande mellan urspråkets och dotterspråkens normala stamändelser är här att iakttaga: ieur. *-es*, *-os* = skr. *-as* (§ 53. a); gr. -ες, -ος; lat. *-es* (*-er*, § 166. c. 2; 167. b), *-os* (*-or*, § 81. 2. a) l. *us;* got. *-is* (§ 70), *-os*.

292. ***-es*** (*-os*, jfr 291): Bildade företrädesvis neutra abstracta med stark, betonad rot, eller adjektiv med stark obetonad rot. Neutr. substantiv i nom.-ack. *-os*, eljes *-es;* adjektiv *-es* alltigenom; mask.-fem. i nom. *-ōs*, eljes *-(e)s*. — Ex.: skr. *ján-as-* (nom. *-as*), gr. γέν-ες- (nom.-ack. -ος, eljes -ε(ς)-), lat. *gen-es-* (nom.-ack. *-us*, eljes *-er-*): n. 'släkte'; — skr. *ráj-as-*, gr. ἔρεβ-ες-, *riq-iz-* (nom. *-is*): n. 'mörker'; — skr. *mán-as-*, gr. μέν-ες-: n. 'sinne'; (som adj. m. f. nom. *su-mán-ās*, εὐ-μενής: 'välsinnad'); — skr. *ván-as-* n. 'behag', lat. *Ven-es-* (nom. *Ven-us*, eljes *-er-*; urspr. n. 'behag'); — gr. (σ)τέρφ-ες- n. 'hud', lat. *terg-es-* (nom. *-us*, eljes *-or-*) n. 'rygg'; — skr. *uṣ-ás-* (nom. *-ás*), gr. ἠ-ος- (nom. -ώς), [lat. *aur-ōr-a*] : f. 'morgonrodnad'; — lat. *dec-os-* (nom.-ack. *-us*, eljes *-or-*) n. 'prydnad'; — skr. *táp-as-* n. 'glöd', lat. *tep-os-* (nom. *-or* efter kasus med *-or-*) m. 'ljumhet'; — skr. *áy-as-* n. 'metall, järn', lat. *a-es-*, **ai̯-es-* (nom. *-es*, efter öfriga kasus med *-er-*) n. 'koppar', got. **a-is-* (i *aiz-a-smiþan-* 'smed') n. 'metall'.

Anm. 1. I got. skedde förblandning med *a*-st:r, så att det ofta är ovisst om man skall sätta *-(i)s-* l. *(i)sa*-stam (båda i nom. lika.)

Anm. 2. Ett suffix på *-s* (*əs*), till sitt ursprung troligen identiskt med *-es* förekommer i vissa former (skr. *bhās* n. 'ljus' etc.).

293. *-i̯es* (*-ii̯es*; *-i̯os*, *ii̯os* : jfr § 286): Bildade primära komparativstammar vanligen med stark betonad rot (och ingick äfven, försvagadt till *-is*, uti superlativstammar på *-is-to* och vissa adverb). Skr. hade som stark suffixform *-īyāṅs* (möjligen af *-i̯en* ' + *-i̯es*). Gr. visade *i̯os*-suffixet (med förlust af *s* och sammandragning), som kvarlefde blott i några få kasusformer (ack. s., nom.-ack. pl.); eljes (och äfven valfritt i dessa kasus) utbyttes det mot *-i̯ον* (nom. *-ίων*, eljes *-ίον-*). Lat. antog *-i(i̯)os*, som emellertid allmänt, utom i nom.-ack. neutr., blef *-ior* (§ 166. c. 2; 167. b). Germ. utbildade suffixet i försvagad form till *n*-suffix, utom i några adverb. Om olika åsikter rörande detta suffix se anm.

Ex.: skr. *svā́d-īyas-* (nom. *-īyān*, ack. *-īyāṅsam*), gr. *ἡδ-ῑος-* (nom. *-ίων*, ack. *-ίον-α* l. *-ίω* för **-ι̯ο(σ)-α*), lat. *svāv-ios-* (nom. m. *-ior*, *r* från öfriga kasus; n. **-ios*, *-ius*; eljes *-iōr-*), got. *sut-iz-an-* (nom. *-iz-a* : *n*-stam) : 'sötare'; — skr. *máh-īyas-*, gr. *μέιζος-* för *μεγ-ι̯ος-* § 148. a. 1 (nom. *-ζων*, ack. *-ζον-α* l. *-ζω*), lat. *mājos-* för **mah-i̯os-* : 'större'; — skr. *náv-īyas-*, lat. *nov-ios-*, fht. *niw-ir-on-* (nom. *-o*) : 'nyare'; — adv. på *-is* : lat. *mag-is*, got. *ma-is* : 'mer'; lat. *ni-m-is* (**ne-me-i̯os*, jfr *μείων*) 'för mycket'; got. *hauh-is* 'högre' : etc.

Anm. Åsikterna äro ej eniga rörande förklaringen af nasalens förekomst i skr. *-īyāṅs* och gr. *-ίων*. Jämte ofvan (enl. Brugmann och andra) upptagna teori finnes äfven en (förfäktad af J. Schmidt) utgående från ett ursuffix *-i̯ens*, i st. f. *-i̯es*. Jfr närmare Kuhns Zeitschr. XXIV, XXVI.

294. *-u̯es* (*-u̯os* : jfr § 291): Bildade oxytona akt. perfektparticip, vanligen, men ej alltid, med svag rot. Skr. hade som stark suffixform *-vāṅs* (nasalen möjligen genom analogibildning med *vant*-st:r). Gr. tog öfverallt, utom i nom. s., *-ϝοτ* (möjligen genom förblandning med *u̯et*-st:r). Lat.-got. egde blott sporadiska och ovissa kvarlefvor af

detta suffix. Om olika åsikter rörande detta suffix se anm. — Ex.: skr. *ba-bhū-vás-* (nom. *-vān*, ack. *-vāṅs-am*), gr. πε-φυ-ός- för *-ϝός (nom. -ώς, -ός; eljes -ότ-): 'hafvande blifvit'; — skr. *vid-vás-*, gr. εἰδ-ός- : 'hafvande vetat' (jfr got. *veit-vōd-* 'vittne'); — skr. *ri-rik-vás-*, gr. λέ-λοιπ-ος-: 'hafvande lämnat'; — [lat. *cada-ver* 'det fallna'?]; got. *bēr-us-ja-* i pl. 'föräldrar' (= 'de som framfödt?').

Anm. Åsikterna äro ej eniga rörande förklaringen af nasalens förekomst i skr. *-vāṅs*, i det man äfven utgår från ett ursuffix *-u̯ens* i st. f. *-u̯es* (jfr 293. anm.). Äfven teorien om grekiskans -ϝοτ är ej fullt viss. Också skr. har den 'medelsvaga' suffixformen *-vat* (*-vad*), af Brugmann hänförd till *-vat-* i *-vat-su* (af *u̯cs-su* etc.: jfr § 166. a. 2).

295. **Ieur. suffix på** ***-t***. Dessa suffix voro *-t*, *-tāt*, *-tūt*, *-nt*, *u̯ent*. De beskrifvas nedanför.

296. ***-t***: Förekom som primärsuffix till verbala slutled i komposita, samt äfven eljes (stundom som *-ct*, *-it*). Det ingick vidare ofta (isht i skr.) i förbindelse med andra suffix (*-t-ya*, *-t-nu*, *-t-van* etc.) — Ex.: skr. *viçva-ji-t-* 'allt vinnande'; — gr. ἀ-γνο-τ- (nom. -ἀγνώς) 'obekant'; — lat. *com-i-t-* (nom. *come-s*) m. 'följeslage' (ordagr. 'med-gående'); — skr. *nápā-t-*, lat. *nepo-t-* (nom. *nepōs*): m. 'sonson (nevö)'; — skr. *nák-t-* gr. νύκ-τ-, lat. *noc-t-*, got. *nah-t-*: f. 'natt'.

297. *-tāt*, *-tūt*, förkortningar af *tāti*, *tūti*, se § 274.

298. ***-nt*** (*-n̥t*): Bildade aktivparticip (utom för perf.), ofta använda som rena adjektiv; samt fortlefde med denna användning i alla dotterspråken. Det fogades antingen till verbalstammen (då *-nt*, sv. *-n̥t*) eller direkt till roten (då *-n̥t*, sv. *-n̥t*). — Ex. skr. *bhár-a-nt-* (nom. *-a-n*), gr. φέρ-ο-ντ- (nom. --ω-ν), lat. *fer-e-nt-* (nom. *-ē-n-s*), got. *baír-a-nd-* (nom. *a-nd-s*): 'bärande', — skr. *s-ánt-* (*s-n̥t § 123), [dor. f. ἔασσα- för *ε(σ)-ατ-i̯α: eljes nybildn.], lat. *-s-ent-* (i *præ-sēn-s*): 'varande'; — skr. *sthā-nt-*, gr. στά-ντ (nom. στᾱ́-ς: § 184. b), lat. *sta-nt-* (nom. *stān-s*); — skr. *vā-nt-*, gr. ἄϝε-ντ- (nom. ἄει-ς: § 179. b); [lat. *ve-nt-u-*, got. *vi-nd-a-;* m. 'vind']; — skr. *jár-a-nt-* 'gammal', gr. γέρ-ο-ντ- (nom. -ων) m. 'gubbe'; — skr. *d-á-nt-*, gr. ὀδ-ό-ντ- (nom. ὀδού-ς l. ὀδών), lat. *d-ent-* [got. *t-unþ-u-*]: m. 'tand'.

299. *-u̯ent* (*-u̯n̥t*): Bildade mest denominativa adjektiv. Detta suffix kvarlefde i lat. blott som utbildadt i *ōn-su-*, och i germ. försvann det. — Ex.: skr. *ápa-vant-* 'vattnig', gr. ὀπό-Ϝεντ- (nom. ὀπό-ει-ς: § 179. b.) 'saftig'; ändelsen -οει-ς vidare förallmänligad: ἰχθυ-όεις 'fiskrik' af ἰχθῦ-ς 'fisk' etc.

Anm. Skr. använde *-vant* fritt till att af passivparticip på *-tá* bilda ett akt. perf.-particip: *kr̥-tá-vant* 'som har gjort'.

300. **Ieur. suffix på *-d*** (*-ad*), *-q*, *-k̂*, *-ʒ* voro sällsynta och äro ej alltid tillräckligt bestyrkta.

C. Reduplikationsstammar.

301. Reduplikationsstammarna, som på sätt och vis bilda en öfvergång till sammansättningsstammarna, äro af två slag:

I. **Reduplicerade rotstammar**, hvilka utgjordes af den upprepade roten som första och rotstammen som andra led. Båda leden, helst den första; visade sig ofta i stympad form. — Ex. skr. *gár-gar-a-*, m., gr. γέρ-νερ-ο- m., lat. *gur-gul-a-* f., fht. *quer-chal-a* f.: 'svalg, strupe'; — skr. *mar-mar-a-* m., [gr. μορ-μύρω 'sorlar'], lat. *mur-mur-(i)-* n., mht. *mur-mel-(a)-* m.: 'sorl': — skr. *di-dyú-* 'pil; *vē-vij-a-* 'snabb'; gr. τέ-ταν-ο- m. 'spänning', κε-κρᾱγ-μο- m. 'skri'; — lat. *me-mor-(i)-* 'minnesgod'.

II. **Reduplicerade nominalstammar** (sällsynta, utom i skr.), hvilka utgjordes af en upprepad nominalstam. Båda leden kunde vara böjda. — Ex. skr. *pūrva=pūrva-* 'den ständigt förste'; *divé=divē* (lok.) 'dagligen'; — gr. αὐτ=αυτο- 'ipsissimus'; πάμ=παν 'helt och hållet'; — lat. *mē=mē*, *tē=tē*.

D. Sammansättningsstammar.

302. **Enkla sammansättningsstammar** bildas genom att foga ett vanligen (men ej alltid) oböjdt ord — vare sig nomen, pronomen, partikel, eller osjälfständigt prefix — som första led till en nominalstam, till hvilket det står i syntaktiskt förhållande; och *komplexa sammansättningsstammar* bildas genom att förbinda enkla komposita med enkla sammansatta stammar. Ieur. egde antagligen endast få komplexa sammansättningsord. Det var förnämligast i skr., och först i klassisk skr., som dessa fingo en större

användning, hvilken där ej sällan missbrukades till skapande af onaturligt långa och invecklade komposita.

Anm. Så till vida, som ordbildningens princip är sammansättning, är ock hvarje afledd stam tillika en sammansättningsstam, men kallas så, om än villkorligt, blott när dess delar tydligt nog framträda såsom identiska med självständiga ord (jfr § 232). Å andra sidan bestämmes gränsen mellan sammansättningsord och blott syntaktiskt förbundna ord sålunda, att de förra till form eller betydelse bilda en närmare enhet.

Sammansättningsledernas form.

303. **Främre leden.** Var denna ett böjbart ord, visade sig detsamma vanligen i sin stamform, sådan den angifvits ofvan (§ 231—96), utom att *-er*, *-el*, *-en*, *-nt* mestadels försvagats till *r̥*, *l̥*, *n̥*, *n̥t* (med vanlig öfvergång före vokaler § 47. 4). Denna ieur. stamform förändrades sedermera mycket ofta genom olika analogibildningar i dotterspråken. Fullt parallela komposita äro för öfrigt sällsynta. — Ex.: skr. *açva⸗pati-* m. 'häst-herre'; gr. ἱππό⸗δαμο- 'häst-betvingare'; — skr. *tri⸗pád-*, gr. τρί⸗ποδ-, lat. *tri⸗ped-*: m. 'trefot(ad)'; skr. *svādu⸗kāra-* ('ljuft-görande') 'behaglig', gr. ἡδυ⸗(ϝ)επής 'ljuft-talande'; — skr. *pitr̥⸗dāya-* m. 'fäderne-gåfva', gr. πατρ⸗αγαθία- f. 'fädernedygd', lat. *parri⸗cīda-* m. 'fader-mördare'; — skr. *nāma⸗dhēya-* (**namn̥-*) n. 'namngifvande', gr. ὀνομα⸗κλυτό- 'namnkunnig, berömd', lat. *nomen⸗clātor-* m. 'namn-anmälare', — skr. *br̥hád⸗ukta-* (**br̥hn̥t-*) 'vidt-berömd'.

Anm. 1. Föregående led visade sig stundom böjd, ett bildningssätt, som väl tilltog i dotterspråken (isht i skr.). — Ex. skr. *dvā́⸗daça* (ieur. **du̯ṓ* nom. pl.), gr. δώ⸗δεκα, lat. *duo⸗decem* (*o* för *ō*); — skr. *pat-an* (*ack.*)⸗*ga-* ('flykt- gående') 'fågel'; *divas*(gen.)⸗*pati-* (jfr *Jū*(vok.)⸗*piter* 'himla-herre', gr. Διός⸗δοτο- 'af Zeus gifven'; — lat. *Diēs⸗piter*; fht. *Zios⸗tac* 'tisdag'.

Anm. 2. Genom analogibildning skedde redan i urspråket och, som ofvan nämndt, ofta i dotterspråken omflyttning mellan olika stammar.

304. **Slutleden.** Denna öfvergick stundom i urspråket och oftare i dotterdialekterna genom analogibildning till någon annan klass än den ursprungliga, företrä-

desvis till *a*-klassen. Detta skedde i synnerhet när ursprungliga konsonantiska substantivstammar blefvo använda som adjektiv.

305. **Betoning.** Betoningen var redan uti ieur. mycket växlande och utan tvifvel ofta rubbad ur sitt ursprungliga läge. Som allmän regel kan emellertid antagas, att företrädesvis, fast med flera undantag. första leden betonades af komposita (dock ej öfvergångsadj.) början med privativet *n̥=* (skr. *a=*, *an=*), eller med adverb före stammar på *-to*, *-ti*, samt af öfvergångsadjektiv (utom som ofvan); men eljes sista leden, när denna var ett nom. agentis. — Ex. skr. *á=jñāta-* 'okänd'; *sú=kr̥ta-* 'välgjord'; *sū́rya=tējas* 'sol-ljus, klar som solen' öfverg.-adj. (men *sūrya=tējás-* 'sol-ljus' subst.); *a-svapná-* 'sömn-lös' (öfverg.-adj.) — *açva=hayá-* 'häst-drifvande'.

Sammansättningsstammars betydelse.

306. Sammansatta stammars betydelse beror på sammansättningsledens betydelse och inre syntaktiska förhållande, som kan vara I. *Samordnande*, eller II. *Underordnande.*

I. **Samordnande** äro de komposita, hvilkas leder höra så tillhopa, som om de voro förenade med konjunktionen 'och'. Dessa komposita voro säkerligen i urspråket mycket sällsynta, kanske använda endast för sådana räkneord som **duṓ=dek̂m̥*: skr. *dvā́=daça* ('två och tio') 'tolf'. Blott i eftervedisk sanskrit fingo de någon större användning. — Ex.: skr. *hasty=açva-* 'elefant och häst'; *çukla=kr̥ṣṇa-* 'hvit och svart'; *mr̥ga=vyādha=sarpa=çūkara-* 'råddjur, jägare, orm och svin'; — gr. νυχθ=ήμερον 'natt och dag'; λευκο-μέλας- 'hvit och svart'; lat. *su=ove=taurilia* 'svin-, får- och tjuroffer'.

Anm. Några komposita såsom ζωό=φυτον 'djur-planta' γλυκύ=κιτρος 'dulcacidus' ligga på gränsen mellan sam- och underordnande.

II. **Underordnande** äro de komposita, hvilkas främre led eller ledkomplex står till slutleden i ett underordnadt förhållande, närmare bestämmande dess betydelse. Var slutleden ett ursprungligt substantiv, kunde likväl sammansättningsordet, oftast utan annan förändring af slut-

stammen än den som möjligen förutsattes af olika genus, men stundom med särskild stamförändring (§ 304), användas som adjektiv med possessiv betydelse (*öfvergångs-adjektiv*, i skr. kallade *bahuvrīhi*; jfr sv. 'lejon-hjärta'; 'lejon-hjärta-d'); och dessa adjektiv kunde sedan, som vanligt, i olika genus åter användas som substantiv. — Sammansättningsordets främre led var antingen ett substantiv l. pronomen i kasusförhållande till slutleden), eller ett adjektiv (i attributsförhållande), eller ett räkneord, eller en partikel. — Ex.: (1:sta led ett subst.) skr. *sūrya=tējás-* n. 'sol-ljus' (öfverg.-adj. *sūrya=tējas-* 'egande solens ljus, lysande som solen'); — gr. οἰκο=φύλακ- (nom. -αξ) m. 'hus-väktare'; — lat. *mātri=cīdiu-* n. 'moder-mord'; — got. *brūþ=fadi-* 'brud-gum' (-'herre'); — (1:sta led ett adj. l. räkneord: dessa komp. mycket ofta öfverg.-adj.) skr. *priya=sakha-* m. 'god vän' vanl. adj. 'egande en god vän'; *mahātman-* (*hā=āt-*) 'stor-sinnad'; *dvi=pád-* 'två-fotad; — gr. ἀκρό=πολι- m. 'öfre stad', μεγαλό=μητι- m. 'hög-sinnad'; δί=ποδ- 'två-fotad'; — lat. *merī=die-* (-ē, två lok.: 'vid ljus dag', af *merus*; nom. -*ēs*) f. 'mid-dag'; *māgn=animu-* 'hög-sinnad'; *bi=ped-* 'två-fotad'; — got. *eisarna=bandja-* 'järn-band'; *haúh=haírta-* 'högmodig'; *ahtau=dōga-* 'åtta-dagig'; — (1:sta led en partik. l. ett oskiljbart prefix) skr. *upári=martya-* 'öfvermänsklig'; gr, ὑπερ=άνθρωπο- 'öfver-mänsklig'; got. *ufar=gudjan-* m. 'öfverste-prest'; — skr. *a=mṛ́ta-*, *á=mṛtiya-*, gr. ἄ=μβροτο-, ἀ=μβρόσιο- (§ 174. b. 3): 'o-dödlig'; — skr. *a=svapná-*, lat. *īn=somni-*: 'sömnlös'; — skr. *an=antá-* 'änd-lös', fht. *un=ende-* n. 'ändlöshet'.

FÖRKORTNINGAR.

Bland flera sådana må här märkas:

ack. = ackusativ; *ags.* = angelsaxiska; *att.* = attiska; *f.* = feminin; *fht.* = fornhögtyska; *germ.* = germanska; *got.* = gotiska; *gr.* = grekiska; *ieur.* = indoeuropeisk; *isl.* = isländska; *jon.* = joniska; *lat.* = latin; *lok.* = lokativ; *m.* = maskulin; *mht.* = medelhögtyska; *n.* = neuter; *nom.* = nominativ; *part.* = participium; *pl.* = pluralis; *s(ing).* = singularis; *skr.* = sanskrit; *sv.* = svenska.

RÄTTA:

Sid. 24, rad 5: (*n̥*) till (**n̥*); sid. 27, rad 21: Urspråket till Urspråkets; sid. 32, rad 9: ἵππος- till ἵππος; sid. 48, rad 11: *ahtáu* till *ahtau;* sid. 50, rad 19: *pū́ye* till *pū́yē;* sid. 59, rad 24: ὦ-ρος till ὦ-ρος; rad 27: ἡπαρ till ἧπαρ; sid. 61, rad 8: anm. 2 till anm. 3; rad 27: τϝ, σϝ till σϝ, τϝ; sid. 85, rad 7: *c(ch)* till *c(c)h;* sid. 97, rad 14: *Adel-tar* till *Adel-aar;* hvarjämte indelningen D.—G, sid. 62—71, bort vara E.—H.
